bilim ve sosyalizm yayınları
3
YEDİNCİ BASKI

DEVLET VE İHTİLAL

LENİN

DEVLET VE İHTİLAL

YEDİNCİ BASKI: ARALIK 1989

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak, No. 36/2
Yenişehir - Ankara
Tel: 131 46 97

SUNUŞ

BİR DAHA YENİDEN

V.İ. Lenin'in *"Devlet ve İhtilal"* adlı yapıtının *bu çevirisi* ilkin Mart 1976'da *Bilim ve Sosyalizm Yayınları'* nın 8'nci kitabı olarak yayınlandı. Çeviri üzerinde açılan soruşturma, Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın 14.4.1976 tarih ve Basın Hz. 976/255-172 sayılı *takipsizlik kararı'* yla sonuçlandı.

Yapıtın Aralık 1978'de yapılan *altıncı baskısı* henüz tükenmeden 12 Eylül rejimi gelip çattı. *"Devlet ve İhtilal"* in eldeki bütün nüshalarına, *Bilim ve Sosyalizm Yayınları'* nın öteki bütün kitaplarıyla birlikte el kondu. Ankara Sıkıyönetim Komutanı'ndan emir alan Emniyet Siyasi Şube görevlileri 28 Ağustos 1982'de yayınevimi boşaltma eylemine giriştiler. 9 Eylül 1982'ye kadar günaşırı gelişlerle 13 gün süren bir operasyon... 18 yıllık yayınevimin ürünü olan kitapları kamyonlara yükleyip Mamak'taki Sıkıyönetim Askeri Karargâhı'na götürdüler.

7 Kamyon dolusu 133 bin 607 kitap.

Son sıkıyönetim ilanından yıllarca önce yargı kararlarıyla aklanmış bulunan bu kitapların geri verilmesi için Komutanlığa yaptığım başvurular üç yıl boyunca yanıtsız kaldı.

So ra, Ankara'dan sıkıyönetimin kaldırılacağı tarihi belirleyen Milli Güvenlik Kurulu kararının yayınlanmasından hemen 2 gün sonra (28 Mayıs 1985'te), Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın verdiği bir emirle, o güne kadar üç yıla yakın bir süre Mamak'ta tutulan 133 bin kitabın 3 Haziran 1985 tarihinde *"sıkıyönetim bünyesinde"* yakılarak imha edildiği ortaya çıkacaktır.

Yargı organlarınca aklanmış olan kitapların imhası, her şeyden önce, bir *devlet* sorununu gündeme getirmiştir. Bu, yargı gücünün yok sayılması, yargı kararlarının çiğnenmesiydi. Yıllarca ceza yasasının 142. maddesi karşısında düşünce özgürlüğünü, bilimi ve kitapları savunmuştum. Dramatik olan şuydu ki, şimdi, devletin verdiği kararların geçerliliğini devlete karşı savunacaktım.

Öncelikle devletin en yüksek katına durumu iletmeliydim. 10 Temmuz 1985 tarihinde Cumhurbaşkanlığı'na başvurdum. *"Kitaplarım*(ın) *devletin uygar, şerefli yargıçlarının ve savcılarının imzalarını taşıyan kesinleşmiş beraat kararlarına ve takipsizlik kararlarına sahip"* olduğunu açıkladığım bu başvuru şu satırlarla noktalanıyordu:

" Şimdi, yasal olarak sahip olduğu 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur: Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur? Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur? Mahkemeler varsa, bunların kararları geçerli midir, değil midir? Yüksek yargı organlarının, Yargıtay'ın, Askerî Yargıtay'ın kesinleştirici beraat kararları gerçekten kesin midir, değil midir?

Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır.

Sorumluların hesap vermesi ve maddî ve manevî kayıplarımın tazmini için durumu ilgilerinize saygıyla arz ederim.
10 Temmuz 1985."

Cumhurbaşkanlığı'ndan bir yanıt gelmedi. Beklemiyordum da zaten. Sıkıyönetimin eylemlerinden sorumlu Başbakanlık'tan imha edilen kitaplarımın bedelini ödemesini istedim. Başbakanlık da sustu.

Böylece bize mahkemenin yolu gösterilmiş oluyordu.

İdare mahkemesinde Başbakanlık aleyhine açtığım dava, Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 27 Haziran 1989 tarihli oybirliği kararıyla Başbakanlığın tazmi at ödemeye mahkûm edilmesiyle sonuçlandı.

Yargılama aşamasında, sorumlularca yıllarca gizlenen ve ensonu mahkemenin verdiği bir ara kararı ile getirtilerek dava dosyasına giren imha tutanağı, kitaplarımın *"sıkıyönetim bünyesinde"* 3 Haziran 1985 tarihinde yakılarak imha edildiğini ortaya koydu.*

Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nın yeniden yayın dünyasına girmesi ve bu kitabın da yeniden yayınlanabilme olanağının yaratılması, uzun yılları alan böyle bir süreçten geçti.

Süleyman EGE

---

*Başbakanlığın Danıştay'a yaptığı temyiz itirazına karşı yanıtımızda, kitapların imha biçimine ilişkin açıklamamız şöyledir:

"... Ve zaten, ortada yasaya uygun bir işlemin sözkonusu olmadığı sorumlularca bilinen bir şeydir. Yasaya uygun bir işlem kuşkusuz apaçık yapılır. Oysa, kitaplarımızın imhası ve imha biçimi hep gizli tutulmak istenmiştir. Olay bize ancak, kitaplarımız hakkında bilgi almak için yaptığımız başvuru üzerine bildirilmiştir. Yapılan bildirimde de imha emri ve imha tutanağı belgeleri, istemimize karşın bize verilmemiştir. Kitaplarımızın nasıl imha edildiği, sorumlularca, mahkemeden de gizlenmek suretiyle, üç yıl boyunca "kitaplar imha için Seka'ya teslim edilmiştir" diye yanıtlanmış; ancak, imha belgelerinin getirtilmesi istemimizi dikkate alan mahkemenin 26.11.1987 tarihli ara kararı üzerine, davalı-Başbakanlığın mahkemeye sunmak zorunda kaldığı imha tutanağı ile 133 bin 607 kitabımızın "sıkıyönetim bünyesinde" 3 Haziran 1985 tarihinde yakılarak imha edildiği ortaya çıkmıştır."

DEVLET VE İHTİLAL

—MARKSİST DEVLET ÖĞRETİSİ VE
PROLETARYANIN DEVRİMDEKİ GÖREVLERİ—

V.İ. LENİN

çeviren
SÜLEYMAN ARSLAN

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 9

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 11

BÖLÜM I. SINIFLI TOPLUM VE DEVLET 17
1. Uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin ürünü olarak devlet 17
2. Özel silahlı adam müfrezeleri, hapishaneler, vb. 20
3. Ezilen sınıfın sömürülmesi âleti olarak devlet 23
4. Devletin "sönmesi" ve zora dayanan devrim 27

BÖLÜM II. DEVLET VE DEVRİM
1848-1851 YILLARI DENEYİ 34
1. Devrimin öngünü 34
2. Bir devrim bilançosu 38
3. Marx 1852'de sorunu nasıl koyuyordu? 44

BÖLÜM III. DEVLET VE DEVRİM. PARİS KOMÜNÜ
DENEYİMİ (1871), MARX'IN ÇÖZÜMLEMESİ 47
1. Komüncülerin girişimi neden ötürü kahramancadır? 47
2. Yıkılan devlet makinesini neyle değiştirmeli? 51
3. Parlamentarizmin ortadan kaldırılması 56
4. Ulus birliğinin örgütlenmesi 62
5. Asalak devletin yıkılması 65

BÖLÜM IV. DEVAM. ENGELS'İN
TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI 68
1. "Konut sorunu" 68
2. Anarşistler ile polemik 71
3. Bebel'e mektup 75
4. Erfurt program tasarısının eleştirisi 78
5. Marx'ın *İç Savaş*'ının 1891 önsözü 88
6. Engels ve demokrasinin aşılması 91

BÖLÜM V. DEVLETİN SÖNMESİNİN
EKONOMİK TEMELLERİ 95
1. Marx sorunu nasıl koyar? 95
2. Kapitalizmden komünizme geçiş 98
3. Komünist toplumun birinci evresi 103
4. Komünist toplumun üst evresi 107

BÖLÜM VI. MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER
TARAFINDAN ALÇALTILMASI 115
1. Plekhanov'un anarşistler ile polemiği 115
2. Kautsky'nin oportünistler ile polemiği 117
3. Kautsky'nin Pannekoek ile polemiği 124

BİRİNCİ BASKIYA SONSÖZ 135

AÇIKLAYICI NOTLAR 137

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

DEVLET sorunu, günümüzde, teorik bakımdan olsun, siyasal ve pratik bakımdan olsun, özel bir önem kazanıyor. Emperyalist savaş, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmi durumuna dönüşme sürecini büyük ölçüde hızlandırıp yoğunlaştırdı. Güçlü kapitalist topluluklarla durmadan daha sıkı bir biçimde kaynaşan devletin çalışan yığınlar üzerindeki korkunç baskısı, kendini gitgide daha çok gösteriyor. Gelişmiş ülkeler — "cephe gerileri"nden sözediyoruz bu ülkelerin—, işçiler için askerî angarya kampları haline geliyorlar.

Uzayan savaşın sayısız korkunçluk ve yıkımları yığınların durumunu dayanılmaz bir hale getiriyor, öfkelerini artırıyor. Uluslararası proleter devrim açıkça olgunlaşıyor. Bu devrimin devlet karşısındaki tutumu, pratik bir önem kazanıyor.

Onlarca yıllık görece barışçı bir evrim boyunca birikmiş bulunan oportünizm öğeleri tüm dünyanın resmî sosyalist partileri içinde egemen durumda olan bir sos-

yal-şovenizm akımı yaratmıştır. Bu akım (Rusya'da Plekhanov, Potressov, Breşkovskaya, Rubanoviç, sonra az-buçuk örtülü bir biçimde Çereteli, Çernov ve hempaları; Almanya'da Scheidemann, Legien, David ve başkaları; Fransa ve Belçika'da Renandel, Guesde, Vandervelde; İngiltere'de Hyndman ve Fabianlar[2] vb. vb.) sözde sosyalist, pratikte şoven olan bu akım, "sosyalizm önderleri"nin yalnızca "kendi" ulusal burjuvazilerinin değil, ayrıca "kendi" devletlerinin de çıkarlarına alçakça ayak uydurmalarıyla belirlenir, çünkü büyük devletler denilen devletlerin çoğu, uzun zamandır, birçok küçük ve güçsüz halkları sömürüp köleleştiriyorlar. Emperyalist savaş, aslında bu türden bir yağmanın sürdürülmesi ve paylaşılması için yapılan bir boğuşmadır. Çalışan yığınları, genel olarak burjuvazinin, özel olarak emperyalist burjuvazinin baskısından kurtarma savaşımı, "devlet" üzerindeki oportünist önyargılara karşı bir savaşım olmaksızın, olanaksızdır.

Her şeyden önce Marx ve Engels'in devlet üzerindeki öğretilerini inceleyecek ve özellikle bu öğretinin unutulmuş ya da oportünistlerce çarpıtılmış yönleri üzerinde duracağız. Sonra, özel olarak, bu çarpıtmaların başta gelen körükleyicisi, bugünkü savaş sırasında utanç verici bir siyasal batkıya uğrayan II. Enternasyonal'in (1889-1914) en ünlü önderi Karl Kautsky'yi inceleyeceğiz. Son olarak, 1905 ve özellikle 1917 Rus devrimleri deneyinden çıkarılması gereken en önemli sonuçları ortaya koyacağız. Şu anda (1917 Ağustosunun başı), 1917 devriminin [Şubat Devrimi -ç.] gelişmesinin birinci evresini tamamladığını görüyoruz; ama genel olarak, bu devrimin tümü, ancak ve ancak, emperyalist savaşın doğuracağı proleter sosyalist devrimler zincirinin bir halkası olarak kavranabilir. Öyleyse, proleter sosyalist devrimin devlet karşısındaki tutumu yalnızca pratik siyasal bir önem kazanmak-

la kalmaz, ayrıca ivedi bir güncellik niteliğine de bürünür; çünkü aslında sözkonusu olan, yığınları, çok yakın bir gelecekte sermaye boyunduruğundan kurtulmak için yapmaları gereken şey üzerinde aydınlatmaktır.

Yazar

Ağustos 1917.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu ikinci baskı, birinci baskının hemen hemen tıpkısıdır. Yalnızca, II. bölüme üçüncü paragraf eklenmiştir.

Yazar

Moskova,
17 Aralık 1918.

BÖLÜM I

SINIFLI TOPLUM VE DEVLET

1. UZLAŞMAZ SINIF ÇELİŞKİLERİNİN ÜRÜNÜ OLARAK DEVLET

TARİHTE devrimci düşünürlerin öğretileri ile, kurtuluşları için savaşım veren ezilen sınıflar önderlerinin öğretileri başına birçok kez gelen şey bugün de Marx öğretisinin başına geliyor. Egemen sınıflar, sağlıklarında büyük devrimcileri ardı arkası gelmez kıyıcılıklarla ödüllendirirler; öğretilerini, en vahşi düşmanlık, en koyu kin, en taşkın yalan ve karaçalma kampanyalarıyla karşılarlar. Ölümlerinden sonra, büyük devrimcileri zararsız ikonlar durumuna getirmeye, söz uygun düşerse, azizleştirmeye, ezilen sınıfları "teselli etmek" ve onları aldatmak için adlarını bir ayla (hâle) ile süslemeye çalışırlar. Böylelikle, devrimci öğretileri *içeriğinden* yoksunlaştırılır, değerden düşürülür ve devrimci keskinliği giderilir. Burjuvazi ve işçi hareketi oportünistleri, bugün işte marksizmi "evcilleştirme" biçimi üzerinde birleşiyorlar. Öğretinin devrimci yanı ve devrimci ruhu unutuluyor, siliniyor ve değiştiriliyor. Burjuvazi için kabul edilebilir ya da öyle görünen şeyler, ön plâna çıkarılıyor ve övülüyor. Bugün bütün

sosyal-şovenler, —gülmeyin!— "marksist"tirler. Ve daha düne dek marksizmin kökünü kazıma işinde uzmanlaşmış burjuva Alman bilginleri, şimdi bir soygun savaşının yürütülmesi için son derece iyi örgütlenmiş o işçi sendikalarını eğitecek bir "ulusal-Alman" Marx'tan gitgide daha sık sözediyorlar!

Bu durum karşısında, marksizmin çarpıtılmalarının bu görülmemiş yayılışı karşısında, görevimiz, her şeyden önce, Marx'ın devlet üzerindeki öğretisini *yeniden kurmaktır*. Bunun için, Marx ve Engels'in kendi yapıtlarından bir dizi uzun alıntı, zorunlu. Bu uzun alıntıların açıklamayı ağırlaştıracakları ve onu daha popüler duruma getirmeye hiç de yardımcı olmayacakları kuşkusuz. Ama bunu yapmamak da kesinlikle olanaksız. Okuyucunun, bilimsel sosyalizmin kurucularının bütün görüşlerini ve bu görüşlerin gelişmesini anlayabilmesi için, ve bu görüşlerin bugün egemen bulunan "kautskizm" tarafından nasıl çarpıtıldıklarının belgelere dayanarak gösterilmesi ve ortaya konması için de, Marx ve Engels'in devlet konusundaki yapıtlarının bütün parçaları ya da hiç değilse bütün canalıcı parçaları, olabildiğince eksiksiz bir biçimde aktarılmalıdır.

Friedrich Engels'in altıncı bir baskısı 1894'te Stuttgart'da yayınlanmış bulunan ve en yaygın yapıtı olan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'nden başlayalım. Aktarmaları Almanca asıllarına göre çevirmemiz gerekecek; çünkü Rusça çeviriler, çok sayıda olmalarına karşın, ya eksik ya da çok kusurludurlar.

Engels, tarihsel çözümlemesinden sonuçlar çıkartırken şöyle der:

"Devlet topluma dışardan dayatılmış bir erklik değildir. Hegel'in ileri sürdüğü gibi, 'ahlak düşününün gerçekliği', 'aklın imgesi ve gerçekliği' de değildir. Devlet, daha çok, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir ürünüdür: bu toplumun, önlemekte yetersiz olduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden, kendikendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır. Ama, karşıtlıkların, yani karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu, kısır bir savaşım için-

de eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan çatışmayı hafifletmesi, 'düzen' sınırları içinde tutması gereken bir erklik gereksinimi kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve ona gitgide yabancılaşan bu erklik, devlettir" (6. Almanca baskı, s. 177-178).[3]

Burada, marksizmin, devletin tarihsel rolü ve anlamı üzerindeki temel düşünü tüm açıklığıyla dile getirilmiş bulunuyor. Devlet, sınıf çelişkilerinin *uzlaşmaz* olmaları olgusunun ürünü ve belirtisidir. Nerede sınıflar arasındaki çelişmelerin *uzlaşması* nesnel olarak olanaklı değilse, orada devlet ortaya çıkar. Ve tersine; devletin varlığı da, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olduklarını tanıtlar.

Marksizmin, iki ana çizgi izleyen çarpıtılması işte bu özsel ve temel nokta üzerinde başlar.

Bir yanda, karşı çıkılması olanaksız tarihsel olguların baskısı altında, nerede sınıf çelişkileri ve sınıf savaşımları varsa, ancak orada devletin varolduğunu kabul etmek zorunda kalan burjuva ve özellikle küçük-burjuva ideologlar, devlet'i sınıfların bir *uzlaşma* organı olarak ortaya çıkartacak biçimde, Marx'ı "tashih" ederler. Marx'a göre, eğer sınıflararası uzlaşma olanaklı olsaydı devlet ne ortaya çıkabilir, ne de ayakta kalabilirdi. Bol bol Marx'tan sözeden hamkafa profesörler ve gazete yazarlarına göre, devletin rolü, sınıfları uzlaştırmaktır. Marx'a göre, devlet, bir sınıf *egemenliği* organı, bir sınıfın bir başka sınıf üzerindeki *baskı* organıdır; sınıflar arasındaki çatışmayı hafifleterek, bu baskıyı yasallaştırıp pekiştiren bir "düzen"in kurulmasıdır.

Küçük-burjuva siyasetçilerin kanısına göre, düzen, sınıfların uzlaşmasıdır, yoksa bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ezilmesi değil; çatışmayı hafifletmek demek, uzaklaştırmak demektir, yoksa baskıcıları devirmek için savaşım veren ezilen sınıfların elinden bazı savaş araç ve yöntemlerini çekip almak değil.

Böylece, 1917 devriminde [Şubat Devrimi -ç.], devletin anlamı ve rolü sorunu, pratik bakımdan ivedi bir eylem sorunu, üstelik bir yığın eylemi sorunu olarak tüm

genişliğiyle ortaya çıktığı zaman, Devrimci-Sosyalistler ile Menşeviklerin hepsi, hemen ve gözlerini kırpmadan, sınıfların devlet tarafından "uzlaştırılması" küçük-burjuva teorisine dört elle sarıldılar. Bu iki partideki siyaset adamlarının sayısız karar ve makalelerinin hepsi, bu küçük - burjuva ve hamkafa "uzlaşma" teorisinin etkisini taşır. Devletin, kendi karşıtıyla (kendisine karşıt olan sınıfla) uzlaşması *olanaksız* belirli bir sınıfın egemenlik organı olması, küçük-burjuva demokrasisinin hiçbir zaman anlayamadığı bir şeydir. Bizim Devrimci-Sosyalistlerimizle Menşeviklerimizin devlet karşısında takındıkları tutum, onların hiç de sosyalist değil (bunu biz Bolşevikler, hep tanıtladık), sözde-sosyalist lâf ebeliği meraklısı küçük-burjuva demokratları olduklarını gösteren en açık kanıtlardan biridir.

Öte yanda, marksizmin çok daha ince olan "kautskist" çarpıtılması var. Burada "teorik olarak", ne devletin bir sınıf egemenliği organı olduğuna karşı çıkılır, ne de sınıflar arasındaki çelişkilerin uzlaşmaz olduğuna. Ama şu olgu gözden kaçırılır ya da üstü örtülür. Eğer devlet, sınıflar arasındaki çelişkilerin uzlaşmaz olduğu gerçeğinden doğduysa, eğer toplumun üzerinde ve "ona gitgide *yabancılaşan*" bir iktidar ise, açıktır ki, yalnızca zora dayanan bir devrim olmaksızın değil, ayrıca egemen sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve içinde o "yabancı" niteliğin maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı da *ortadan kaldırılmaksızın*, ezilen sınıfın kurtuluşu olanaksızdır. Teorik bakımdan kendi başına açık olan bu sonucu, daha sonra göreceğimiz gibi, Marx, devrimin görevlerinin somut tarihsel çözümlemesinden yetkin bir belginlikle çıkarmıştır. Ve işte Kautsky'nin ... unutup çarpıttığı şey de bu sonuçtur—açıklamamızın ilerisinde bunu ayrıntılı olarak göstereceğiz.

2. ÖZEL SİLAHLI ADAM MÜFREZELERİ, HAPİSHANELER vb.

"... Devlet, eski *gentilice* örgütlenmeye göre, ilkin uyruklarının *toprağa göre* dağıtılmasıyla belirlenir..." diye

devam eder Engels.

Bu dağılım bize "doğal" görünür, ama aşiretler ya da klanlar biçimindeki eski örgütlenmeye karşı uzun soluklu bir savaşımı gerektirmiştir.

"... İkinci olarak, bizzat silahlı güç halinde örgütlenen halkla artık doğrudan doğruya aynı şey olmayan bir *kamu gücü*'nün kuruluşu gelir. Bu özel kamu gücü zorunludur; çünkü, sınıflara bölünmeden sonra, halkın özerk bir silahlı örgütlenmesi olanaksız duruma gelmiştir... Bu kamu gücü her devlette vardır; yalnızca silahlı adamlardan değil, ama maddî eklentilerinden de, *gentilice* toplumun bilmediği hapishaneler ve her türlü ceza kurumlarından da bileşir..."

Engels, toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona yabancılaşan ve devlet denilen bu "güç" kavramını geliştirir. Bu güç başlıca neye dayanır? Elleri altında hapishaneler vb. bulunan özel silahlı adam müfrezelerine.

Özel silahlı adam müfrezelerinden sözetme hakkına sahibiz; çünkü her devlete özgü kamu gücü, silahlı halkla, "halkın özerkli silahlı örgütlenmesi" ile, "artık doğrudan doğruya aynı şey değildir".

Bütün büyük devrimci düşünürler gibi, Engels de, bilinçli işçilerin dikkatini, egemen hamkafalığa en az dikkate değer ve en alışılmış görünen, yalnızca katı değil, taşlaşmış denebilecek önyargılar tarafından onaylanmış bulunan şey üzerine çekmeye çalışır. Sürekli ordu ve polis, devlet iktidarının başlıca güç aletleridir; ama başka türlü nasıl olabilirdi?

Engels'in seslendiği ve yakından ne bir tek büyük devrim yaşamış ve ne de görmüş olan 19. Yüzyıl sonu Avrupalılarının büyük çoğunluğu için, başka türlü olamazdı. Onlar, "halkın özerkli silahlı örgütlenmesi"nin ne olduğunu hiç mi hiç anlayamazdılar. Toplumun üzerinde yer alan ve ona yabancılaşan özel silahlı adam müfrezeleri (polis, sürekli ordu) zorunluluğunun neden ortaya çıktığı sorusunu, Batı Avrupa ülkeleri ve Rusya'daki hamkafalar, toplumsal yaşamın artan karmaşıklığını, görevlerin

ayrışmasını vb. anımsatarak, Spencer ya da Mihaylövski'den alınmış iki-üç tümce ile yanıtlama eğilimindedirler.

Bu anımsatma "bilimsel" bir görünüşe sahiptir; ama asıl önemli olanı, özseli: toplumun, birbirine amansızca düşman sınıflar biçimindeki bölünüşünü gölgede bırakarak bilisiz halkı iyice uyutur.

Toplumun bu sınıflara bölünüşü olmasaydı, "halkın özerkli silahlı örgütlenmesi, sopalarla silahlanan bir maymun sürüsünün ilkel örgütlenmesi, ya da ilkel ya da klanlar biçiminde birleşmiş insanların ilkel örgütlenmesinden, karmaşıklığıyla tekniğinin yüksek düzeyiyle vb. ayrılırdı; ama olanaklı olurdu.

Oysa bu olanaksızdır; çünkü uygar toplum, düşman sınıflar biçiminde ve üstelik "özerkli silahlanmaları aralarında silahlı bir savaşıma yol açabilecek, amansızca düşman sınıflar biçiminde bölünmüştür. Devlet kurulur; özel bir güç, özel silahlı adam müfrezeleri meydana gelir; ve her devrim, devlet aygıtını yıkarken, arı durumda bir *sınıflar savaşımı* örneği verir, egemen sınıfın *kendisine* hizmet eden silahlı adam müfrezelerini yeniden kurmak, ezilen sınıfınsa, sömürücülere değil, sömürülenlere hizmet etmeye yetenekli bu tür yeni bir örgüt kurmak için nasıl çabaladıklarını bize en açık bir biçimde gösterir.

Aktarılan parçada, Engels, her büyük devrimin pratik olarak, somut olarak ve bir yığın eylemi ölçüsünde ortaya koyduğu sorunu, yani "özel" silahlı adam müfrezeleri ve "halkın özerkli silahlı örgütlenmesi" arasındaki ilişkiler sorununu, teorik olarak koyuyor. Bu sorunun, Avrupa ve Rus devrimleri deneyiyle somut olarak nasıl aydınlandığını göreceğiz.

Ama, gene Engels'in açıklamasına dönelim.

Engels, bazan, örneğin Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde, bu kamu gücünün güçsüz olduğunu (Kuzey Amerika'nın, emperyalizm-öncesi dönemde, özgür kolonun ağır bastığı bölgeleri —kapitalist toplumda çok ender bir istisna— sözkonusudur), ama, genel bir biçimde, güçlendiğini gösterir.

":.. devlet içindeki sınıf çelişkileri belirginleştiği ve sınırdaş devletler daha büyük ve daha kalabalık bir duruma geldiği ölçüde, onun da gücü artar — daha çok, sınıf savaşımları ve fetih rekabetinin, kamu gücünü, tüm toplumu, hatta devleti yutmakla tehdit edecek derecede artırmış bulundukları bugünkü Avrupamızı düşünelim..."

Bu satırlar, en geç 90 yıllarının başlarında yazılmıştır. Engels'in son önsözü 16 Haziran 1891 tarihini taşır. Bu çağda, emperyalizme yöneliş — tröstlerin mutlak egemenliği, büyük bankaların kudreti, büyük sömürge politikası vb.— Fransa'da yeni başlanıştı; Kuzey Amerika ve Almanya'da henüz başlamak üzereydi. O zamandan beri, "fetihler rekabeti" bir dev adımı attı; öyle ki, 1910'dan az sonra yeryüzü "rakip fatihler", yani büyük soyguncu devletler arasında tamamen paylaşılmış bulunuyordu. O zamandan beri, askerî ve bahrî silahlanma korkunç bir biçimde arttı; ve İngiltere'nin ya da Almanya'nın dünya üzerindeki egemenliği ve ganimet paylaşmak için yapılan 1914-1917 çapul savaşı sırasında, açgözlü bir devlet iktidarı, toplumun bütün güçlerini "yuttu", o derecede ki, bütünsel bir yıkım eşiğinde bulunuluyor.

Engels, daha 1891'de "fetihler rekabeti"nin, büyük devletlerin dış politikasındaki bellibaşlı ayırdedici çizgilerden biri olduğunu göstermesini bilmişti. Oysa, 1914-1917'de, aşırı derecede yeğinleşmiş bulunan bu rekabet, emperyalist savaşa yol açtığı bir anda, sosyal-şovenizm kopukları, "yurt savunması", "cumhuriyetin ve devrimin korunması" vb. üzerindeki parlak sözlerle, "kendi" burjuvazilerinin soyguncu çıkarlarının korunmasını maskeliyorlar!

3. EZİLEN SINIFIN SÖMÜRÜLMESİ ALETİ OLARAK DEVLET

Toplumun üstünde yer alan özel bir kamu gücünü beslemek için, vergiler ve devlet borçları gerekli hale gelir.

Engels şöyle yazar:

"Kamu gücünü ve vergileri ödetme hakkını kulla-

nan memurlar, toplumun organları olarak, toplumun *üstünde* yer alırlar. *Gentilice* örgütlenme organlarına gösterilen içten gelme saygı, memurlara karşı da bu saygının gösterildiğini varsaysak bile, onlara yetmez... onların yetkesini, onlara bir kutsallık ve özel bir dokunulmazlık kazandıran olağanüstü yasalarla sağlama bağlamak gerekir... En değersiz polis memuru, *gentilice* toplumdaki bütün organların bir arada sahip olduklarından çok 'yetke' sahibidir; ama en güçlü prens, en büyük devlet adamı, ya da uygarlığın en büyük askerî şefi, en küçük *gentilice* şefin mazhar olduğu içten gelme ve söz götürmez saygıyı kıskanabilir..."

Devlet iktidarı organları olarak memurların ayrıcalıklı durumu sorunu, böylece konmuş bulunuyor. Aslolan, onları toplum *üstüne* koyan şeyin ne olduğunu bilmektir. Pratikte bu teori sorununun, Paris Komünü tarafından 1871'de nasıl çözülmüş ve Kautsky tarafından 1912'de gerici bir anlayış içinde nasıl gürültüye getirilmiş olduğunu göreceğiz.

"Devlet, sınıf karşıtlıklarını frenleme gereksiniminden doğduğuna, ama aynı zamanda, bu sınıfların çatışması ortasında doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın, ekonomik bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir..." Antik devletle feodal devlet, kölelerle serflerin sömürülmesi organı oldular; ama yalnızca onlar değil, "modern *temsilî devlet de, ücretli emeğin sermaye* tarafından sömürülmesi aletidir. Bununla birlikte istisna olarak, savaşım durumundaki sınıfların denge tutmaya çok yaklaştıkları öyle bazı dönemler olur ki, devlet gücü, sözde aracı olarak, bir zaman için bu sınıflara karşı belirli bir bağımsızlık durumunu korur". ...Yani, 17. ve 18. Yüzyılların mutlak hükümdarlıkları gibi, Fransa'da Birinci ve İkinci İmparatorluğun bonapartizmi gibi, Almanya'da Bismarck gibi.

Buna, Sovyetlerin, küçük-burjuva demokratlar tara-

fından yönetilmeleri nedeniyle *henüz* güçsüz, buna karşılık burjuvazinin de Sovyetleri dağıtmak için *henüz* yeterince güçlü olmadığı bir anda, devrimci proletaryayı ezmeye başladıktan sonra, Cumhuriyetçi Rusya'daki Kerenski hükümeti gibi, diye ekleyeceğiz.

Engels, "zenginlik, iktidarını demokratik cumhuriyette, dolaylı ama bir o kadar da güvenli bir biçimde gösteriyor" diye sürdürür; şöyle ki: ilk olarak, "memurların düpedüz rüşvet yemesi" (Amerika), ikinci olarak da, "hükümetle borsa arasındaki bağlaşma" (Fransa ve Amerika) aracıyla.

Bugün, hangisi olursa olsun, bütün demokratik cumhuriyetlerde, emperyalizm ve bankalar egemenliği, zenginliğin sınırsız gücünü savunmak ve kullanmak için yararlanılan bu iki aracı, ender bir sanat haline *getirecek* derecede "geliştirdi". Eğer, örneğin Rusya Demokratik Cumhuriyetinin daha ilk aylarında, "sosyalistler"in —Devrimci-Sosyalistler ve Menşevikler—burjuvazi ile koalisyon hükümeti içindeki evliliklerinin, deyim yerindeyse, balayı sırasında, Bay Palçinski, kapitalistleri tedirgin etmeyi ve onların tekerine taş koymayı, askerî siparişler yoluyla devlet hazinesini soymalarını engellemeyi gözeten bütün önlemleri baltalamışsa, ve daha sonra bakanlıktan ayrılmış (ve elbette yerine tastamam aynı bir başka Palçinski geçmiş) olan Bay Palçinski, eğer kapitalistler tarafından yılda 120.000 ruble tutan bir arpalıkla "ödüllendirilmiş" ise, bu nedir? Dolaysız ya da dolaylı rüşvet mi? Yoksa hükümetle kapitalist sendikalar [tröstler] arasında bir bağlaşma, ya da "yalnızca" dostça ilişkiler mi? Çernov ve Çereteli'lerin, Avksentiev ve Skobelev'lerin oynadıkları rol nedir? Devlet hazinesine el atan milyonerlerin "dolaysız" bağlaşıkları mıdırlar, yoksa sadece dolaylı bağlaşıkları mı?

Artık siyasal mekanizmanın bu tür eksikliklerine ve kapitalizmin siyasal zarfındaki kusurlara bağımlı olmadığı için, "zenginlik"in sınırsız gücü demokratik cumhuriyette daha güvenliktedir. Demokratik cumhuriyet, kapitalizmin olanaklı olan en iyi politik biçimidir; çünkü sermaye, demokratik cumhuriyeti (Palçinski, Çernov, Çere-

teli ve hempaları aracılığıyla) ele geçirdikten sonra, iktidarını öyle sağlam, öyle güvenli bir biçimde kurar ki, burjuva demokratik cumhuriyetindeki *hiçbir* kişi, kurum ya da parti değişikliği, onu sarsamaz.

Ayrıca, genel oy hakkını burjuvazinin egemenlik aleti olarak nitelendirdiği zaman, Engels'in büsbütün kesin ve açık olduğunu da belirtmek gerekir. Alman sosyaldemokrasisinin uzun deneyini açıkça hesaba katan Engels, "Genel oy hakkı... işçi sınıfının olgunluğunu ölçmeyi sağlayan bir göstergedir. Bugünkü devlet içinde bundan daha çok hiçbir şey olamaz ve hiçbir zaman da olmayacaktır" der.

Bizim Devrimci-Sosyalistlerimizle Menşeviklerimiz gibi küçük-burjuva demokratları, tıpkı ikiz kardeşleri olan Batı Avrupa sosyal-şoven ve oportünistlerinin tümü gibi, genel oy hakkından açıkça "daha çok" bir şey beklerler. Genel oy hakkının, "bugünkü devlet içinde", emekçiler çoğunluğunun iradesini gerçekten dile getirmeye ve bu iradenin yerine getirilmesini sağlamaya yetenekli olduğu düşününü paylaşır ve bu yanlış düşünü halka da aşılarlar.

Burada, yalnızca, Engels'in açık, belgin ve somut açıklamasının, "resmi" (yani oportünist) sosyalist partilerin propaganda ve ajitasyonunda her an değiştirilip çarpıtıldığına işaret ederek, bu yanlış düşünün altını çizmekten başka bir şey yapamayız. Marx ve Engels'in "bugünkü" devlete ilişkin görüşleri üzerindeki açıklamamızın devamı, Engels'in burada çürüttüğü anlayışın bütün yanlışlığını ayrıntılı bir biçimde ortaya koyar.

Engels, en tanınmış yapıtında [Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni -ç.] görüşlerini toplu bir biçimde şöyle özetler:

"Demek ki, devlet düşünülemeyecek bir zamandan beri varolan bir şey değildir. İşlerini onsuz gören, hiçbir devlet ve devlet erkliği düşünü bulunmayan toplumlar olmuştur. Toplumun sınıflara bölünmesine zorunlu olarak bağlı olan belirli bir ekonomik gelişme aşamasında, bu bölünme, devleti bir zorunluluk durumuna getirdi.

Şimdi, üretimde, bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, üretim için gerçek bir engel de olduğu bir gelişme aşamasına hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, vaktiyle ne kadar kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıktılarsa, o kadar kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte, devlet de, kaçınılmaz bir biçimde, yokolur. Üreticilerin özgür ve eşitçi bir birlik temeli üzerinde üretimi yeniden düzenleyecek olan toplum, tüm devlet makinesini, bundan böyle kendisine lâyık olan yere, bir kenara atacaktır: âsâr-ı atika müzesine, çıkrık ve tunç baltanın yanına..."

Çağdaş sosyal-demokrasinin propaganda ve ajistasyon yazınında bu alıntıya pek rastlanmaz. Rastlandığı zaman da, bu metni, sanki bir ikon önünde eğilmek istercesine, yani şu "tüm devlet makinesinin âsâr-ı atika müzesine atılması"nı içeren devrimin genişlik ve derinliği üzerinde en küçük bir düşünme çabası olmaksızın, Engels'e resmen saygı göstermek için aktardıkları görülür. Hatta çoğu zaman onlarda, Engels'in devlet makinesi demekle söylemek istediği şey, pek de anlaşılmışa benzemez.

4. DEVLETİN "SÖNMESİ" VE ZORA DAYANAN DEVRİM

Engels'in, devletin "sönmesi" üzerindeki formülleri öylesine yaygın, öylesine yinelenen, oportünist salçalı uzlaşmacı marksizmin alışılmış sahteciliğinin temelinde ne yattığını öylesine ortaya koyan şeylerdir ki, onlar üzerinde uzun uzun durmak gerekir. Bu formüllerin çıkarıldığı parçayı tüm olarak aktaralım:

"Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve üretim araçlarını önce devlet mülkiyeti durumuna dönüştürür. Ama, bunu yapmakla, proletarya olarak kendi kendini ortadan kaldırır, bütün sınıf ayrımları ile sınıf karşıtlıklarını, ve aynı biçimde, devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Sınıf karşıtlıkları içinde evrimlenen daha önceki toplumun devlete, yani her durumda, sömürücü sınıfın kendi dış üretim koşullarını sürdürmek, öyleyse özellikle

sömürülen sınıfı varolan üretim biçimi (kölelik, toprak köleliği, ücretlilik) tarafından verilmiş baskı koşulları içinde tutmak için kurduğu bir örgüte gereksinimi vardı. Devlet, tüm toplumun resmî temsilcisi, onun gözle görülür bir kurul biçimindeki bireşimiydi, ama bu, tüm toplumu, zamanı için, kendi başına temsil eden sınıfın devleti: ilk çağda köle sahibi yurttaşların, orta çağda feodal soyluluğun, çağımızda burjuvazinin devleti olduğu ölçüde böyleydi. Sonunda gerçekten tüm toplumun temsilcisi durumuna geldiği zaman, kendi kendini gereksiz kılar. Baskı altında tutulacak hiçbir toplumsal sınıf kalmayınca, sınıf egemenliği ve üretimdeki güncel anarşi üzerine kurulu bireysel yaşama savaşımı ile birlikte, bunlardan doğan çatışma ve aşırılıklar da ortadan kalkınca, artık bir baskı altında tutulacak hiçbir şey yok demektir ve özel bir baskı iktidarı, bir devlet, zorunlu olmaktan çıkar. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak göründüğü ilk eylem —üretim araçlarına toplum adına el konması—, aynı zamanda onun devlete özgü son eylemidir de. Devlet iktidarının toplumsal ilişkilere karışması, bir alandan sonra bir başkasında gereksiz duruma gelir ve sonra kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin hükümeti yerini, şeylerin idaresi ve üretim işlemlerinin yönetimine bırakır. Devlet 'ilga' edilmez, *söner*. 'Özgür halk devleti' üzerindeki kof tümcenin, ajitasyon aracı olarak geçici doğruluğu bakımından olduğu kadar, bilimsel düşün olarak kesin yetersizliği bakımından da değerlendirilmesini; bunun gibi, anarşist denilen kimselerin, devletin bugünden yarına ortadan kaldırılması yolundaki istemlerinin değerlendirilmesini de, işte bu sağlar" (*Anti-Dühring; "Bay Eugen Dühring bilimi altüst ediyor"*, 3. Almanca baskı, s. 303-301).[4]

Yanılgıya düşmekten çekinmeksizin söylenebilir ki, Engels'in düşünce zenginliği bakımından çok dikkate değer bu yazısı, bugünkü sosyalist partilerde, Marx'a göre devletin ortadan "kaldırılması" yolundaki anarşist öğretinin tersine, "sönmesi"nin doğruluğu yolundaki bilgiden başka bir sosyalist düşünce izi bırakmamıştır. Mark-

sizmi bu biçimde güdükleştirmek, onu oportünizme indirgemek demektir; çünkü, böylesine bir "yorum"dan sonra, bulanık, yavaş, eşit, kerteli, sıçramasız-patlamasız, devrimsiz bir değişiklik düşüncesinden başka bir şey kalmaz. Devletin "sönmesi" kavramı, yığınlar arasında genellikle yaygın bulunan günlük anlayışı içinde, hiç kuşku yok ki, devrimin uyutulması, hatta yadsınmasıdır.

Oysa, böylesine bir "yorum", marksizmin, yalnızca burjuvazi için yararlı, ve teorik olarak, örneğin Engels'in *in extenso* aktardığımız "vargı"larında belirtilmiş bulunan başlıca koşul ve düşüncelerin unutulması üzerine kurulu en kaba çarpıtılmalarından biri olmaktan başka bir şey değildir.

Birinci olarak: Usavurmasının başında, Engels, proletaryanın devlet iktidarını eline geçirerek, "böylece devlet olarak devleti ortadan kaldırdığını" söyler. Bunun ne anlama geldiğini düşünmek "âdet olmamıştır". Çoğunlukla, ya bunun anlamı hiç anlaşılmıyor, ya da burada, Engels bakımından, "hegelci bir gevşeklik" gibi bir şey görülüyor. Gerçeklikte, bu sözler proleter devrimlerin en büyüklerinden birinin deneyini, sırası gelince, üzerinde uzun uzun duracağımız 1871 Paris Komünü deneyini, kısaca dile getirirler.

Engels burada, proletarya devrimiyle *burjuvazinin* devletinin "ortadan kaldırılma"sından sözeder; oysa "sönme" üzerine söylediği şeyler, sosyalist devrimden *sonra, proleter* devletten ne kalmışsa onunla ilgilidir. Engels'e göre, burjuva devlet "sönmez"; devrim sırasında proletarya tarafından *"ortadan kaldırılır"*. Bu devrimden sonra sönen şey, proleter devlet, başka bir deyişle, bir yarı-devlettir.

İkinci olarak: Devlet "özel bir baskı gücüdür". Engels'in bu hayranlık verici ve son derece derin tanımlaması burada en yetkin bir açıklıkla dile getirilmiştir. Bundan şu sonuç çıkar: proletaryaya karşı burjuvazi tarafından milyonlarca emekçiye karşı bir avuç zengin tarafından kullanılan bu "özel baskı gücü" yerine, burjuvaziye karşı proletarya tarafından uygulanan bir "özel baskı gü-

cü"nün (proletarya diktatorası) geçmesi gerekir. "Devletin devlet olarak ortadan kalkması"nın anlamı, işte budur. Ve toplum adına üretim araçlarına el koma "eylem"inin de anlamı budur. Kendiliğinden anlaşılır ki, bir "özel gücün" (burjuvazinin devleti) bir başka "özel güçle" (proletaryanın devleti) *böylesine* bir yer değiştirmesi hiçbir zaman "sönme" biçiminde olamaz.

Üçüncü olarak: Bu "sönme", ya da daha renkli bir deyimle, bu "uykuya dalma"yı, Engels, hiçbir anlam belirsizliğine yer vermeksizin, "devlet tarafından, toplumun tümü adına üretim araçlarına el koma"dan *sonraki*, yani sosyalist devrimden *sonraki* döneme erteliyor. Hepimiz biliriz ki, "devlet"in o andaki siyasal biçimi en tam demokrasidir. Ama, marksizmi utanıp sıkılmadan çarpıtan oportünistlerden hiçbirinin aklına gelmez ki, bu durumda Engels'te sözkonusu olan şey *demokrasinin* "uykuya dalma"sı ve "sönme"sidir. Bu, ilk bakışta çok garip görünür. Bununla birlikte, bu ancak demokrasinin *de* bir devlet olduğu ve bunun sonucu, devlet yokolduğu zaman, aynı biçimde demokrasinin de yokolacağı gerçeğini düşünmeyen biri için "anlaşılmaz" bir şeydir. Burjuva devleti ancak devrim "ortadan kaldırabilir". Genel olarak devlet, yani en tam demokrasi ise, ancak "sönebilir".

Dördüncü olarak: Engels, ünlü "devlet söner" tezini formüle ederken, bu tezin hem oportünistlere, hem de anarşistlere karşı yöneltildiğini somut bir biçimde gösterir. Ve Engels'te asıl önemli olan şey, onun "devletin sönmesi" tezinden çıkarılmış bulunan ve oportünistleri hedef alan sonuçtur.

Devletin "sönmesi" konusunda bir şey okumuş, ya da bundan sözedildiğini duymuş 10.000 kişiden 9990'ının, Engels'in bu tezin sonuçlarını *yalnızca* anarşistlere karşı yöneltmediğini ya hiç bilmedikleri, ya da artık unutmuş oldukları üzerine bahse girilebilir. Ve geri kalan on kişinin dokuzu da, "özgür halk devleti"nin nemene bir şey olduğunu, ve bu belgiye saldırmakla, neden oportünistlere de saldırılmış bulunulduğunu kuşkusuz bilmez. Tarihi böyle yazıyorlar! Büyük devrimci öğretiyi,

egemen hamkafalığa çaktırmadan, yavaş yavaş, böyle uyduruyorlar. Anarşistlere karşı olan sonuç bin kez ele alınmış, bayağılaştırılmış, en dar düşünceli bir biçimde kafalara sokulmuştur; bir önyargı gücü kazanmıştır bu sonuç. Oportünistlere karşı olan sonuç ise, karanlıkta kalmış ve "unutulmuş"tur!

"Özgür halk devleti", 70 yıllarında Alman sosyal-demokratlarının programında yazılı bir istemdi ve onlar arasında günlük bir formül durumuna gelmişti. Herhangi bir siyasal içerikten yoksun olan bu belgi, demokrasi kavramının küçük-burjuvaca ve tumturaklı bir çevirisinden başka bir şey içermez. Demokratik cumhuriyete yasal bir anıştırmada bulunulduğu ölçüde, Engels, ajitasyon amacıyla, "bir zaman için", bu belgiyi "doğrulama"ya hazırdı. Ama bu bir oportünist belgiydi; çünkü yalnızca burjuva demokrasisini allayıp pullamaya yönelmekle kalmıyor, ayrıca genel olarak her tür devlete karşı yöneltilmiş sosyalist eleştiri konusunda da bir anlama yetersizliğini gösteriyordu. Biz, proletarya için, kapitalist rejimde en iyi devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyetten yanayız; ama unutmaya da hakkımız yoktur ki, hatta en demokratik burjuva cumhuriyetinde bile, halkın nasibi, ücretli kölelikten başka bir şey değildir. Sonra, her devlet, ezilen sınıfa karşı yöneltilmiş "özel bir baskı gücü"dür. O halde, *hiçbir* devlet, *ne* özgürdür, *ne de* halk devleti. Bunun böyle olduğunu, Marx ve Engels, 70 yıllarında, parti arkadaşlarına birçok kez açıklamışlardır.

Beşinci olarak: Engels'in, devletin sönmesi konusunda bir usavurma bulunduğunu herkesin anımsadığı bu aynı yapıtı, zora dayanan devrimin önemi üzerine bir başka usavurma da içerir. Zora dayanan devrimin oynadığı tarihsel role verdiği değer, Engels'te zora dayanan devrimin gerçek bir övgüsü durumuna dönüşür. Ama bunu "kimse anımsamaz"; günümüzün sosyalist partilerinde, bu düşünün öneminden sözetmek, hatta bunu düşünmek, usulden değildir; yığınlar arasındaki günlük propaganda ve ajitasyonda, bu düşünler hiçbir rol oynamaz. Oysa, bu düşünler, devletin "sönmesi" düşünüyle birlik-

te, uyumlu bir bütün oluşturur ve ona çözülmezcesine bağlı bulunurlar.

İşte Engels'in bu usavurması:

"... Ama zor, tarihte, başka bir rol" (kötülük kaynağı olmaktan başka bir rol), "devrimci bir rol" de oynarmış; Marx'ın sözlerine göre, bağrında yeni bir toplum taşıyan her eski toplumun ebesiymiş; toplumsal hareketin, sayesinde donmuş ve ölmüş siyasal biçimleri altettiği ve parçaladığı aletmiş,— bunlardan Bay Dühring'de tek söz bile yok. İktisadî sömürü rejimini devirmek için, zorun belki de —ne yazık ki!— zorunlu olacağını iç çekmeler ve inlemeler içinde kabul eder. Çünkü her zor kullanımı, onu kullananın ahlâkını bozar. Ve bu, her muzaffer devrimin sonucu olmuş olan yüksek bir ahlâki ve entellektüel atılım karşısında ileri sürülür! Halka belki de zorla kabul ettirilebilecek zorlu bir çatışmanın, hiç değilse Otuz Yıl Savaşı utancından sonra ulusal bilince işlemiş bulunan kölelik ruhunun kökünü kazıma üstünlüğüne sahip bulunduğu Almanya'da ileri sürülür! Demek bu sönük, tatsız ve güçsüz vaiz anlayışı, kendini tarihin gördüğü en devrimci partiye zorla kabul ettirme sevdasında!" (*Anti-Dühring*, 3. Almanca baskı, s. 193, 2. kısım, IV. bölümün sonu.)

Engels'in 1878'den 1894'e, yani ta ölümüne dek Alman sosyal-demokratlarına durmamacasına yaptığı, bu zora dayanan devrim övgüsüyle, devletin "sönmesi" teorisi, aynı öğreti içinde nasıl bağdaştırılabilir?

Çoğunlukla, bu düşüncelerden bazan biri, bazan öteki, keyfi olarak (ya da iktidar sahiplerinin hoşuna gidecek biçimde) ele alınarak, ampirik ya da sofistik bir yöntemle eklektik bir biçimde bağdaştırılırlar ve yüzde-doksandokuz —eğer daha fazla değilse— ön plana konan şey, "sönme"dir. Diyalektiğin yerine eklektizm geçer: marksizm karşısında, günümüzün resmî sosyal-demokrat yazınında en alışılmış, en yaygın olan şeydir bu. Böyle bir yerine geçirme elbette bir yenilik değildir: Aynı şey, klasik Yunan felsefesi tarihinde de görülebilir. Marksizmin oportünist çarpıtmasında diyalektiğin eklektik çarpıt-

ması, yığınları en büyük kolaylıkla aldatan çarpıtmadır; eklektizm, yığınlara aldatıcı bir doyugunluk verir; sürecin bütün yönlerini, bütün gelişme eğilimlerini, bütün çelişik etkileri vb. hesaba katıyormuş gibi görünür; ama aslında, toplumun gelişmesi üzerine hiçbir tutarlı ve devrimci düşün vermez.

Marx ve Engels'in zora dayanan devrimin kaçınılmazlığı yolundaki öğretileri, yukarda söylediğimiz ve açıklamamızın devamında ayrıntılarıyla göstereceğimiz gibi, burjuva devletle ilgilidir. Burjuva devlet, proleter devlete (proletarya diktatorasına) yerini "sönme" yoluyla değil, genel kural olarak, ancak ve ancak zora dayanan bir devrimle bırakabilir. Engels'in zora dayanan devrime yaptığı övgü, Marx'ın birçok bildirimi ile tam bir uygunluk halindedir. (Zora dayanan devrimin kaçınılmazlığını yürekpekliğiyle, açıkça ilân eden *Felsefenin Sefaleti ve Komünist Manifesto*'nun vargısını anımsayalım; otuz yıl kadar daha sonra, 1875'te, Marx'ın Gotha Programı'nın oportünist içeriğini yerin dibine batırdığı *Gotha Programının Eleştirisi*'ni anımsayalım).[5] Bu övgü, hiç de bir "tutkunluk" bir tumturaklılık, geçici bir polemik hevesi sonucu değildir. *Tüm* Marx ve Engels öğretisinin temelinde, *bu* zora dayanan devrim düşününü —ve bu düşünün ta kendisini— sistemli biçimde yığınlara aşılama zorunluluğu yatar. Bugün ağır basan sosyal-şoven ve kautskist eğilimlerin bu öğretiye ihaneti, kendini, apaçık bir biçimde, her iki eğilim yandaşlarınca da, *bu* propagandanın, *bu* ajitasyonun unutuluşunda gösterir.

Zora dayanan devrim olmaksızın, burjuva devlet yerine proleter devleti geçirmek olanaksızdır. Proleter devletin kaldırılması, yani tüm devletin kaldırılması ise, ancak "sönme" yoluyla olanaklıdır.

Marx ve Engels her devrimci durumu ayrı ayrı irdeleyip, her devrim deneyinden çıkarılan dersleri çözümleyerek, bu görüşleri ayrıntılı ve somut bir biçimde geliştirmişlerdir. Şimdi öğretilerinin bu en önemli bölümüne geliyoruz.

BÖLÜM II

DEVLET VE DEVRİM
1848-1851 YILLARI DENEYİ

1. DEVRİMİN ÖNGÜNÜ

OLGUNLUK dönemine varmış marksizmin ilk yapıtları, *Felsefenin Sefaleti* ve *Komünist Manifesto*, tam da 1848 devriminin öngününde yayınlandılar. Bundan ötürü, bu yapıtlarda, marksizmin temel ilkelerinin açıklanmasının yanısıra, belirli bir ölçüde, o zamanın somut devrimci durumunun bir anısını da buluyoruz. Öyleyse, kanımca en iyisi bu yapıtların yazarlarının, 1848-1851 yılları deneyinden bazı sonuçlar çıkarmalarından hemen önce, devlet üzerine söylediklerini çözümlemektir.

Marx, *Felsefenin Sefaleti*'nde şöyle yazar:

"... İşçi sınıfı, kendi gelişim hareketi içinde, eski uygar toplumun yerine, sınıfları ve onların uzlaşmaz karşıtlıklarını dıştalayacak bir birlik koyacaktır ve bu anlamıyla, siyasal iktidar diye bir şey artık kalmayacaktır, çünkü siyasal iktidar, uygar toplumdaki uzlaşmaz karşıtlığın resmî dışa vurumundan başka bir şey değildir" (Almanca 1885 baskısı, s. 182).[6]

Bu genel açıklama ile, sınıfların kalkmasından sonra devletin yokoluşu düşünü üzerine, Marx ve Engels ta-

rafından bundan birkaç ay sonra, Kasım 1847'de yazılan *Komünist Manifesto*'da verilmiş bulunan açıklamayı karşılaştırmak öğretici bir şeydir.

"... Proletaryanın gelişmesinin en genel aşamalarını anlatırken, şimdiki toplumun içinde yürütülen az çok üstü örtülü iç savaşı, bu savaşın açıkça devrime döküldüğü ve burjuvazinin zora başvurularak devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temelini hazırladığı noktaya dek izledik..."

"... Yukarıda gördük ki, işçi sınıfının devriminde ilk aşama, proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek" (sözcüğü sözcüğüne: yükseltmek) ve "demokrasiyi kurmaktır".

"Proletarya, politik üstünlüğünden, sermayeyi burjuvaziden dilim dilim koparıp almak için, bütün araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak ve olabildiğince hızla, üretici güçlerin miktarını artırmak için yararlanacaktır" (1906 tarihli Almanca 7. baskı, s. 31, 37).[7]

Burada, marksizmin devlet konusundaki en ilginç ve en önemli düşünlerinden biri, (Marx ve Engels'in Paris Komünü'nden sonra dile getirecekleri gibi) "proletarya diktatorası" düşünü formüle edilmiş bulunuyor. Gene burada, son derecede ilginç ve marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında olan bir devlet tanımı buluyoruz: *"Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya."*

Bu devlet tanımı, resmî sosyal-demokrat partilerde egemen olan propaganda ve ajitasyon yazınında hiçbir zaman yorumlanmamıştır. Dahası: Bu tanım reformizm ile taş çatlasa uzlaşmaz türden olduğu için, düpedüz unutulmuştur; çünkü, "demokrasinin barışçı evrimi" üzerindeki alışılmış oportünist önyargılar ve küçük-burjuva kuruntular ile taban tabana çatışır.

Proletaryanın devlete gereksinimi vardır—bütün oportünistler, bütün sosyal-şovenler ve bütün kautskistler, Marx'ın öğretisinin böyle olduğunu söyleyerek, bunu yinelerler; ama eklemeyi *"unuturlar"* ki, Marx'a göre, ilkin proletaryaya, ancak "sönme" yolunda, yani hemen sön-

meye başlamış ve sönmeden edemeyecek biçimde kurulmuş bir devlet gerekir. İkinci olarak, emekçilerin, "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olan bir "devlet"e gereksinimleri vardır.

Devlet özel bir iktidar örgütüdür: belirli bir sınıfın sırtını yere getirmeye yönelik bir zor örgütü. Peki, proletaryanın yenmek zorunda olduğu sınıf hangisidir? Elbette yalnızca sömürücüler sınıfı, yani burjuvazi. Emekçilerin yalnızca sömürücülerin direncini bastırmak için devlete gereksinimleri vardır: oysa, bu baskıyı yönetme, onu pratik olarak gerçekleştirme işini, sonuna dek devrimci tek sınıf olarak, burjuvaziyi iktidardan tamamen kovmak için, ona karşı savaşımda bütün emekçileri ve bütün sömürülenleri birleştirmeye yetenekli tek sınıf olarak, yalnızca ve yalnızca proletarya yapabilir.

Sömürücü sınıfların siyasal egemenliğe olan gereksinimleri sömürüyü sürdürmek, yani halkın büyük çoğunluğuna karşı, çok küçük bir azınlığın bencil çıkarlarını savunmak içindir. Sömürülen sınıfların siyasal egemenliğe olan gereksinimleri ise, her türlü sömürüyü büsbütün ortadan kaldırmak, yani modern köleciler olan büyük toprak sahipleriyle kapitalistler azınlığına karşı halkın büyük çoğunluğunun çıkarlarını savunmak içindir.

Küçük-burjuva demokratlar, sınıflar savaşımı yerine, sınıflararası uyuşma üzerindeki düşlerini geçiren şu sözde-sosyalistler, sosyalist dönüşümü de, sömürücü sınıf egemenliğinin alaşağı edilmesi biçiminde değil, azınlığın, görevlerinin bilincine sahip çoğunluğa barışçıl bir boyun eğmesi biçiminde, bir tür düş olarak tasarlıyorlardı. Sınıflar üzerinde yer alan bir devlet kavramına sıkısıkıya bağlı bu küçük-burjuva ütopya, örneğin 1848 ve 1871 Fransız devrimleri tarihinin gösterdiği gibi, örneğin 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başında, İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da ve başka ülkelerde burjuva hükümetlere "sosyalist" katılma deneyinin gösterdiği gibi, pratik olarak, emekçi sınıfların çıkarlarına ihanet sonucunu verdi.

Rusya'da Devrimci-Sosyalist ve Menşevik partiler tarafından günümüzde yeniden canlandırılmış bulunan

Bu küçük-burjuva sosyalizmine karşı ömrü boyunca savaşan Marx, siyasal iktidar öğretisine, devlet öğretisine ulaşmak için, sınıflar savaşımı öğretisini tutarlı bir biçimde geliştirmiştir.

Burjuva egemenliği ancak proletarya tarafından alaşağı edilebilir; proletarya, ekonomik varlık koşulları bu alaşağı etme işini hazırlayan ve ona bu işi başarma olanağını ve gücünü veren tek sınıftır. Burjuvazi, köylülük ve bütün küçük-burjuva katmanları böler ve dağıtırken, proletaryayı bir araya getirir, birleştirir ve örgütler. Büyük üretimde oynadığı ekonomik rol nedeniyle, proletarya, burjuvazinin çoğunlukla proleterlerden daha çok sömürüp ezdiği ve kurtuluşları için *bağımsız* bir savaşıma yeteneksiz bulunan *bütün* çalışan ve sömürülen yığınların yol göstericisi olmaya yetenekli tek sınıftır.

Marx tarafından devlete ve sosyalist devrime uygulanmış bulunan sınıflar savaşımı öğretisi, zorunlu bir biçimde proletaryanın *siyasal* egemenliğinin, diktatorasının, yani onun kimseyle paylaşmadığı ve doğrudan doğruya yığınların silahlı gücüne dayanan bir iktidarın kabul edilmesine görürür. Burjuvazi ancak, eğer proletarya burjuvazinin kaçınılmaz ve umutsuz direncini bastırmaya, ve *bütün* emekçi ve sömürülen yığınları yeni bir ekonomik rejim için örgütlemeye yetenekli *egemen sınıf* durumuna dönüşürse, alaşağı edilebilir.

Proletaryanın, sömürücülerin direncini bastırmak için olduğu kadar, nüfusun büyük yığınını —köylülük, küçük burjuvazi, yarı-proleterler— sosyalist ekonominin "kurulması" işinde *yönetmek* için de devlet iktidarına, merkezî bir güç örgütüne, bir zor örgütüne gereksinimi vardır.

Marksizm, işçi partisini eğiterek, iktidarı almaya ve *bütün halkı* sosyalizme *götürmeye*, yeni bir rejimi yönetip örgütlemeye, burjuvazi olmaksızın ve burjuvaziye karşı kendi toplamsal yaşamlarının düzenlenmesi için, bütün emekçi ve sömürülenlerin eğiticisi, yol göstericisi ve önderi olmaya yetenekli bir proletarya öncüsünü eğitir. Yürürlükte bulunan oportünizm ise, tersine, işçi partisi için-

de, yığından kopmuş, kapitalist rejime kendini oldukça iyi bir biçimde "uydurmuş" ve bir tabak mercimek için kardeşlerinin davasını satan, yani burjuvaziye karşı savaşımda halkın devrimci önderleri rollerinden cayan yüksek ücretli emekçilerin temsilcilerini eğitir.

"Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya", —Marx'ın bu teorisi, proletaryanın tarihteki devrimci rolü üzerindeki tüm öğretisine sıkısıkıya bağlıdır. Bu rolün vardığı sonuç, proletarya diktatorası, proletaryanın siyasal egemenliğidir.

Ama, eğer proletaryanın, burjuvaziye karşı devlete *özel zor* örgütü olarak gereksinimi varsa, o zaman ortaya bir sorun çıkar: böyle bir örgüt, daha önce burjuvazinin *kendisi için* oluşturduğu devlet makinesi kırılmış, parçalanmış olmadan düşünülebilir mi? *Komünist Manifesto* bizi işte bu soruna götürür; ve Marx 1848-1851 devrim deneyini özetlerken, işte bu sorundan sözeder.

2. BİR DEVRİM BİLANÇOSU

Louis Bonaparte'ın 18-Brumairei'nde bizi burada uğraştıran devlet sorununu işleyen Marx, 1848-1851 devriminin bilançosunu şöyle çıkarır:

"... Ama devrim, işi sonuna dek götürür. O, araftan ancak henüz geçiyor. İşini yöntemle yürütüyor. 2 Aralık 1851'e dek" (Louis Bonaparte'ın hükümet darbesi tarihi), "hazırlıklarının ancak yarısını tamamladı, şimdi de öteki yarısını tamamlıyor. Devrim, parlemanter iktidarı sonradan devirebilmek üzere, ilkin yetkinleştiriyor. Bir kez bu ereğe varıldıktan sonra, *yürütmegücü*'nü yetkinleştiriyor. Onu en yalın biçimine indirgiyor, *bütün yıkım güçlerini onun üzerinde toplayabilmek için*" (altını biz çizdik) "bütün sitemleri ona yöneltiyor. Ve, hazırlık çalışmasının ikinci yarısını tamamladığı zaman, Avrupa yerinden sıçrayacak ve bayram edecek: 'İyi kazmışsın, koca köstebek!..'"

"Engin askerî ve bürokratik örgütü ile, karmaşık ve yapay devlet makinesi, yarım milyon kişilik memur ordusu ve beşyüz bin kişilik öbür ordusu ile Fransız toplumunun bedenini bir zar gibi saran ve onun bütün gözenekle-

rini tıkayan korkunç bir asalak gövde olan bu yürütme gücü, mutlak krallık döneminde, devrilmesine yardım ettiği feodalitenin sona erişinde kuruldu." Büyük Fransız Devrimi hükümet iktidarının merkezileşmesini, "ama aynı zamanda, genişliğini, niteliklerini ve aygıtını da" geliştirdi. "Napoleon, bu devlet mekanizmasını yetkinleştirme işini tamamladı." Meşru monarşi ve Temmuz monarşisi, "bu mekanizmaya daha büyük bir işbölümü eklemekten başka bir şey yapmadılar..."

"... Sonunda, parlemanter cumhuriyet kendini, devrime karşı savaşımında, hükümet iktidarının eylem araçlarını ve merkezileşmesini, kendi bastırma önlemleriyle, pekiştirmek zorunda gördü. *Bütün siyasal devrimler, bu makineyi kıracak yerde, daha da yetkinleştirmekten başka bir şey yapmadılar."* (Altını biz çizdik.) "İktidar için ardarda savaşan partiler, bu engin devlet yapısının fethini, kazananın başta gelen ganimeti saydılar" (*Louis Bonaparte'ın 18-Brumairei*, 4. Almanca baskı, Hamburg 1907, s. 98-99).[8]

Bu ilginç özette, marksizm devlet sorununun henüz çok soyut bir biçimde, en genel kavram ve terimlerle konmuş bulunduğu *Komünist Manifesto*'ya göre, büyük bir ilerleme gösterir. Burada, sorun, somut bir biçimde konmuştur ve sonuç son derece açık, kesin, pratik olarak elle tutulur bir durumdadır: önceki bütün devrimler devlet makinesini yetkinleştirmişler, güçlendirmişlerdir; oysa, onu kırmak, yıkmak gerekir.

Marksist devlet öğretisindeki en önemli, en özsel şey, işte bu sonuçtur. Ve egemen resmî sosyal-demokrat partiler tarafından yalnızca büsbütün *unutulmak*'la kalmayıp, ayrıca II. Enternasyonal'in en gözde teorisyeni Karl Kautsky tarafından (daha ilerde göreceğimiz gibi) açıkça *çarpıtılmış* da olan, işte bu özsel şeydir.

Komünist Manifesto, devletin bir sınıf egemenliği organı olduğunu gösteren tarihten dersler çıkarır ve şu zorunlu sonuca ulaşır: Proletarya, siyasal iktidarı ele geçirmeden, siyasal egemenliğini kurup "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" devleti durumuna yükselmeden,

burjuvaziyi alaşağı edemez; ve, sınıf çelişkilerinin varolmadığı bir toplumda devlet yararsız ve olanaksız bir duruma geleceğinden, bu proletarya devleti, daha yeni kazandığı andan itibaren, sönmeye başlayacaktır. Tarihsel gelişme bakımından, burjuva devlet yerine proleter devletin bu geçişinin neye dayanacağını bilme sorunu, burada [komünist Manifesto'da] henüz konmamıştır.

Marx bu sorunu 1852'de koyar ve çözer. Ve, kendi diyalektik materyalizm felsefesine bağlı kalarak, 1848-1851 büyük devrim yıllarının tarihsel deneyimine dayanır. Bu temel üzerinde, Marx'ın öğretisi, her zaman olduğu gibi, *yaşanmış deneyin*, derin bir felsefî görüş ve geniş bir tarih bilgisiyle *aydınlatılmış bir bilançosunu çıkarır.*

Devlet sorunu somut bir biçimde konmuştur: Burjuva devlet, yani burjuvazinin egemenliği için zorunlu devlet makinesi, tarihsel bakımdan, nasıl doğmuştur? Bu devlet makinesi, burjuva devrimleri sırasında ve ezilen sınıfların bağımsızlık hareketleriyle çatıştığı zaman nasıl bir evrime, ne gibi dönüşümlere uğramıştır? Proletaryanın bu devlet karşısındaki görevleri nelerdir?

Burjuva topluma özgü merkezî devlet iktidarı, mutlakiyetin çöküş döneminde ortaya çıkmıştır. Bu devlet makinesinin en ayırdedici iki kurumu: bürokrasi ve sürekli ordudur. Marx ve Engels, yapıtlarında birçok kez, bu kurumları burjuvaziye bağlayan binlerce bağın sözünü ederler. Her işçinin deneyi, bu bağlılığı açıklıkla ve göze çarpar bir biçimde gösterir. İşçi sınıfı, kazık yiye yiye bu bağı tanımayı öğrenir. Bu nedenle, işçi sınıfı, bu bağın kaçınılmazlığını açıklayan bilimi, küçük-burjuva demokratların, ondan pratik sonuçlar çıkarmayı unutarak, onu "genel olarak" kabul etmek gibi daha da büyük bir hafifliğe düşmedikçe, bilisizlik ve hafiflik yüzünden yadsıdıkları bu bilimi, büyük bir kolaylıkla kavrar ve iyice sindirir.

Bürokrasi ve sürekli ordu, burjuva toplum gövdesi üzerindeki "asalak"lar, bu toplumu bölen iç çelişkilerin doğurduğu, ama onun canalıcı gözeneklerini "tıkayan" asalaklardır. Bugün resmî sosyal-demokrasi akımı içinde

ağır basan kautskist oportünizm, *asalak bir organ* olarak düşünülen bu devlet teorisinin, salt anarşizme özgü bir şey olduğunu kabul eder. Marksizmin bu çarpıtılması, sosyalizmi, "yurt savunması" kavramına sarılarak emperyalist savaşı haklı göstermek gibi görülmemiş bir ayıbın içine atan küçük-burjuvalar için elbette son derece elverişlidir; ama, onlar için elverişli olmakla, söz götürmez bir çarpıtılma olmaktan da geri kalmaz.

Feodalitenin batışından beri Avrupa'nın sahne olduğu sayısız burjuva devrimleri boyunca, bu bürokratik ve askerî aygıt, gelişmeye, yetkinleşmeye, sağlamlaşmaya devam eder. Köylülüğün, küçük zanaatçıların, küçük tecimenlerin vb. yüksek katmanlarına, sahiplerini halkın *üstüne* çıkaran görece elverişli, rahat ve saygın görevler dağıtan bu aygıt aracıyla, özellikle küçük-burjuvazi büyük burjuvazinin yanına çekilmiş ve ona bağımlılaştırılmıştır. Rusya'da 27 Şubat 1917'yi izleyen altı ay içinde olup bitenlere bakınız: Vaktiyle daha çok yüz-Karalar'a [bağnaz gericiler] ayrılmış bulunan memurluk görevleri, Kadetlerin, Menşeviklerin ve Devrimci-Sosyalistlerin ganimeti durumuna geldi. Gerçekten artık ciddi reformlar düşünülmüyor, hepsinin "Kurucu Meclis'e dek", Kurucu Meclis'in de yavaş yavaş, savaş sonuna dek ertelenmesine çalışılıyordu! Ama ganimeti paylaşmak, bol paralı bakanlık, müsteşarlık, genel valilik vb., vb. makamlarına kurulmak için zaman yoktur ve hiçbir Kurucu Meclis beklenmemiştir! Hükümet değişiklikleri oyunu, aslında, ülke ölçüsünde, bütün merkezî ve yerel yönetimlerde, yukardan aşağı yapılan bu yağma ve "ganimet" paylaşımının dile gelmesinden başka bir şey değildi. Sonuç, altı ay sonraki nesnel sonuç —27 Şubat 1917'den 27 Ağustos 1917'ye dek—yadsınamaz: Reformlar ertelenmiş, yönetsel arpalıklar paylaşılmış ve paylaşım "yanlışlıklar"ı birkaç yeniden-paylaşımla düzeltilmiştir.

Ama, bürokratik aygıtın, çeşitli burjuva ve küçük-burjuva partiler arasında (örneğin Rusya'da Kadetler, Devrimci-Sosyalistler ve Menşevikler arasında) her "yeniden dağıtımında", başta proletarya olmak üzere, ezilmiş sınıflara, *tüm* burjuva topluma karşı önlenemez düş-

manlıkları daha açık bir biçimde kendini gösterir. Bütün burjuva partiler, hatta "devrimci-demokratlar" da içinde, en demokratik olanları için bile devrimci proletaryaya karşı baskıyı artırma, bastırıcı aygıtı, yani devlet makinesini güçlendirme zorunluluğu, bundan doğar. Olayların bu akışı, devrimi devlet iktidarına karşı, *"bütün yıkım güçlerini toplamaya"* zorlar; ona devlet makinesini *iyileştirme* değil, tersine yıkma, *yoketme* görevini yükler.

Sorunu bu türlü koymaya götüren şey mantıksal tümdengelimler değil, olayların gerçek gelişmesi, 1848-1851 yıllarının yaşanmış deneyidir. Marx'ın tarihsel deney verilerine ne derecede sıkısıkıya bağlı kaldığı 1852'de, parçalanması gereken bu devlet makinesinin *ne ile* değiştirileceği somut sorununu henüz koymamış olmasıyla anlaşılır. Deney, tarihin daha sonra, 1871'de gündeme koyacağı bu soruna yanıt vermek için gerekli gereci, o sırada henüz sağlamamıştı. 1852'de, doğal bilimlere özgü belirlilikle, yalnızca proleter devrimin, devlet iktidarına karşı "bütün yıkım güçlerini toplama", devlet makinesini "parçalama" görevine yanaştığı söylenebilirdi.

Belki Marx'ın deney, gözlem ve vargılarını genellemenin ve bunları bu üç yıllık (1848-1851) Fransa tarihinin sınırları ötesine uygulamanın doğru olup olmadığı sorulacak. Bu sorunu çözümlemek için, önce Engels'in bir gözlemini anımsatalım. Olguların incelenmesine daha sonra geçeriz.

Engels, *18-Brumaire*'in 3. baskısının önsözünde, şöyle yazıyordu:

"Fransa, sınıf savaşımlarının, her seferinde, başka herhangi bir yerde olduğundan daha çok, kesin karara dek sürdürüldüğü, ve bu bakımdan sınıf savaşımlarının içinde geçtikleri ve bu savaşımların sonuçlarının özetlendikleri değişken siyasal biçimlerin en belirgin sınırları ile belirdikleri ülkedir. Ortaçağda feodalizmin merkezi, Rönesanstan sonra soydan geçme krallığın klasik ülkesi olan Fransa, Büyük Devriminde feodalizmi yıktı ve burjuvazinin egemenliğine, Avrupa'da başka hiçbir ülkenin

erişemediği klasik bir saflık niteliği verdi. Aynı biçimde, egemen burjuvaziye karşı devrimci proletaryanın savaşımı da, bu ülkede, başka ülkelerde bilinmeyen keskin biçimlere bürünür" (1907 baskısı, s. 4).

1871'den bu yana Fransız proletaryasının devrimci savaşımında bir kesinti olduğuna göre, bu son gözlem eskimiş bulunuyor. Bununla birlikte, bu kesinti, nice uzun sürerse sürsün, yarının proleter devriminde, sınıf savaşımını sonuna dek götüren klasik sınıf savaşımı ülkesi olarak Fransa'nın kendisini gösterme olanağını hiç de dıştalamaz.

Ama ileri ülkelerin 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başındaki tarihi üzerine topluca bir göz atalım şimdi. Göreceğiz ki, daha yavaş olmak üzere, çok daha geniş bir alanda, çok değişik biçimler altında, aynı süreç meydana gelmiştir; bir yanda, cumhuriyetçi ülkelerde (Fransa, Amerika, İsviçre) olduğu kadar, kralcı ülkelerde de (İngiltere, bir dereceye dek Almanya, İtalya, İskandinav ülkeleri vb.) "parlemanter bir iktidar"ın hazırlanması; ve öte yanda, burjuva düzenin temelleri olduğu gibi kalmak üzere, yönetsel arpalıkları kendi aralarında paylaşmış ve yeniden-paylaşmış bulunan çeşitli burjuva ve küçük-burjuva partiler arasındaki iktidar savaşımı; son olarak da, "yürütme gücü"nün, bu gücün bürokratik ve askeri aygıtının yetkinleştirilip sağlamlaştırılması.

Bu özelliklerin, genel olarak kapitalist devletlerin tüm modern evriminin egemen ortak özellikleri olduğuna hiç kuşku yok. Fransa, 1848'den 1851'e dek, üç yılda kapitalist dünyanın tümüne özgü bir gelişme sürecini, aşamaların hızla ardarda gelişi içinde, açık ve derli-toplu bir biçimde gösterdi.

Emperyalizm —banka sermayesi çağı, dev kapitalist tekeller çağı, tekelci kapitalizmin büyüme yoluyla tekelci devlet kapitalizmi durumuna dönüştüğü çağ— krallıkla yönetilen ülkelerde olduğu kadar, en özgür cumhuriyetlerde de, daha özel bir biçimde, "devlet makinesi"nin olağanüstü güçlendiğini, onun bürokratik ve askeri aygıtının proletaryanın artan bir ezilmesiyle bağlılık içinde,

görülmemiş biçimde genişlediğini gösterir.

Bugün, dünya tarihi, hiç kuşku yok ki, 1852'de olduğundan çok daha geniş bir ölçüde, devlet makinesinin "yıkalma"sı ereğiyle, proleter devrimini "tüm güçleri toplama"sına götürüyor.

Proletarya onun yerine ne koyacak? Paris Komünü, bu konuda en öğretici belgelerden birini verir.

3. MARX 1852'DE SORUNU NASIL KOYUYORDU?*

Mehring, 1907'de *Neue Zeit*'ta[9] (XXV, 2, 164), Marx'ın Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli bir mektuptan parçalar yayınlamıştı. Bu mektupta, başka birçok dikkate değer gözlem arasında, şu gözlem de var:

"Bana ilişkin olarak, ne modern toplumdaki sınıfların varlığını, ne de aralarındaki savaşımı bulmuş olma şerefi benimdir. Benden çok önce, burjuva tarihçiler bu sınıflar savaşımının tarihsel gelişimini betimlemiş ve burjuva iktisatçılar bunun ekonomik anatomisini dile getirmiş bulunuyorlardı. Benim yeni olarak yaptığım şey: 1) *sınıfların varlığının, üretimin tarihsel gelişme evrelerinden* (Historische Entwikclungspasen der Produktion) başka bir şeye bağlı olmadığını; 2) sınıflar savaşımının zorunlu olarak *proletarya diktatorasına götürdüğünü;* 3) bu diktatoranın kendisinin de *bütün sınıfların ortadan kalkmasına* ve *sınıfsız bir toplumun* kurulmasına geçişten başka bir şey oluşturmadığını tanıtlamak oldu..."

Bu metinde Marx, önce, kendi öğretisini burjuvazinin en bilgili ve en kavrayışlı düşünürlerinin öğretilerinden öz ve temelden ayıran şeyin ne olduğunu, sonra da, kendi devlet öğretisinin özünü hayranlık verici bir özgelikle açıklamayı başarmıştır.

Marx'ın öğretisinin özü, sınıflar savaşımıdır. Durmadan söylenen ve durmadan yazılan şey, budur. Ama, bu doğru değildir. Ve, marksizmin oportünist çarpıtmaları, onu burjuvazi için kabul edilebilir bir duruma getirmeye yönelen çarpıtmalar, kolayca bu yanlışlıktan kaynaklanırlar. Çünkü sınıflar savaşımı öğretisi Marx tara-

* Bu parça, ikinci baskı sırasında eklenmiştir.

fından *değil, ama* Marx'tan *önce* burjuvazi tarafından ortaya konmuştur; ve bu öğreti, genel olarak, burjuvazi için *kabul edilebilir* bir öğretidir. *Yalnızca* sınıflar savaşımını kabul eden biri, bundan ötürü bir marksist değildir; henüz burjuva düşüncesinin, burjuva politikasının çerçevesinden çıkmamış biri olabilir. Marksizmi sınıflar savaşımı öğretisine indirgemek, onun kolunu kanadını kırpmak, bozmak, onu burjuvazi için kabul edilebilir bir şeye indirgemek demektir. Sınıflar savaşımının kabulünü, *proletarya diktatorasının* kabulüne dek *genişleten* kişi bir marksisttir ancak. Marksisti bayağı küçük (ve büyük) burjuvadan temelden ayırdeden şey, işte budur. Marksizmin *gerçekten* anlaşılıp kabul edildiğini, işte bu denektaşı ile sınamak gerekir. Avrupa tarihi, işçi sınıfını bu soruna *pratik olarak* yanaşmaya götürünce, bütün oportünist ve bütün reformistlerle birlikte, bütün "kautskist"lerin de (yani reformizmle marksizm arasında duraksayanların da) acınası hamkafalar ve küçük-burjuva demokratlar olarak, proletarya diktatorasının *yadsıyıcıları* olarak ortaya çıkmaları, hiç de şaşılacak bir şey değildir. Kautsky'nin, 1918 Ağustos'unda, yani bu yapıtın ilk baskısından çok zaman sonra yayınlanan *Proletarya Diktatorası* broşürü, marksizmin, onu ikiyüzlülükle *sözde* kabul eden, ama *özde* alçakça ondan cayan küçük-burjuva çarpıtmasına bir örnektir. (Şu broşürüme bakınız: *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*, Petrograd ve Moskova, 1918.)

Çağdaş oportünizm, en büyük temsilcisinin, eski -marksist Karl Kautsky'nin kişiliğinde, *burjuva* davranışının Marx tarafından ortaya konmuş olan ayırdedici özelliğine tam bir uygunluk gösterir; çünkü, sınıflar savaşımını ancak burjuva ilişkiler sınırı içinde kabul eder. (Burjuva ilişkiler sınırı içinde, "ilke olarak", sınıflar savaşımını kabul etmeye razı olmayan bir tek bilgili liberal yoktur!) Oportünizm, sınıflar savaşımının kabulünü, özsel olan şeye dek, kapitalizmden komünizme *geçiş* dönemine dek, burjuvazinin *alaşağı edilmesi* ve büsbütün *ortadan kaldırılması* dönemine dek *genişletmez*. Gerçeklikte, bu dönem, zorunlu olarak, son derece keskin biçimlere bü-

rünmüş ve o zamana dek görülmemiş yeğinlikte bir sınıflar savaşımının damgasını taşır. Öyleyse, bu dönemin devleti, zorunlu olarak, *yeni bir biçimde* (genel olarak proleterler ve mülksüzlerden yana) demokratik ve *yeni bir biçimde* (burjuvaziye karşı) diktatoryal olmak zorundadır.

Devam edelim. Marx'ın devlet öğretisinin özünü, *bir* sınıfın diktatorasının, yalnızca genel olarak bütün sınıflı toplumlar için, yalnızca burjuvaziyi devirecek olan *proletarya* için değil, ama kapitalizmi "sınıfsız toplum"dan, komünizmden ayıran tüm bir *tarihsel dönem* için de zorunlu olduğunu anlayanlar, yalnız onlar, iyice kavramışlardır. Burjuva devlet biçimleri son derece çeşitlidirler, ama özleri birdir: Bütün bu devletler, son çözümlemede, şu ya da bu biçimde, ama zorunlu olarak, *bir burjuvazi diktatorasıdır*. Elbette kapitalizmden komünizme geçiş de, siyasal biçimler bakımından büyük bir bolluk ve geniş bir çeşitlilik göstermekten geri kalamaz; ama hepsinin özü, zorunlu olarak bir olacaktır: *Proletarya diktatorası.*

BÖLÜM III

DEVLET VE DEVRİM
PARİS KOMÜNÜ DENEYİMİ (1871)
MARX'IN ÇÖZÜMLEMESİ

1. KOMÜNCÜLERİN GİRİŞİMİ NEDEN ÖTÜRÜ KAHRAMANCADIR?

KOMÜN'DEN birkaç ay önce, 1870 sonbaharında, Marx'ın, Paris işçilerine hükümeti herhangi bir devirme girişiminin, umutsuzluk tarafından esinlenen bir budalalık olabileceğini göstermeyi amaçlayan bir uyarıda bulunduğu bilinir. Ama, 1871 Martında, kesin savaş işçilere *dayatılıp*, işçiler de bunu kabul ettikten sonra, ayaklanma bir olgu haline gelince, uygun olmayan koşullara karşın, Marx, proletarya devrimini büyük bir coşkunlukla selâmladı. 1905 Kasımında yazdıkları, işçileri ve köylüleri savaşıma sürükleyen, ama 1905 Aralığından sonra, liberallerle birlikte, "silaha sarılınmamalıydı" diye haykıran, marksizmin acıklı bir üne sahip Rus döneği Plekhanov'un yaptığı gibi, "sırasız" bir hareketi bilgiçlikle yargılamakta diretmedi.

Marx, ayrıca, kendi deyimiyle "cennetin zaptına çıkan" komüncülerin kahramanlığına hayranlıkla da yetinmedi. Ereğine ulaşmamış da olsa, yığınların devrimci hareketinde, Marx çok önemli bir tarihsel deney, dünya pro-

leter devriminde ileriye doğru kesin bir adım, yüzlerce program ve usyürütmeden çok daha önemli gerçek bir ilerleme görüyordu. Bu deneyi çözümlemek, ondan taktik dersleri çıkarmak, teorisini sıkı bir eleştiriden geçirmek için ondan yararlanmak: Marx'ın kendisi için saptadığı görev, işte budur.

Marx, *Komünist Manifesto*'da yapılmasını zorunlu gördüğü tek "düzeltme"yi, Parisli komüncülerin devrimci deneyinden esinlenerek yapmıştır.

Komünist Maniestosu'nun yeni bir Allmanca baskısı için, iki yazarı tarafından imzalanmış son önsöz 24 Haziran 1872 tarihini taşır. Karl Marx ve Friedrick Engels bu önsözde, *Komünist Manifesto* programının "bazı ayrıntılarının artık eskimiş" olduğunu açıklarlar.

Ve devam ederler ki:

"Paris Komünü, özellikle bir şeyi, 'işçi sınıfının hazır bir devlet makinesini ele geçirip onu kendi hesabına kullanmakla yetinemiyeceğini' tanıtlamıştır."[10]

Bu alıntıda tırnak içine alınmış son sözler, yazarları tarafından Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı yapıtından alınmıştır.

Öyleyse, Marx ve Engels, Paris Komünü'nün belli-başlı, temel derslerinden birine o kadar büyük bir önem veriyorlardı ki, onu özsel bir düzeltme olarak *Komünist Manifesto*'ya sokmuşlardır.

Son derece özellik belirtici bir şey: işte tam da bu özsel düzeltme oportünistler tarafından çarpıtılmıştır, ve *Komünist Manifesto* okuyucularının onda-dokuzu, hatta yüzde-doskandokuzu kuşkusuz bunun anlamını bilmez. Biraz daha ilerde, özel olarak çarpıtmalara ayrılmış bir bölümde, bu çarpıtmadan ayrıntılı olarak sözedeceğiz. Şimdilik, Marx'ın tarafımızdan aktarılan ünlü formülünün alışılmış bayağı "yorum"unun, onun iktidarı ele geçirmeye değil, sözde yavaş bir evrim düşününe ağırlık verdiği yolunda olduğ nu belirtme , bize yetsin.

Aslında, Marx'ın düşünü *bunun tam karşıdır*. Marx'ın düşünü, işçi sınıfının "hazır devlet makinesini" *parçalamak, yıkmak* ve onu ele geçirme le yetinmemek zorunda olduğu yolundadır.

12 Nisan 1871 günü, yani tam da Komün sırasında Marx, Kugelmann'a şöyle yazıyordu:

"... Benim *18-Brumaire*'in son bölümünde, eğer yeniden okursan göreceğin gibi, Fransa'da gelecek devrim girişiminin, şimdiye dek olduğu gibi artık bürokratik ve askerî makineyi başka ellere geçirmeye değil, onu *yıkmaya* dayanması gerekeceğini belirtiyorum (yıkmaya sözcüğünün altı Marx tarafından çizilmiştir; asıl metinde, sözcük *zerbrechen*'dir). Kıta üzerinde gerçekten halkçı her devrimin ilk koşuludur bu. Kahraman Parisli arkadaşlarımızın giriştikleri şey de, işte budur." (*Neue Zeit,* XX, I, 1901-1902, s. 709.) (*Marx'tan Kugelmann'a Mektuplar*'ın biri benim tarafımdan düzenlenmiş ve önsöz yazılmış en az iki Rusça baskısı vardır.)

"Bürokratik ve askerî makineyi yıkmak": Marksizmin, devrim sırasında proletaryanın devlet karşısındaki görevleri üzerine başlıca dersi bu birkaç sözcükte kısaca dile getirilmiş bulunuyor. Ve, marksizmin Kautsky'ye borçlu bulunduğumuz temel "yorumu" ile yalnızca tamamen unutulmuş olmakla kalmayan, ama açıkça çarpıtılmış da olan şey, işte bu derstir!

Marx'ın sözünü ettiği *18-Brumaire*'deki parçaya gelince, onu yukarda tümüyle aktarmış bulunuyoruz.

Marx'ın bu parçasında, üzerinde özellikle durulması gereken iki nokta var. Önce, çıkardığı sonucu Avrupa'yla sınırlandırıyor. Bu, 1871'de, İngiltere henüz salt kapitalist, ama hem militarizmi, hem de, geniş bir ölçüde, bürokrasisi olmayan bir ülke örneğiyken, anlaşılır bir şeydi. Bundan dolayı, devrimin, hatta halk devriminin olanaklı göründüğü, ve, gerçekten "hazır devlet makinesi"nin önceden yıkılmaksızın da bu işin olanaklı olduğu İngiltere için, Marx bir ayrıklama yapıyordu.

Bugün, 1917'de, birinci büyük emperyalist savaş çağında, Marx'ın bu sınırlaması artık geçerli değildir. Amerika gibi İngiltere de, Anglosakson özgürlüğünün (militarizm ve bürokratizm yokluğu) dünyadaki bu en büyük ve son temsilcileri de, her şeyi kendilerine bağımlılaştıran ve her şeyi kendi ağırlıkları altında ezen askerî ve bürok-

ratik kurumların aşağılık ve kanlı Avrupaî bataklığı içine boyluboyunca battılar. Şimdi, Amerika'da olduğu gibi İngiltere'de de, "her gerçek halk devriminin ilk koşulu", (bundan böyle bütün emperyalist ülkelerde olduğu gibi, bu ülkelerde de, 1914'ten 1917'ye dek, "Avrupaî" bir yetkinliğe eriştirilmiş olan) "hazır devlet makinesini" *parçalamak, yıkmaktır.*

İkinci olarak, üzerinde özel bir dikkatle durulması gereken şey, Marx'ın askerî ve bürokratik devlet makinesinin yıkılması "her gerçek halk devriminin ilk koşuludur" biçimindeki o çok derin düşüncesidir. Bu "halk" devrimi kavramı Marx'ın ağzında şaşırtıcı görünebilir; ve Rusya'da Plekhanov'un çömezleriyle Menşevikler, yani Struve'nin şu marksist geçinen çırakları, Marx'ın bu sözünü pekâlâ bir "dil sürçmesi" olarak nitelendirebilirler. Onlar marksizmi öylesine yavanca liberal bir öğretiye indirgemişlerdir ki, onlar için, burjuva devrimi ve proleter devrimi antitezi dışında hiçbir şey yoktur; üstelik bu antitezi de en skolastik bir biçimde anlarlar.

Örnek olarak 20. Yüzyıl devrimleri alınırsa, Portekiz ve Türk devrimlerini [1908 devrimi kastediliyor -ç.] burjuva devrimleri olarak kabul etmek besbelli kaçınılmaz bir şey olacaktır. Ama bu devrimlerin her ikisi de "halk" devrimi değildir; çünkü halk yığınları, halkın geniş çoğunluğu, kendine özgü ekonomik ve siyasal istemlerle, etkin, bağımsız ve hissedilir bir biçimde, bu devrimler içinde görünmezler. Buna karşılık, 1905-1907 Rus burjuva devrimi, Portekiz ve Türk devrimlerinin, zaman zaman kazandıkları kadar "parlak" başarılar kazanmış olmaksızın, söz götürmez bir "gerçek halk" devrimi oldu. Çünkü halk yığınları, halk çoğunluğu, halkın baskı ve sömürü altında bunalmış en derin "aşağı" toplumsal katmanları, kendiliklerinden ayaklanmış ve devrimin tüm gidişi üzerinde, *kendi* isteklerinin yıkılmakta olan eski toplum yerine kendi gönüllerince yeni bir toplum kurma *girişimlerinin* izini bırakmışlardır.

1871'de, proletarya Avrupa kıtası ülkelerinden hiçbirinde halk çoğunluğunu oluşturmuyordu. Devrim,

ancak proletarya ve köylüleri kapsayarak "halk" devrimi olabilir ve çoğunluğu gerçekten harekete sürükleyebilirdi. Halk, işte bu iki sınıftan oluşuyordu. Bu iki sınıf, "bürokratik ve askerî makine" onları horladığı, ezdiği, sömürdüğü için birleşmişti. "Halk""ın, halk çoğunluğunun, işçilerin ve köylü çoğunluğunun çıkarı, gerçekten bu makineyi *parçalamak'* ta, onu *yıkmak'* tadır; yoksul köylülerle proleterler arasındaki özgür bağlaşmanın "ilk koşulu" budur; ve bu bağlaşma olmaksızın, sağlam demokrasi olmaz, sosyalist dönüşüm olmaz.

Paris Komünü, bilindiği gibi, bu bağlaşmaya yol açıyordu. Türli iç ve dış nedenlerle ereğine ulaşamadı.

Öyleyse, Marx, "gerçek bir halk devrimi"nden sözederken, (sık sık sözünü ettiği) küçük-burjuvazinin özelliklerini asla unutmaksızın, 1871 Avrupa'sında kıta devletlerinin çoğundaki gerçek sınıf ilişkilerini en büyük bir kesinlikle hesaba katıyordu. Öte yandan, devlet makinesinin "yıkılması"nın, işçi ve köylülerin çıkarları tarafından zorlandığını; devlet makinesinin işçileri ve köylüleri birleştirerek, onlara ortak bir görev verdiğini saptıyordu: Bu "asalak"ın ortadan kaldırılması veyeni bir şeyle değiştirilmesi.

Ama neyle?

2. YIKILAN DEVLET MAKİNESİNİ NEYLE DEĞİŞTİRMELİ?

Marx, bu soruya, 1847'de *Komünist Manifesto*'da, henüz yalnızca tamamen soyut, ya da daha çok sorunları belirten, ama çözüm yollarını göstermeyen bir yanıt veriyordu. Devleti "proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi" ile, "demokrasinin fethi" ile değiştirmek: *Komünist Manifesto*'nun yanıtı, buydu.

Proletaryanın bir egemen sınıf olarak örgütlenmesinin hangi somut biçimleri alabileceği, bu örgütlenmenin, demokrasinin en tam, en tutarlı fethiyle hangi belirli biçimde uyuşabileceği sorusuna yanıtı, Marx, ütopyaya düşmeden, yığın hareketi *deneyinden* bekliyordu.

Komün deneyi ne kadar sınırlı olursa olsun, Marx bu deneyi *Fransa'da İç Savaş*'nda çok dikkatli bir çözümlemeden geçirir. Bu yazıdan bellibaşlı parçaları aktaralım: 19. Yüzyılda, "sürekli ordu, polis, bürokrasi, din ve yüksek yönetim adamları gibi her yerde hazır olan örgenlikleri ile birlikte", bir ortaçağ uzantısı olan "merkezi devlet iktidarı" gelişmişti. Sermaye ile emek arasındaki sınıf karşıtlığının gelişmesi nedeniyle, "devlet iktidarı gitgide toplumsal köleleştirme ereğiyle örgütlenmiş bir kamu gücü, bir sınıf egemenliği aygıtı niteliğini kazanıyordu. Sınıflar savaşımında bir ilerlemeyi gösteren her devrimden sonra, devlet iktidarının salt bastırıcı niteliği gitgide daha açık bir biçimde ortaya çıkıyordu". 1848-1849 devriminden sonra, devlet iktidarı, "sermayenin emeğe karşı ulusal savaş silahı" durumuna gelir. İkinci İmparatorluk, bu silahı daha da güçlendirmekten başka bir şey yapmaz.

"İmparatorluğun dolaysız antitezi, Komün oldu." Komün, "sınıf egemenliğinin yalnızca monarşik biçimini değil, sınıf egemenliğinin ta kendisini ortadan kaldırması gereken bir cumhuriyetin" "olumlu biçimiydi..."

Proleter sosyalist cumhuriyetin bu "olumlu" biçimi açıkça neye dayanıyordu? Kurmaya başladığı devlet nasıl bir şeydi?

"... Komünün ilk kararnamesi... sürekli ordunun ortadan kaldırılması ve onun yerine silahlanmış halkın konması oldu..."

Bu istem, şimdi, sosyalist olduğunu söyleyen bütün partilerin programlarında yer alıyor. Ama bu partilerin programlarının kaç para ettiğini, en iyi, 27 Şubat Devriminden hemen sonra, bu isteme uymayı kabul etmemiş bulunan bizim Devrimci-Sosyalistlerimizle Menşeviklerimizin tutumu gösterir!

"... Komün, kentin çeşitli ilçelerinden genel oyla seçilmiş belediye meclisi üyelerinden oluşmuştu. Bu üyeler sorumlu ve her an görevden geri alınabilirdiler. Üyelerinin çoğu doğal olarak ya işçiler, ya da işçi sınıfının ünlü temsilcileriydiler..."

"... Merkezi hükümetin aleti olmaya devam edecek yerde, polis, politik niteliklerinden hemen yoksun bırakıldı ve Komün'ün 'sorumlu ve her an görevden geri alınabilir' bir aleti durumuna dönüştürüldü... Yönetimin bütün öteki kollarındaki memurlar için de aynı şey oldu... Komün üyelerinden, en alt basamağa dek, kamu görevi, *işçi ücretleri* karşılığı görülecekti. Devlet kodamanlarının geleneksel rüşvet ve temsil ödenekleri, bu kodamanların kendisiyle birlikte yokoldu... Eski hükümet iktidarının maddi aletleri olan sürekli ordu ve polis ortadan kaldırıldıktan sonra, Komün manevi baskı aracını, papazların iktidarını yıkma işine girişti... Adalet görevlileri yalancı bağımsızlıklarından yoksunlaştırıldılar... seçilir, sorumlu ve geri alınabilir olacaklardı..."[11]

Böylece, Komün, sürekli orduyu ortadan kaldırma, istisnasız bütün memurların seçilerek işbaşına gelme ve her an işten geri alınabilme yönteminin kabulü yoluyla, "yalnızca" daha tam bir demokrasi kurarak, yıkılmış devlet makinesini değiştirmişe benziyordu. Ne var ki, bu "yalnızca", aslında devsel bir yapıt oluşturur: kurumların adamakıllı farklı başka kurumlarla değiştirilmesi. Bu bir "niceliğin niteliğe dönüşümü" durumunun ta kendisidir: Böylece, tasarlanması olanaklı en tam ve en yöntemli biçimde gerçeklemiş bulunan demokrasi, burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisi durumuna gelir; devlet (belirli bir sınıfı baskı altında tutmaya yarayan özel güç) durumundan, asıl anlamıyla, artık devlet olmayan bir şey durumuna dönüşür.

Ama bu böyledir diye, burjuvaziyi yenmek ve direncini kırmak zorunluluğu da ortadan kalkmaz. Komün, özellikle bu zoru lulukla karşı karşıyaydı; ve, Komün'ün bozguna uğrama nedenlerinden biri de, bu işi gereğince gözüpek bir biçimde yapmamış olmasıdır. Ama burada, baskı altında tutma örgütü, artık kölecilik, serflik ve ücretli kölelik çağlarında her zaman olduğu gibi, nüfusun azınlığı değil, çoğunluğudur. Ama, kendisini baskı altında tutanları *kendisi yendiği* anda da, halk çoğunluğunun "özel bir baskı gücü"ne *artık gereksinimi yoktur!* İşte bu

anlamdadır ki, devlet *sönmeye* başlar. Ayrıcalıklı bir azınlığın (ayrıcalıklı memurlar, sürekli ordu şefleri) özel kurumları yerine, bu işleri çoğunluğun doğrudan kendisi görebilir; ve devlet gücünün görevleri halkın tümü tarafından ne ölçüde yerine getirilirse, bu güç o derecede zorunlu olmaktan çıkar.

Bu bakımdan, Komün tarafından alınan ve Marx'ın önemle belirttiği önlemlerden biri son derece dikkate değer: bütün temsil ödeneklerinin, memur zümresine tanınmış bütün parasal ayrıcalıkların kaldırılması; *bütün* memur aylıklarının *"işçi ücretleri"* düzeyine indirilmesi. Burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine, ezenlerin demokrasisinden ezilen sınıfların demokrasisine, belirli bir sınıfı baskı altında tutmaya yarayan "özel güç" olarak devletten, halk çoğunluğunun, işçi ve köylülerin genel *iktidarı* tarafından baskıcılar üzerinde uygulanan baskıya *dönüş* en göze çarpar biçimde, işte burada ortaya çıkar. Ve, işte tam da devlet sorunuyla ilgili belki bu en çarpıcı ve en önemli nokta üzerindedir ki, Marx'ın öğrettiği şeyler, en çok unutulan şeyler olmuştur. Basitleştirilmiş açıklamalarda —sayısızdır bunlar— bundan hiç sözedilmez. İnançları devlet dini haline geldikten sonra, ilkel hıristiyanlığın "saflıklarını", devrimci demokratik ruhuyla birlikte unutmuş bulunan hıristiyanlar gibi, bu nokta üzerinde bir "saflık"mış gibi susmak, "usuldendir".

Yüksek devlet memurları aylıklarının indirimi, "yalnızca" saf, ilkel bir demokratizm istemiymiş gibi görünür. Modern oportünizmin "kurucularından" biri, eski sosyal-demokrat Ed. Bernstein, "ilkel" demokratizme karşı yavan burjuva alaylarını yinelemeyi alışkanlık haline getirmişti. Bütün oportünistler gibi, günümüzün bütün kautskitsleri gibi, o da, ilk olarak "ilkel" demokratizme belirli ölçüde bir "dönüş olmaksızın, kapitalizmden sosyalizme geçmenin *olanaksız* olduğunu (çünkü, ensonu devlet görevlerinin çoğunluk tarafından, halkın tümü tarafından yapılması başka türlü nasıl olanaklı olabilir?), ve ikinci olarak, kapitalizm ve kapitalist kültür üzerine

dayanmış "ilkel demokratizm"in, eski, ya da kapitalizm-öncesi çağların ilkel demokratizmi olmadığını, hiç mi hiç anlamamıştır. Kapitalist kültür, büyük üretimi, fabrikaları, demiryollarını, postayı, telefonu vb. *yaratmıştır*. Ve, *bu temel üzerinde*, eski "devlet iktidarı" görevlerinin büyük çoğunluğu öylesine basitleştirilmiş ve öylesine basit kayıt-kuyut, denetim işlemlerine indirgenebilmişlerdir ki, ilköğretimden geçmiş bulunan herkes bu işleri yapabilir; basit bir "işçi ücreti" ile bütün bu işler pekâlâ yapılabilir; öyleyse, bu işlerden her tür ayrıcalıklı, "hiyerarşik" nitelik kaldırılabilir (kaldırılmalıdır da).

İstisnasız bütün memurların her işe seçimle gelip, *her an* görevden geri alınabilmelerinin olanaklı olması, aylıklarının normal bir "işçi ücreti" düzeyine indirilmesi gibi, işçilerle köylü çoğunluğnun çıkarlarını son derecede dayanışık duruma getiren bu basit ve "anlaşılması kolay" demokratik önlemler, aynı zamanda kapitalizmden sosyalizme götüren köprü işini de görürler. Bu önlemler, devletin yeniden-örgütlenmesine toplumun salt politik yeniden-örgütlenmesine ilişkindirler; ama elbette tüm anlam ve tüm değerlerini, ancak "mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesi"nin gerçekleşmesine ya da hazırlanmasına bağlandıkları zaman, yani üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin sosyalist mülkiyet durumuna dönüşmesiyle kazanırlar.

Marx, "Komün, iki büyük masraf kaynağını, sürekli ordu ve memurculuğu ortadan kaldırarak, bütün burjuva devrimlerin belgisi olan ucuz hükümeti gerçekleştirdi" diye yazıyordu.

Küçük-burjuvazinin bütün öteki tabakaları gibi köylülüğün de yalnızca çok küçük bir azınlığı, sözcüğün burjuvaca anlamıyla, "yükselir", "başarı kazanır"; yani yalnızca bazı bireyler, ya ense-kulak yerinde kişiler, burjuvalar durumuna, ya da güvenceli ve ayrıcalıklı memurlar durumuna gelirler. Köylülüğün varolduğu bütün kapitalist ülkelerde (ve bu ülkeler çoğunluktadırlar), köylülerin büyük çoğunluğu, hükümet tarafından ezilir ve hükümeti alaşağı etme özlemini taşır; "ucuz" bir hükümet

özlemi çeker. Bu görevin üstesinden *yalnızca* proletarya gelebilir; ve bunu yaparak, aynı zamanda devletin sosyalist yeniden-örgütlenmesine doğru da bir adım atmış olur.

3. PARLAMENTARİZMİN ORTADAN KALDIRILMASI

Marx, şöyle yazıyordu: "Komün, parlemanter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı, hareketli bir gövde olmak zorundaydı."

"Genel oy hakkı, her üç ya da altı yılda bir parlamentoda halkı yönetici sınıfın hangi üyesinin 'temsil edeceği'ni ve ayaklar altına alacağını *(ver-und zertreten)* kararlaştırmak yerine, komünler halinde örgütlenmiş halka —herhangi bir işverenin kişisel seçimi gibi—, bu işletmeler [Komünler] için işçiler, gözlemciler, muhasebeciler bulmaya yaramalıydı."

Parlamentarizmin 1871'de formüle edilmiş bulunan bu ilginç eleştirisi de, sosyal-şovenizm ve oportünizmin egemenliği nedeniyle, bugün marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında bulunur. Profesyonel bakan ve parlemanterler, proletarya düşmanları ve "pratik" sosyalistler parlamentarizmi eleştirme işini artık büsbütün anarşistlere bırakmış bulunuyorlar; bu nedenle de, şaşırtıcı bir mantıkla, parlamentarizmin her eleştirisini, "anarşist"likle nitelendiriyorlar!! Scheidemann, David, Legien, Sembat, Renaudel, Henderson, Vandervelde, Stauning, Branting, Bissolati ve hempaları gibi "sosyalist"leri görerek midesi bulanan "ileri" parlamentar ülkelerdeki proletaryanın, aslında oportünizmin ikiz kardeşi olan anarko-sendikalizme gitgide daha çok yakınlık göstermesine şaşmamak gerekir.

Ama, Marx için devrimci diyalektik, bugün moda olan bu boş lafazanlıktan, Plekhanov, Kautsky ve başkalarının çocuk oyuncağı haline getirdikleri bu saçma gevezelikten bambaşka bir şeydi. Marx, özellikle, koşulların devrim için uygun olmadığı durumlarda, burjuva parlamentarizmi "ahır"ından yararlanmaktaki yetersizliği

yüzünden, anarşizmle arayı iyice açmış; ama aynı zamanda, parlamentarizmin gerçekten proleter ve devrimci bir eleştirisini yapmayı da bilmişti.

Belirli bir süre için parlamentoda halkı, yönetici sınıfın hangi bölümünün ayaklar altına alacağına, ezeceğine, dönem dönem karar vermek: yalnızca anayasal parlemanter krallıklarda değil en demokratik cumhuriyetlerde de burjuva parlamentarizminin gerçek özü budur.

Ama, devlet sorunu, proletaryanın *bu* alandaki görevleri bakımından konur ve parlamentarizm devlet kurumlarından biri olarak kabul edilirse, bu takdirde parlamentarizmden kurtulmanın yolu nedir? Ondan nasıl vazgeçilebilir?

Şunu bir daha ve bir daha söylemek zorundayız: Marx'ın, Komün'ü inceleyerek çıkardığı dersler o kadar unutulmuştur ki, günümüzün "sosyal-demokratı" (günümüzün sosyalizm hainі okuyunuz), parlamentarizmin anarşist ya da gerici eleştirisinden başka bir eleştirisini anlama yeteneğinden adamakıllı yoksundur.

Gerçi parlamentarizmden kurtulma yolu, temsili örgenlikleri ve seçim ilkesini yıkmaya değil, lâf değirmenleri olan bu temsili örgenlikleri "hareketli" kurumlar durumuna dönüştürmeye dayanır. "Komün, parlemanter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yürütmeci, hem de yasamacı, hareketli bir gövde olmak zorundaydı."

"Parlemanter olmayan, ama hareketli" bir örgenlik, *işte tam da çağcıl parlemanterler ile sosyal demokrasinin* parlemanter "kuçukuçu"larının anlayacağı bir söz! Amerika'dan İsviçre'ye, Fransa'dan İngiltere'ye, Norveç'e vb. dek, herhangi bir parlemanter ülkeyi düşününüz; asıl "devlet" işleri hep kulislerde görülür; bu işler hep devlet daireleri, bakanlıklar, kurmay kurulları tarafından yürütülür. Parlamentolarda, yalnızca "saf halk"ı aldatma ereğiyle, gevezelikten başka bir şey yapılmaz. Bu o kadar doğrudur ki, burjuva demokratik cumhuriyet olan Rus Cumhuriyetinde bile, hatta gerçek bir parlamento kuracak zamanı bulmadan önce, parlamentarizmin bütün bu kusurları hemen ortaya çıktı. Çürümüş burjuva darkafa-

lığının kahramanları —Skobelev ve Çereteli'ler, Çernov ve Avksentiyevler—, en iğrenç burjuva parlamentarizmi örneğine göre kısır söz değirmenlerine çevirdikleri Sovyetleri bile bozmayı başardılar. Sovyetlerde, "sosyalist" bakan baylar, lâf ebelikleri ve karar tasarılarıyla, saf köylüleri aldatıyorlar. Hükümet içindeyse, bir yandan "yağ tabağı"nın, yani kazançlı ve saygın arpalıkların çevresine, sırayla, olabildiğince çok Devrimci-Sosyalist ve Menşevikleri oturtmak, öte yandan da, halkın "dikkatini dağıtmak" için sürekli bir oyun oynanıyor. Bu arada, kurmay kurullarında, bakanlıklarda, "devlet işi" "görülüyor!".

Yönetici partinin "Devrimci-Sosyalistler"in organı *Diyelo Naroda*,[12] bir başyazısında "herkes"in kendini politik fuhşa verdiği "kibar sosyete"deki insanların o eşsiz içtenliğiyle, henüz yakın zamanlarda itiraf ediyordu ki, hatta "sosyalistler"e (sözcüğü bağışlayınız) ait olan bakanlıklarda bile, tüm eski bürokratik aygıt öz bakımından aynı kalmıştır, geçmişte olduğu gibi işler ve devrimci önlemleri tam bir "özgürlük" içinde baltalar. Ama bu itiraf olmaksızın bile, Devrimci-Sosyalistlerle Menşeviklerin hükümete katılmaları öyküsü, bunun böyle olduğunun somut kanıtı değil midir? Bu durumda ilginç olan şey, Kadetlerle birlikte hükümette yer alan Çernov, Rusanov, Zenzinov efendiler ile *Diyelo Naroda*'nın öteki yazarlarının, "onlarda", onların bakanlıklarında, her şeyin eskisi gibi gittiğini, önemsiz bir şey gibi açıkça ve yüzleri kızarmadan anlatacak kadar küstahlığı ileri götürmeleridir!! Saf köylüyü aldatmak için devrimci demokratik lâfazanlık, kapitalistleri "keyiften dört köşe etmek" için bürokratik ve kırtasiyeci hinoğluhinlikler: işte "namuslu" koalisyonun *içyüzü*.

Burjuva toplumun iliklerine dek çürümüş, satılık parlamentarizmi yerine, Komün, düşünce özgürlüğü ve tartışmanın yutturmaca halinde yozlaşmadığı örgenlikleri koyar. Bu örgenliklerde, düşünce özgürlüğü ve tartışma, yutturmaca halinde yozlaşmaz: çünkü parlemanterler [bu örgütlere seçilenler] kendileri çalışmak, yasalarını

kendileri uygulamak, bu yasaların etkilerini kendileri denetlemek, bunlar üzerine, seçmenlerine karşı, doğrudan kendileri yanıt vermek zorundadırlar. Temsili örgenlikler kalır; ama, özel sistem olarak, yasama ve yürütme arasındaki işbölümü olarak, milletvekilleri için ayrıcalıklı durum olarak parlamentarizm *artık yoktur*. Bir demokrasiyi, hatta bir proletarya demokrasisini, temsili örgenlikler olmaksızın düşünemeyiz; ama, eğer bizim için burjuva toplumunun eleştirisi boş bir söz değilse, eğer bizim burjuvaziyi alaşağı etme isteğimiz, Menşevik ve Devrimci-Sosyalistlerde olduğu gibi, Scheidemann'lar ve Legien'lerde, Sembat'lar ve Vandervelde'lerde olduğu gibi işçilerin oylarını avlamaya özgü "seçimlik" bir söz değil de ciddi ve içten bir istekse, demokrasiyi parlamentarizm olmaksızın düşünebiliriz ve düşünmek *zorundayız* da.

Marx'ın, Komün için olduğu gibi, proletarya demokrasisi için de gerekli olan bu idari personelin görevlerinden sözederken, karşılaştırma terimi olarak "herhangi bir işverenin" personeli terimini kullanması, yani "işçileri, gözetimcileri ve muhasebecileri" ile olağan bir kapitalist işletmeyi alması, son derece anlamlıdır.

Marx'ta ütopyacılığın zerresi yoktur; o tepeden tırnağa "yeni" bir toplum tasarlamaz, tepeden tırnağa "yeni" bir toplum türetmez. Hayır, o yalnızca yeni toplumun eskisinin *içinden doğuşunu*, eski toplumdan yeni topluma geçiş biçimlerini, doğal bir tarih süreci olarak irdeler. Somut proleter yığın hareketi deneyini ele alır ve ondan pratik dersler çıkarmaya çalışır. Marx, Komün "okulundan ders alır"; tıpkı bütün büyük devrimci düşünürlerin, ("silaha sarılınmamalıydı" diyen Plekhanov, ya da "bir sınıf, kendi özlemlerini kendisi sınırlandırmasını bilmelidir" diyen Çereteli örneği) hiçbir zaman bilgiççe bir "ahlak" açısından yanaşmaksızın, ezilen sınıf hareketlerinin büyük okulundan ders almakta duraksamadıkları gibi.

Memurculuğu birdenbire, her yerde ve büsbütün ortadan kaldırmak sözkonusu edilemez. Bu bir ütopyadır. Ama, giderek tüm memurculuğun ortadan kalkmasını sağlayacak yeni bir yönetim makinesinin vakit geçir-

meksizin kurulmasına başlamak için, eski yönetim makinesini hemen *parçalamak* bir ütopya *değil*, Komün deneyinin ta kendisi, devrimci proletaryanın geciktirilmez, ivedi görevinin ta kendisidir.

Kapitalizm yönetsel "devlet" görevlerini basitleştirir; Bu da, "tepeden buyurma yöntemleri"nin yadsınmasını, ve, her şeyin toplumun tümü adına, "işçilere, gözetimcilere, muhasebecilere" işveren bir proleterler (egemen sınıf) örgütüne bağlanmasını sağlar.

Biz ütopyacı değiliz. Tüm yönetim makinesinden, bütün devlet basamaklarından *bir anda* vazgeçmeyi "hayal" etmiyoruz; proletarya diktatorasına düşen görevlerin anlaşılmamasına dayanan bu anarşistçe düşler, marksizme adamakıllı yabancıdır; ve gerçekte, sosyalist devrimi insanların değişecekleri güne dek ertelemekten başka bir işe yaramaz. Bize gelince, biz, sosyalist devrimi, astın üste bağımlılığından, denetimden, "gözetimci ve muhasebecilerden" vazgeçmiyecek olan bugünkü insanlarla yapmak istiyoruz.

Ama, buyruğu altına girilmesi gereken şey bütün sömürülenlerin, bütün emekçilerin silahlı öncüsü olan proletaryadır. Devlet memurlarına özgü "tepeden buyurma yöntemleri"ni, daha bugünden kentli halkın çoğunun yetkinlikle yapabileceği, dolayısıyla "işçi ücretleri" karşılığı pekalâ yapılabilecek olan çok basit işlerle, basit bir "gözetim ve muhasebe" uygulamasıyla değiştirmeye, daha şimdiden, bugünden yarına, başlanabilir ve başlanmalıdır da.

Biz işçiler, kapitalizm tarafından daha önce yaratılmış bulunan şeyi hareket noktası alıp, kendi işçi deneyimize dayanarak, sert bir disiplin, silahlı işçilerin devlet *iktidarı* tarafından korunan demirden bir disiplin kurarak, büyük üretimi, biz *kendimiz* örgütleyeceğiz; devlet memurlarını (elbette her tür ve her düzeydeki uzmanları yerinde tutarak), yönergelerimizin basit uygulayıcıları rolüne, sorumlu, geri alınması olanaklı ve mütevazi bir para alan "gözetimciler ve muhasebeciler" durumuna indirgeyeceğiz: İşte *bizim* proleterce görevimiz budur; işte

proleter devrimi yaparken, kendisinden *başlanması* olanaklı ve kendisinden başlanması gereken şey budur. Büyük üretim temeline dayanan bu ilk önlemler, kendiliğinden, tüm memurculuğun kerte kerte "Sönme"sine; gitgide basitleşen gözetim ve muhasebe görevlerinin, zamanla bir alışkanlık durumuna gelmek ve ensonu özel bir kategorideki bireylerin *özel* görevleri olarak ortadan kalkmak üzere, bunların sırayla herkes tarafından yapılacağı bir düzenin —tırnak içinde olmayan ve ücretli köleliğe hiç benzemiyen bir düzenin— kerte kerte kurulmasına götürecektir.

70 yıllarının nükteci bir Alman sosyal-demokratı *Posta*'nın örnek bir sosyalist işletme olduğunu söylemişti. Bundan daha doğru bir şey yoktur. Posta bugün *Kapitalist* devlet tekeli örneğine göre örgütlenmiş bir işletmedir. Emperyalizm, bütün tröstleri gitgide bu tipten örgütler durumuna dönüştürüyor. İşten bunalmış ve aç "basit" emekçiler, bu tip örgütlerde burjuva bürokrasisinin pençesinde kıvranırlar. Ama toplumsal yönetim mekanizması, bu örgütlerde daha şimdiden hazır durumdadır. Kapitalistler bir kez alaşağı edildikten, bu sömürücülerin direnci silahlı işçilerin demir pençesiyle kırılıp da bugünkü bürokratik devlet makinesi bir kez parçalandıktan sonra, karşımızda, teknik bakımdan harikulade araçlanmış, "asalaklık"tan kurtulmuş, ve birleşmiş işçilerin, teknisyenler, gözetimciler, muhasebeciler çalıştırarak, *hepsinin* emeğini, tıpkı *tüm* "kamu" memurları gibi, bir işçi ücretiyle ödeyerek, kendi başlarına pekâlâ işletebilecekleri bir mekanizma var demektir. Bütün tröstler konusunda hemen gerçekleştirilmesi olanaklı, pratik, somut ve Komün tarafından (özellikle devlet örgütlenmesi alanında) pratik olarak, daha önce başlatılmış olan deneyi hesaba katarak, emekçileri sömürüden kurtarmaya yetenekli görev, işte budur.

Ulusal ekonominin tümünün, posta gibi, teknisyenlerin, gözetimcilerin, muhasebecilerin, silahlı proletaryanın denetim ve yönetimi altındaki bütün memurlar gibi, "işçi ücretleri"ni geçmeyen bir aylık alacakları biçim-

de örgütlenmesi: İvedi ereğimiz, işte budur. İşte gereksindiğimiz devlet ve onun ekonomik temeli. İşte bir yandan parlamentarizm ortadan kaldırılırken, bir yandan da temsili örgenliklerin korunmasının vereceği sonuç; işte çalışan sınıfları, bu örgenliklerin burvuvazi tarafından bozulmasından kurtaracak olan şey.

4. ULUS BİRLİĞİNİN ÖRGÜTLENMESİ

"... Komün'ün geliştirme zamanı bulamadığı kısa bir ulusal örgütlenme taslağında, hatta en küçük köylerin bile siyasal örgütlenme biçiminin Komün olması gerektiği açıkça söylenmiştir..." Aynı biçimde, Paris "ulusal delegasyonu"nu seçecek olanlar da, komünlerdir.

"... Henüz merkezi bir hükümete kalmış bulunan, sayıca az, ama önemli görevler, yanlışlığı biline biline söylendiği gibi, ortadan kaldırılmamalı, ama komün memurlarına, yani sıkısıkıya sorumlu memurlara verilmeliydi...

"... Ulusun birliği parçalanmamalı, tersine, komünal kuruluş aracıyla örgütlendirilmeliydi; ulus birilği, bu birliğin cisimleşmesi olduğunu ileri süren, ama asalak bir urdan başka bir şey olmadığı halde, ulustan bağımsız ve ondan üstün olmak isteyen devlet gücünün parçalanması yoluyla, bir gerçeklik durumuna gelmeliydi... Önemli olan, eski hükümet iktidarının salt bastırıcı nitelikteki organlarının budanması, kesilip atılmasıydı; bu iktidarın yasal görevleri, toplumun üstünde yer aldığını ileri süren bir otoriteden sökülüp alınmalı ve toplumun sorumlu görevlerine verilmeliydi."

Marx'ın bu düşüncelerini çağdaş sosyal-demokrasi oportünistlerinin ne derece anlamadıklarını —anlamak istemediklerini demek belki daha doğru olur— en iyi gösteren şey, dönek Bernstein'a Erostrat'vari [*] bir ün ka-

[* Erostrat, ün kazanmak için, M.Ö. 356'da, dünyanın yedi harikasından biri sayılan Efes'teki Diana tapınağını yakan kişinin adıdır. İslam tarihinde, ün kazanmak için zemzem kuyusuna işeyen kişi, Ebu Bevvab da, bu türden ünlüler arasında sayılır. -ç.]

zandıran kitaptır: *Sosyalizmin öncülleri ve sosyal-demokrasinin görevleri*. Tam da Marx'ın yukarda aktarmış bulunduğumuz parçası konusunda, Bernstein şöyle yazıyordu: ... bu program "siyasal içeriği bakımından, bütün ana çizgilerinde, Proudhon'un federalizmiyle çarpıcı bir benzerlik gösterir... Marx ile 'küçük-burjuva' Proudhon arasında [Bernstein, dalga geçmek için, 'küçük-burjuva'yı tırnak içinde yazıyor] öteki bütün ayrılıklara karşın, bu noktalar üzerindeki görüş biçimleri birbirine son derece benzemektedir." Kuşkusuz, diye devam eden Bernstein, belediyelerin önemi büyür, ama "demokrasinin ilk görevinin, modern devletlerin, Marx ve Proudhon'un tasarladıkları bu kalkışı [*Auflösung*, harfi harfine: gerçek ve mecaz anlamda *dağılma*] ve örgütlenmelerindeki bu tam değişiklik [*Umwandlung*, değişim]: yani bütün o eski ulusal temsil biçimlerinin tamamen yokolacakları biçimde, kendileri de komünler delegelerinden oluşacak bölge ya da il meclisleri delegelerinden bir ulusal meclis kurulması olduğu, bana kuşkulu görünüyor" (Bernstein, aynı yapıt, 1899 Almanca baskısı, s. 134 ve 136).

İşte düpedüz şaşılacak bir şey: Marx'ın "asalak devlet iktidarının yıkılması" üzerindeki görüşlerini, Proudhon'un federalizmiyle karıştırmak! Ama bu bir raslantı sonucu değildir; çünkü Marx'ın burada, federalizmi merkeziyetçiliğe karşıt olarak ele almak şöyle dursun, bütün burjuva ülkelerde varolan eski burjuva devletten sözettiği, oportünistin aklına bile gelmez.

Oportünistin aklına, çevresinde, kendi küçük-burjuva hamkafalık ve "reformist" durgunluk ortamında gördüğü şeyden, yani yalnızca "belediyeler"den başka bir şey gelmez! Proletarya devrimine gelince, oportünist onu düşünmeyi bile unutmuştur.

Bu gülünçtür. Ama bu nokta üzerinde Bernstein ile tartışılmamış olması da ilginçtir. Birçokları, özellikle Rus yazarları arasında Plekhanov, batı Avrupa yazarları arasında Kautsky, Bernstein'ı çürütmüşlerdir; ama ikisi de, Marx'ın Bernstein tarafından *bu* çarpıtılması üzerine *hiçbir şey söylememişlerdir.*

Oportünist, devrimci olarak düşünmeyi ve devrimi düşünmeyi öylesine unutmuştur ki, anarşizmin kurucusu Proudhon ile böylesine karıştırdığı Marx'ta "federalizm" görür. Ve ortodoks marksistler olduklarını ve devrimci marksizm öğretisini savunmak istediklerini ileri süren Kautsky de, Plekhanov da, bu konuda susarlar. Burada, marksizm ile anarşizm arasında, oportünistleri olduğu kadar kautskistleri de belirleyen ve üzerinde konuşmak zorunda kalacağımız ayrım üzerine, o aşırı görüş yoksulluğunun köklerinden biri göze çarpar.

Marx'ın, Komün deneyi üzerine aktarmış bulunduğumuz düşüncelerinde, federalizmin izi bile yoktur. Marx, Proudhon ile, yalnızca oportünist Bernstein'ın ayrımsamadığı bir nokta üzerinde uzlaşır. Bernstein'ın onları uzlaşmış gördüğü yerde ise, Marx, Proudhon ile uzlaşmazlık içindedir.

Marx, Proudhon ile şu anlamda uzlaşır ki, her ikisi de güncel devlet makinesinin "yıkılma"sından yanadırlar. Marksizmin anarşizm ile (Bakunin ile olduğu gibi Proudhon ile de) bu benzeşmesini ne oportünistler görmek isterler, ne de kautskistler; çünkü onlar, bu nokta üzerinde, marksizmden uzaklaşmışlardır.

Marx, federalizm konusunda (proletarya diktatorasından ayrı olarak), Proudhon ve Bakunin ile uzlaşmazlık içindedir. Federalizm ilkeleri, anarşizmin küçük-burjuva düşünlerinden çıkar. Marx, merkeziyetçidir. Ve ondan aktarılan parçalarda, merkeziyetçiliğe en küçük bir aykırılık yoktur. Yalnızca devlete karşı boş bir küçük-burjuva "inanı" ile dolu kimseler, burjuva devlet makinesinin yıkılmasını merkeziyetçiliğin yıkılması olarak anlayabilirler!

Ama proletarya ve yoksul köylüler, eğer devlet gücünü ellerine alır, komünler içinde tamamen özgür bir biçimde örgütlenir ve sermayeyi vurmak, kapitalistlerin direncini kırmak, demiryollarının, fabrikaların, toprağın vb. özel mülkiyetini ulusun tümüne, toplumun *tümüne* devretmek için, bütün komünlerin eylemini *birleştirirlerse*, bu, merkeziyetçilik olmayacak mıdır? Bu, en tutarlı

demokratik merkeziyetçilik, üstelik de proleter bir merkeziyetçilik olmayacak mıdır?

Bernstein, özgür onaya dayanan bir merkeziyetçilik olanağını, komünlerin ulus olarak özgürce bir birleşme olanağını, proleter komünlerin burjuva egemenliğini ve burjuva devlet makinesini yıkma ereğiyle gönüllü kaynaşma olanağını tasarlamaya yetenekli değildir. Her hamkafa gibi, Bernstein de, merkeziyetçiliği, ancak tepeden, bürokrasi ve militarizm tarafından dayatılarak ayakta tutulabilen bir şey olarak düşünür.

Marx, öğretisinin bu çarpıtılma olanağını sanki önceden görmüş gibi, Komün'ü ulusun birliğini yıkmak ve merkezi iktidarı ortadan kaldırmak istemiş olmakla suçlamanın, bile bile bir yanlışık yapmak olduğunu özellikle belirtir. Marx, askeri, bürokratik burjuva merkeziyetçiliğine karşı, bilinçli, demokratik proleter merkeziyetçiliğini koymak için, o "ulus birliğini örgütleme" deyimini özellikle kullanır.

Ama ... işitmek istemiyenden daha kötü sağır yoktur. Ve çağdaş sosyal-demokrasi oportünistleri de, devlet iktidarının yıkılmasından, bu asalağın kesilip atılmasından sözedilmesini, hiç mi hiç işitmek istemiyorlar.

5. ASALAK DEVLETİN YIKILMASI

Marx'ın bu konuyla ilgili parçalarını daha önce aktarmıştık; şimdi onları tamamlayacağız. Marx, şöyle yazıyordu:

"Genellikle, tamamen yeni tarihsel kuruluşların yazgısı, haksız yere, kendileriyle az-buçuk bir benzerlik gösterdikleri toplumsal yaşamın daha eski, hatta kaybolup gitmiş biçimlerinin kopyası olarak kabul edilmektedir. Böylece, çağcıl devlet iktidarını parçalayan *(bricht)* bu yeni Komün'de de, ortaçağ komünlerinin bir canlanışı... Montesquieu ve Girondin'lerin düşlerine uygun bir küçük devletler federasyonu ... merkeziyetçiliğin aşırılıklarına karşı eski savaşımın abartılmış bir biçimi görülmek istendi..."

"... Komünal kuruluş, o zamana dek toplumun sırtından geçinen ve onun özgür hareketini kötürümleştiren asalak ur tarafından, yani devlet tarafından sahip çıkılan bütün güçleri, toplumsal gövdeye geri verecekti. Yalnız bu olgudan dolayı, komünal kuruluş, Fransa'nın yeniden-canlanmasının hareket noktası olabilirdi..."

"... Komünal kuruluş, tarım üreticilerini kentlerin entellektüel yönetimi altına koyacak, onlara kent işçilerinin kişiliğinde, çıkarlarının doğal koruyucularını bulma güvencesini getirecekti. Komün'ün varoluşu bile, apaçık bir şey olarak, belediye özgürlüğünü içeriyordu; ama bu özgürlük, artık ortadan kaldırılmış bulunan devlet iktidarı için bir engel değildi."

"Devlet iktidarının", bu "asalak urun yıkılması"; bu iktidarın "budanması", "yıkılması", "artık ortadan kaldırılmış bulunan devlet iktidarı" —Komün deneyini değerlendiren ve çözümleyen Marx, devletten işte bu terimlerle sözeder.

Bütün bunlar, yarım yüzyıldan daha az bir süre önce yazıldı; ve bugün, çarpıtılmamış bir marksizmi yeniden bulmak ve onu geniş halk yığınlarının bilincine yerleştirmek için, arkeolojik kazılara girişmek gerekiyor. Marx'ın, yaşamış olduğu son büyük devrim üzerindeki gözlemlerinden çıkardığı sonuçlar, tam da proletaryanın yeni bir büyük devrimler çağı başladığı anda unutulmuş bulunuyor.

"... Komün'ün konusu olduğu yorumların ve ondan yana olduğunu söyleyen çıkarların çokluğu, bütün öbür hükümet biçimlerinin o zamana dek vurguyu bastırma üzerine koymuş bulunmalarına karşın, onun yayılmaya çok elverişli bir siyasal biçim olduğunu gösterir. Onun gerçek gizi, şudur: özsel olarak bir *işçi sınıfı hükümeti*, üreticilerin, temellükçüler sınıfına karşı sınıf savaşımının sonucu, emeğin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşmesini sağlayan ensonu bulunmuş siyasal biçimdi o..."

"Bu son koşul olmaksızın, komünal kuruluş olanaksız bir şey ve bir aldatmaca olurdu..."

İçinde toplumun sosyalist yeniden-örgütlenmesinin oluşması gereken siyasal biçimleri "keşfetmek" için, ütopyacılar büyük çabalar göstermişlerdi. Anarşistler, siyasal biçimler sorununu toptan bir yana atmışlardı. Çağdaş sosyal-demokrasi oportünistleri, burjuva parlementer demokratik devletin siyasal biçimlerini, aşılmaması gereken bir sınır olarak kabul etmişler ve, bu biçimleri *parçalamayı* gözeten her girişime anarşizm adını vererek, bu "model" önünde secdeye kapana kapana akıllarını aşındırmışlardır.

Marx, tüm sosyalizm ve siyasal savaşım tarihinden, devletin ortadan kalkması gerektiği ve bu ortadan kalkışın geçiş biçiminin de (devletten devlet-olmayana geçiş), "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olacağı sonucunu çıkarmıştır. Bu geleceğin siyasal *biçimleri*'ne gelince, Marx onları *keşfetmek* için kendini yormadı. Yalnızca Fransa tarihini gözlemlemek, onu çözümlemek, ve 1851 yılının kendisini götürdüğü: "olaylar burjuva devlet makinesinin *yıkılmasına* doğru yöneliyor", sonucunu çıkarmakla yetindi

Ve, proletaryanın devrimciyiğin hareketi patlak verdiği zaman, bu hareketin başarısızlığına, kısalığına ve apaçık güçsüzlüğüne karşın, Marx, onun *ortaya koyduğu* biçimleri irdelemeye koyulur.

Komün, emeğin ekonomik kurtuluşunu gerçekleştirmeyi sağlamak için proleter devrim tarafından "ensonu bulunmuş" olan biçimdir.

Komün, proleter devrim tarafından, burjuva devlet makinesini *parçalamak* için yapılmış ilk girişimdir; parçalanmış olan şeyin *yerine geçmesi* olanaklı ve gerekli olan, "ensonu bulunmuş" olan siyasal biçimdir.

Daha ilerde, 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin, ayrı bir çerçeve ve başka koşullar içinde Komün'ün yapıtını sürdürüp Marx'ın dahice tarihsel çözümlemesini doğruladıklarını göreceğiz.

BÖLÜM IV

DEVAM. ENGELS'İN TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI

KOMÜN deneyiminin önemi üzerine söyleneceklerin özünü Marx söylemiştir. Engels, Marx'ın çözümleme ve vargılarını açıklayarak, birçok kez bu konu üzerine gelmiş ve bazan sorunun *başka* yönlerini öylesine bir güçlülük ve öylesine bir özgelikle aydınlatmıştır ki, bu açıklamalar üzerinde özel olarak durmamız gerekir.

1. "KONUT SORUNU"

Engels, daha konut sorununu inceleyen yapıtında (1872), devrimin devlet karşısındaki görevleri üzerinde her duruşunda Komün deneyimini hesaba katar. Bu somut konu üzerinde, bir yandan, proleter devletle bugünkü devlet arasındaki —her iki durumda da devletten sözedilmesi olanağını sağlayan— benzer çizgilerin, öte yandan da, onları birbirinden ayıran ve devletin ortadan kalkmasına geçişi gösteren çizgilerin nasıl açıkça ortaya çıktıklarını görmek çok ilginçtir.

"Öyleyse, konut sorununu nasıl çözmeli? Bu sorun, bugünkü toplum içinde, bütün öteki toplumsal sorunlar

nasıl çözümlenirse, öyle çözümlenir: arz ve talep arasında, kerte kerte bir ekonomik denge kurarak. Ama, sorunun durmadan yeniden-konulmasına engel olmayan bu çözüm, aslında bir çözüm değildir. Bir toplumsal devrimin bu sorunu ne biçimde çözebileceği sorununa gelince, bu yalnızca o devrimin içinde oluşacağı koşullara değil, ama en önemlilerinden biri kent ile köy arasındaki karşıtlığın ortadan kalkması olan çok daha geniş sorunlara da bağlıdır. Gelecekteki toplumun örgütlenmesi için ütopik sistemler kurmakla uğraşmayacağımıza göre, bu konu üzerinde daha fazla durmamız, yararsız olmaktan da öte bir şey olabilir. Şurası kesindir ki, büyük kentlerde, daha şimdiden, usa uygun bir biçimde kullanılmak koşuluyla, bütün gerçek "konut bunalımı"nı hemen önlemeye yetecek kadar konut vardır. Tabii bu iş ancak bugünkü mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesiyle, evsiz-barksız, ya da evlerinde balık istifi gibi yaşayan emekçiler tarafından binalarının işgaliyle yapılabilir; ve, proletaryanın siyasal iktidarı elde edeceği andan itibaren kamu yararının gerektirdiği bu önlem, bugün konutlar devlet tarafından ne kadar kolay kamulaştırılıyor ve savaş salmasına [tekâlifi harbiye] tâbi tutulabiliyorsa, o kadar kolay gerçekleşecektir" (1887, Almanca baskı, s. 22).[13]

Burada devlet iktidarının bir biçim değişikliği değil, yalnızca devlet etkinliğinin içeriği düşünülüyor. Bugünkü devlet, konutları kamulaştırma ve savaş salması içine alma buyruğunu verebilir. Biçim bakımından, proleter devlet de konutların savaş salması içine alınmasını ve binaların kamulaştırılmasını "buyuracaktır". Ama eski yürütme aygıtının, yani burjuvaziye bağlı bürokrasinin, proleter devletin eğilimlerini uygulamaya elverişsiz olacağı da açıktır.

"... Belirtmek gerekir ki, bütün çalışma âletlerinin, bütün sanayinin çalışan nüfus tarafından 'gerçek temellükü' proudhoncu 'satın-alma'nın tamamen karşıtıdır. Proudhoncu çözüme göre *her işçi*, evinin, tarlasının, iş âletlerinin sahibi haline gelir. Öteki çözüme göreyse, 'çalışan nüfus', evlerin, fabrikaların ve çalışma aletlerinin

kollektif mülk sahibi olarak kalır; ve hiç olmazsa bir geçiş dönemi süresince, karşılığı ödenmeksizin, bunların kullanımını bireylere ve özel topluluklara kolay kolay bırakmaz. Tıpkı toprak mülkiyetinin ortadan kalkmasının, toprak rantının ortadan kalkması değil, değişik bir biçim altında da olsa, topluma maledilmesi demek olduğu gibi. Demek ki, bütün çalışma araçlarının çalışan nüfus tarafından gerçek temellükü, kiralama ve kiraya vermenin devamını asla ortadan kaldırmaz" (s. 68).

Burada şöyle bir değinilen sorunu, devletin sönmesinin ekonomik temelleri sorununu, bundan sonraki bölümde inceleyeceğiz. Engels proleter devletin, "hiç olmazsa bir geçiş dönemi süresince", kira ödenmeksizin konutları "kolay kolay" dağıtamayacağını söyleyerek, düşüncesini büyük bir sıkıntıyla dile getiriyor. Tüm halkın mülkü olan konutların kira karşılığı şu ya da bu aileye kiralanması, konut dağıtımı için bazı kuralların konmasını ve belirli bir denetimi gerektirdiği gibi, bu kira-bedelinin toplanmasını da gerektirir. Bütün bunlar, belirli bir devlet biçimini gerektirir, ama ayrıcalıklı bir durumdan yararlanan memurlarla birlikte, özel bir askerî ve bürokratik aygıtı hiç mi hiç gerektirmez. Oysa, konutların parasız sağlanabileceği bir duruma geçiş, devletin tamamen "sönmesi"ne bağlıdır.

Engels bu arada, blanquistlerin, Komün'den sonra ve Komün deneyiminin etkisi altında kalarak, marksizmin ilkesel tutumunu benimsemelerinden sözederken, onların bu tutumunu söz arasında şöyle tanımlar:

"... Sınıfların ve sınıflarla birlikte devletin ortadan kalkmasına geçiş olarak, proletaryanın siyasal eylem ve diktatorası zorunluluğu..." (s. 55).

Sözcükler üzerinde eleştiri heveslileri, ya da "marksizmin yıkıcısı" burjuvalar, "devletin ortadan kalkması"nın bu *kabulü* ile, anarşist olarak görülen bu formülün, *Anti-Dühring*'in yukarıda aktarılmış bulunan parçasındaki yadsınması arasında belki bir çelişki göreceklerdir. Oportünistlerin Engels'i de anarşistler arasında saydıklarını görmekte şaşılacak bir şey yoktur; enternasyonalist-

leri anarşizmle suçlamak, günümüzde, sosyal-şovenler arasında gitgide yayılan bir alışkanlıktır.

Sınıfların ortadan kalkmasıyla devletin ortadan kalkması da gerçekleşecektir; marksizmin her zaman öğrettiği şey budur. *Anti-Dühring*'in "devletin sönmesi" üzerindeki ünlü parçası, anarşistleri, devletin ortadan kaldırılmasından yana oldukları için değil, devletin ortadan kalkmasının "bugünden yarına" olanaklı olduğunu öğütledikleri çok suçlar.

Bugün, hükümferma olan "sosyal-demokrat" öğreti, devletin ortadan kalkması sorununda, marksizmin anarşizm karşısındaki tutumunu adamakıllı çarpıttığı için, burada Marx ve Engels'in anarşistler ile bazı polemiklerini anımsatmak için yararlı olacak.

2. ANARŞİSTLER İLE POLEMİK

Bu polemik 1873'e dek, çıkar. Marx ve Engels, bu tarihte "otonomist" [özerkçi, muhtariyetçi], ya da, "anti-otoriter" [tepeden inmeciliğe karşı] proudhonculara karşı sosyalist bir İtalyan derlemesinde bazı yazılar yayınlamışlardı; bu yazıların Almanca çevirisi, *Neue Zeit*'te,[14] ancak 1913'te çıktı.

Marx, anarşistlerle ve onların siyaseti yadsımalarıyla alay ederek, şöyle yazıyordu:

"... Eğer işçi sınıfının siyasal savaşımı devrimci biçimlere bürünürse, eğer burjuvazinin diktatorası yerine, işçiler kendi devrimci diktatoralarını kurarlarsa, ilkelere karşı korkunç bir suç işlemiş olurlar; çünkü, silahları bırakmak ve devleti ortadan kaldırmak yerine, günlük sefil ve kaba gereksinimlerini karşılamak ve burjuvazinin direncini kırmak için, devlete devrimci ve geçici bir biçim verirler..." (*Neue Zeit*, 1913-1914, 32. yıl, c. I, s. 40).

Marx, anarşistleri çürüttüğü zaman, yalnızca devletin bu "o biçim ortadan kaldırılması"na karşı çıkıyordu! Devletin sınıflarla birlikte kaybolacağı ya da sınıfların ortadan kalkmasıyla ortadan kalkacağı düşününe değil, işçiler adına silah kullanmanın, örgütlenmiş zordan,

yani "burjuvazinin direncini kırmaya" yarayacak *devlet*'ten yararlanmanın olası bir yadsınmasına karşı çıkıyordu.

Marx, anarşizme karşı savaşımının gerçek anlamının çarpıtılmaması için, proletarya için zorunlu olan devletin "devrimci ve *geçici* biçimi"ni kesin olarak belirtir. Proletaryanın, yalnızca bir zaman için devlete gereksinimi vardır. *Erek* olarak devletin ortadan kalkması konusunda anarşistlerle en küçük bir uzlaşmazlık içinde değiliz. Biz, bu ereğe erişmek için, sömürücülere karşı, devlet iktidarı aletlerinin, devlet gücü araçlarının, devlet iktidarı yöntemlerinin geçici olarak kullanılmasının zorunlu olduğunu söylüyoruz; tıpkı, sınıfları ortadan kaldırmak için, ezilen sınıfın geçici diktatorasını kurmanın kaçınılmaz bir şey olduğunu söylediğimiz gibi. Marx, sorunun anarşistlere karşı koymanın en kesin, en açık biçimini seçer: kapitalistlerin boyunduruğundan kurtulduktan sonra, işçilerin "silahları bırakmaları"mı gerekir, yoksa kapitalistlerin dirençlerini kırmak için bu silahları onlara karşı kullanmaları mı? Öyle olunca, eğer bir sınıf bir başka sınıfa karşı sistemli olarak silahlarını kullanırsa, bu, devletin "geçici bir biçimi" değildir de nedir?

Her sosyal-demokrat kendi kendine sorsun: anarşistler ile polemikte, devlet sorununu, kendisi *böyle* mi koyuyordu? II. Enternasyonal'deki resmi sosyalist partilerin ezici çoğunluğu, bu sorunu *böyle* mi koyuyordu?

Engels, aynı düşünleri, çok daha ayrıntılı ve daha da popüler bir biçimde açıklar. Her şeyden önce kendi kendilerine "anti-otoriter" ünvanını veren, yani her tür otoriteyi, her tür astlık-üstlük [hiyerarşi] ilişkisini, her tür iktidarı yadsıyan proudhonculardaki düşün karışıklığını alaya alır. Bir fabrikayı, bir demiryolunu, açık denizdeki bir gemiyi alınız, der Engels; belirli bir astlık-üstlük ilişkisi, yani belirli bir otorite ya da iktidar olmaksızın, makinelerin kullanılmasına ve birçok insanın yöntemli olarak işbirliğine dayanan bu karmaşık teknik yapılardan hiçbirinin işlemesine olanak olmadığı apaçık ortada değil midir?

Ve şöyle yazar:

"... En aşırı anti-otoriterlerin karşısına bu kanıtlarla çıksam, şu tek yanıtın arkasına sığınırlar: 'Ah! doğru: ama burada bizim, delegelerimize vereceğimiz bir otorite sözkonusu değildir, *biz onlara yalnızca belirli bir görev veriyoruz...*' Bu adamlar, bir şeyin adını değiştirerek, o şeyin kendisini de değiştirebileceklerini sanıyorlar..."

Engels, otorite ve özerkliğin görece kavramlar olduklarını; uygulama alanlarının, toplumsal evrimin değişik evrelerine göre değiştiğini; bu kavramları mutlak şeyler olarak kabul etmenin saçmalığını gösterdikten; ve bunlara makinelerin kullanıldığı alanın ve büyük sanayinin gitgide genişlediğini de ekledikten sonra, otorite üzerindeki genel düşüncelerden devlet sorununa geçer.

"... Eğer özerkçiler, diye yazar, geleceğin toplumsal örgütlenmesinin, otoriteye ancak o zamanın üretim koşulları tarafından çizilen sınırlar içinde göz yumacağını söylemekle yetinselerdi, onlarla anlaşabilirdik; ama onlar otoriteyi zorunlu duruma sokan bütün gerçeklere gözlerini yumuyorlar ve otorite sözcüğüne karşı çılgınca bir savaşım yürütüyorlar.

"Anti-otoriterler neden siyasal otoriteyi, devleti kınamakla yetinmezler? Gelecekteki toplumsal devrimden sonra, devletin ve, onunla birlikte, siyasal otoritenin ortadan kalkacağını; yani kamu görevlerinin siyasal niteliklerini yitireceklerini, ve toplum çıkarlarını gözeten basit yönetsel görevler durumuna dönüşeceklerini kabul etmek için bütün sosyalistler birleşirler. Ama anti-otoriterler, siyasal devletin, hatta kendisini yaratmış olan toplumsal koşullar ortadan kalkmadan önce, hemen ortadan kalkmasını isterler. Toplumsal devrimin ilk işinin, otoritenin ortadan kaldırılması olmasını isterler.

"Bu baylar hiç devrim görmüşler midir yaşamlarında? Devrim her halde, olanaklı olan en otoriter şeydir. Devrim, nüfusun bir kısmının, tüfek, süngü ve top gibi, söz uygun düşerse, otoriter araçlar kullanarak, kendi iradesini nüfusun öteki kısmına zorla kabul ettirdiği bir eylemdir. Yenen taraf, egemenliğini silahlarının gericilerde uyandırdığı korkuyla sürdürmek zorundadır. Eğer Paris

Komünü, burjuvaziye karşı, silahlanmış bir halkın otoritesini kullanmasaydı, bir günden fazla tutunabilir miydi? Tersine, onu bu otoriteyi çok az kullanmış olmakla kınayamaz mıyız? Öyleyse, iki şeyden biri: ya anti-otoriterler ne dediklerini kendileri de bilmiyorlar, bu durumda, karışıklık yaratmaktan başka bir şey yapmıyorlar; ya da biliyorlar, bu durumda proletarya davasına ihanet ediyorlar. Böylece, bu her iki durumda da, yalnızca gericiliğin değirmenine su taşıyorlar" (s. 39).

Bu parçada, devletin sönmesi sırasında siyaset ve iktisat arasındaki ilişkiler sorunuyla birlikte incelenmesi uygun olan sorunlara değinilmiş bulunuluyor (bu konu, bundan sonraki bölümde incelenecektir): Kamu görevlerinin, siyasal görevler durumundan yalın yönetsel görevler durumuna dönüşümü sorunu gibi; "siyasal devlet" sorunu gibi. Yanlış anlaşılmaya çok elverişli bulunan bu son deyim, aslında devletin sönme sürecine bir anıştırmadır: bir an gelir ki, sönme yolunda olan devlet artık siyasal olmayan bir devlet olarak adlandırılabilir. Engels'in bu parçasında bulunan en dikkate değer şey, onun, sorunu anarşistlere karşı koyuş biçimidir. Engels'in çömezi olmak isteyen sosyal-demokratlar, 1873'ten bu yana, anarşistlerle milyonlarca kez tartışmışlardır, ama gerçek odur ki, bu işi marksistlerin yapabileceği ve yapmaları gerektiği gibi *yapmamışlardır*. Anarşistlerde, devletin ortadan kalkması düşünü, karışık ve *devrimci olmayan* bir durumdadır: İşte Engels sorunu böyle koyuyordu. Açıkçası, anarşistlerin görmek istemedikleri şey devrimdir; devrimin doğuşu ve gelişmesi, zorla, otoriteyle ve devlet gücüyle ilgili özgül görevleridir.

Bugünkü sosyal-demokratlar için anarşizmin eleştirisi, alışıldığı üzere, şu katıksız küçük-burjuva bayağılığına indirgenir: "Biz devleti kabul ediyoruz, anarşistler etmiyor!" Kuşkusuz böylesine bir bayağılık, düşüncesi ne kadar kıt, devrimciliği ne kadar yetersiz olursa olsun, işçilerde bir iğrenme duygusu uyandırmaktan geri kalmaz. Engels'in dediği başkadır: o, devletin ortadan kalkmasını, bütün sosyalistlerin, sosyalist devrimin bir sonu-

cu olarak kabul ettiklerini belirtir. Sonra da somut devrim sorununu, yani sosyal-demokratların, söz uygun düşerse, "irdeleme" işini yalnızca anarşistlere bırakarak, oportünizm gereği, alışıldığı üzere bir yana attıkları sorunu koyar. Ve böylece Engels, boğayı boynuzlarından yakalar: Komün, devletin *devrimci* iktidarından, yani egemen sınıf olarak silahlanmış, örgütlenmiş proletaryadan, *daha çok* yararlanmamalı mıydı?

Her taşın altından çıkan resmi sosyal-demokrasi, ya yalnızca hamkafa sarakası, ya da en iyi olasılıkla, şu "sonra görürüz" biçimindeki kaçamaklı safsatayla, proletaryanın devrimdeki somut görevleri sorununu genellikle geçiştiriyordu. Ve anarşistler, bu sosyal-demokrasinin görevini yapmadığını, işçilerin devrimci eğitimi görevini yapmadığını söylemekte yerden göğe dek haklıydılar. Engels, proletaryanın, aynı zamanda hem bankalar hem de devletle ilgili olarak yapmak zorunda olduğu şeyi ve bunu nasıl yapması gerektiğini, en somut bir biçimde irdelemek için, son proleter devrim deneyinden yararlanmıştır.

3. BEBEL'E MEKTUP

Marx ve Engels'in yapıtlarında bulduğumuz devletle ilgili en dikkate değer düşünlerden biri —eğer en dikkate değeri değilse— Engels'in Bebel'e yazdığı, 18-22 Mart 1878 tarihli mektubun aşağıdaki parçasındadır. Ayraç içinde belirtelim ki, bizim bildiğimize göre, bu mektup ilk olarak Bebel'in 1911'de çıkmış olan Anılar'ının *(Yaşamımdan Anılar)* II. cildinde yer almıştır, yani yazılıp gönderilmesinden otuzaltı yıl sonra.

Engels, Bebel'e, Gotha program taslağını eleştirmek için yazıyordu (aynı programı, Bracke'ye yazdığı ünlü mektubunda, Marx da eleştirdi). Özellikle devlet sorunundan sözederek, Engels, şöyle diyordu:

"... Özgür halk devleti özgür bir devlet olmuş. Özgür bir devlet, bu sözlerin dilbilimsel anlamına göre yurttaşları karşısında özgür bir devlet, yani despotik hükümetli

bir devlettir. Devlet üzerindeki bütün bu gevezelikleri, özellikle, gerçek anlamda artık bir devlet olmayan Komün'den sonra, bırakmak yerinde olurdu. Her ne kadar daha önce Marx'ın Proudhon'a karşı yazdığı kitap [Felsefenin Sefaleti -ç.], daha sonra *Komünist Manifesto,* sosyalist toplumsal rejimin kurulmasıyla, devletin kendiliğinden dağılıp *(sich auflöst)* ortadan kalkacağını açıkça söylemişlerse de, anarşistler *halk devleti*'ni yeterince kafamıza kaktılar. Devlet, proletaryanın, düşmanlarına karşı kuvvete dayanarak baskıyı örgütlemek için, savaşımda, devrimde kullanmak zorunda bulunduğu geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığına göre, özgür bir halk devletinden sözetmek adamakıllı saçma bir şeydir: proletarya devrimden sonra da devlete *gereksinim* duyacaksa, bunu özgürlük adına değil, düşmanlarını baskı altında tutmak için duyacaktır. Ve, özgürlükten sözetmenin olanaklı olduğu gün, devlet, devlet olarak varolmaktan çıkar. Bundan dolayı, *devlet* sözcüğünün yerine, biz her yerde, Fransızca "komün" sözcüğünü çok iyi karşılayan o nefis eski Almanca sözcüğün, "ortaklık" *(Gemeinwesen)* sözcüğünün konmasını önerirdik" (Almanca aslının 321-322. sayfaları).

Bu mektubun, Marx tarafından bundan ancak birkaç hafta sonra yazılan bir mektupta (Marx'ın mektubu 5 mayıs 1875 tarihlidir) eleştirilen parti programını konu edindiği ve o zaman Engels'in Londra'da Marx'la birlikte yaşadığı gözden kaçırılmamak gerekir. Bundan dolayı, son tümcede, "biz" diyerek Engels, hiçkuşkuyok ki, hem kendi adına hem de Marx adına, Alman işçi partisi başkanına, devlet sözcüğünü *programdan çıkarma ve onun* yerine *"ortaklık"* sözcüğünü koyma önerisinde bulunur.

Eğer kendilerine böylesine bir program değişikliği önerilseydi, oportünistlerin koşutuna girmiş modern "marksizm" önderlerinin, bu "anarşizm"e karşı nasıl hırladıklarını duyardık!

Varsın hırlasınlar. Bundan dolayı burjuvazi onlara övgü yağdıracak.

Bize gelince, biz işimizi sürdüreceğiz. Gerçeğe daha yakın olmak, marksizmi her türlü çarpıtmadan arındırarak yeniden-kurmak, işçi sınıfını kurtarıcı savaşımı içinde daha iyi yönetmek için, partimizin programını gözden geçirirken, Marx ve Engels'in öğüdünün Bolşevikler arasında hasım bulmayacağı kesindir. Yalnızca kullanılacak terim bakımından güçlükle karşılaşılacağını sanıyoruz. Almancada, "ortaklık" anlamına gelen iki sözcük var; ve Engels, bunlardan kendi başına, ayrı bir ortaklığı değil, bir bütünü, bir ortaklıklar sistemini belirteninı seçiyor. Rusçada bu sözcük yoktur; ve belki de, bazı özürlerine karşın, Fransızca "komün" sözcüğünü seçmek gerekecektir.

"Komün, artık gerçek anlamda bir devlet değildi", —Engels'in, teorik bakımdan çok önemli olan kesinlemesi, işte budur. Kendinden önceki açıklamadan sonra, bu kesinlemede anlaşılmayacak hiçbir şey yoktur. Komün, artık nüfusun çoğunluğunu değil, bir azınlığı (sömürücüleri) ezmesi gerektiği ölçüde, devlet olmaktan *çıkıyordu;* burjuva devlet makinesini parçalamıştı; *özel* bir bastırma gücü yerine, sahneye halk kalabalığının kendisi giriyordu. Bütün bunlar, sözcüğün gerçek anlamında devlete aykırı şeylerdir. Ve, eğer Komün devam etseydi, Komün içinde varlığını sürdürmekte olan devlet kalıntıları kendiliklerinden "sönerlerdi"; Komün, kurumlarını "kaldırma" gereksinimini duymazdı: Bu kurumlar, artık yapacak hiçbir şeyleri kalmadığı ölçüde, işlemez olurlardı.

"Anarşistler 'halk devleti'ni kafamıza kaktılar." Engels, böyle söylerken, özellikle Bakunin'i ve onun Alman sosyal-demokratlarına karşı saldırılarını kasteder. Engels, "halk devleti"nin, tıpkı "özgür halk devleti" gibi, bir anlamsızlığı, sosyalizme bir aykırılığı *olması ölçüsünde,* bu saldırıların haklılığını kabul eder... Alman sosyal-demokratlarının anarşistlere karşı savaşımlarındaki yanlışlıkları gidermeye, bu savaşımı ilkeleri bakımından doğru bir savaşım durumuna getirmeye, onu "devlet" üzerindeki oportünist önyargılardan kurtarmaya çalışır. Ama heyhat! Engels'in mektubu otuzaltı yıl boyunca, bir çekme-

cede gizli kalmıştır. Hatta bu mektubun yayınlanmasından sonra bile, Engels'in o zamanki uyarılarının nedeni olan yanlışlıkları, gerçekte Kautsky'nin yinelemekte direndiğini daha aşağıda göreceğiz.

Bebel 21 Eylül 1875'te, bir mektupla Engels'e yanıt verir. Bu mektupta başka şeyler arasında, Engels'in program taslağı üzerindeki görüşünü "tamamen paylaştığını" ve Liebknecht'i fazla uzlaşıcı davrandığı için kınamış olduğunu bildirir. (Bebel'in Anıları, Almanca baskı, c. II, s.334.) Ama, eğer Bebel'in *Ereklerimiz* adlı broşürüne bakarsak, orada, devlet üzerine kesin olarak yanlış düşünceler buluruz.

"*Bir sınıfın egemenliği* üzerine kurulmuş olan devlet *halk devleti* durumuna dönüştürülmelidir" (*Unsere Ziele*, Almanca baskı, 1886, s. 14).

İşte, Bebel'in broşürünün *dokuzuncu* (dokuzuncu!) baskısında yer almış olan şey! Engels'in devrimci uyarıları bir çekmece içine tıkılıp kaldığına, ve, yaşamın kendisi, zamanla devrim "alışkanlığını yitirdiğine" göre, Alman sosyal-demokrasisinin, devlet üzerine o kadar inatla yinelenen oportünist düşünlerin etkisinde kalmış olmasında şaşılacak hiçbir şey yoktur.

4. ERFURT PROGRAM TASARISININ ELEŞTİRİSİ

Marksizmin devlet öğretisi çözümlenirken, Engels tarafından 29 Haziran 1891'de Kautsky'ye gönderilen —ve *Neue Zeit*'te ancak on yıl sonra yayınlanmış bulunan— Erfurt program tasarısı eleştirisinin[15] sözü edilmeden geçilemez; çünkü bu yazı, özellikle sosyal-demokrasinin devlet örgütüyle ilgili sorunlardaki oportünist düşünlerinin eleştirisine ayrılmıştır.

Engels'in modern kapitalizmdeki dönüşümleri nasıl bir dikkat ve nasıl bir düşünce derinliğiyle izlediğini, ve böylece, emperyalist çağımızın sorunlarını, belirli bir ölçüde, nasıl sezebildiğini gösteren, ekonomik sorunlar üzerinde çok değerli bir bilgi verdiğini de bu arada belirtelim. Bu bilgi şudur: Program tasarısında kapitalizmi

belirlemek için kullanılmış bulunan "plan yokluğu" *(Planlosgkeit)* sözcükleri konusunda, Engels, şöyle yazar:

"Eğer *hisse senetli şirketlerden,* koca sanayi kollarını egemenliği altına alan ve tekelleştiren *tröstlere* geçersek, bunun yalnızca özel üretimin değil, *"plan yokluğu"*nun da sonu olduğunu görürüz (*Neue Zeit,* 20. yıl, 1901-1902, c. I. s. 8).

Burada, modern kapitalizmin, yani emperyalizmin, teorik değerlendirmesinde varolan en önemli şeyi, yani, kapitalizmin *tekelci* kapitalizm durumuna dönüştüğü gözlemini buluyoruz. Bunun altını çizmek gerekir; çünkü, tekelci kapitalizmin, ya da tekelci devlet kapitalizminin, *artık* kapitalizm *olmadığını,* bundan böyle, "devlet sosyalizmi" olarak nitelendirebileceğini vb. ileri süren burjuva reformist önermesi, en yaygın yanlış düşünce durumundadır. Elbette ki, tröstler, ne şimdiye dek tam bir planlama yapmışlardır, ne de yapabilirler. Bununla birlikte, belirli bir planlamayı da uygularlar; sermaye babaları, üretim hacmini ulusal, hatta uluslararası ölçekte önceden hesaplar ve bu üretimi bir plana göre düzenlerler, ama gene de *kapitalist rejim* içinde kalırız; gerçi onun yeni bir evresinde, ama yadsınmaz bir biçimde kapitalist rejim içinde. *Bu* kapitalizmin sosyalizme *"yakın"* olduğu gerçeği, proletaryanın gerçek temsilcileri için, sosyalist devrimin yakınlığı, kolaylığı, olanak ve ivediliği yararına bir kanıt oluşturmalıdır; yoksa, bütün reformistlerin yaptığı gibi, hiçbir zaman bu devrimin yadsınmasına ve kapitalizmin allanıp pullanması girişimlerine göz yummak için kullanılan bir kanıt değil.

Ama şimdi gene devlet sorununa dönelim. Engels, burada: 1) Cumhuriyet sorunu üzerine, 2) ulusal sorunla devlet örgütü arasında varolan ilişki üzerine, 3) yerel yönetsel özerklik üzerine olmak üzere, son derece değerli üç gösterge veriyor.

Cumhuriyet sorununu, Engels, Erfurt program tasarısı eleştirisinin ekseni durumuna getirmiştir. Ve, Erfurt programının, tüm uluslararası sosyal-demokrasi içinde kazandığı önem anımsanır da, bu programın tüm II.

Enternasyonel'e örnek olduğu düşünülürse, abartmaksızın, Engels'in burada tüm II. Enternasyonal oportünizmini eleştirdiği söylenebilir.

"Tasarının siyasal istemler bölümünde büyük bir eksiklik var", diye yazar Engels, "asıl söylenmesi gerekli olan şey *söylenmemiş bulunuyor*" (altı Engels tarafından çizilmiştir).

Engels, sonra Alman anayasasının, uyarınca söylemek gerekirse, 1850 aşırı gerici anayasasının [Prusya anayasasının -ç.] bir kopyası olduğunu, Reichstag'ın, Wilhelm Liebknecht'in deyimine göre, "mutlakiyetin [apış arasındaki -ç.] asma yaprağı"ndan başka bir şey olmadığını ve "çalışma araçlarının ortak mülk durumuna dönüşümü"nü —küçük devletlerin ve bir küçük Alman devletleri konfederasyonunun varlığını yasallaştıran bir anayasa temeli üzerinde— gerçekleştirmek istemenin, "açıkça saçma" bir tutum olduğunu gösterir.

Almanya'da, cumhuriyet isteminin, programa yasal olarak yazılamayacağını çok iyi bilen Engels, "ona (bu konuya) dokunmak tehlikeli olurdu" diye ekler. Bununla birlikte, Engels, "herkes"in yetindiği bu apaçık düşünce ile yetinmez. Şöyle sürdürür:

"Ama ne olursa olsun, olaylar ileri doğru zorlanmalıdır. Bunun ne kadar gerekli olduğunu, bugün sosyal-demokrat basının büyük bir bölümünde yayılmaya *(enreissende)* başlayan oportünizm apaçık gösterir. Partinin, sosyalistlere karşı yasanın yenilenmesi korkusu içinde, ya da bu yasa yürürlükteyken mevsimsiz olarak yayılmış bazı düşünleri anımsayarak, şimdi, bütün istemlerini barışçı yoldan gerçekleştirmek için, Almanya'da yürürlükteki yasal düzeni yeterli olarak kabul etmesi isteniyor..."

Alman sosyal-demokratlarının olağanüstü yasanın yenilenmesi korkusuyla hareket etmeleri, Engels'in birinci plana koyduğu ve duraksamaksızın oportünizm olarak suçladığı, özsel bir olgudur. Almanya'da ne cumhuriyet ne de özgürlük olduğu için, "barışçı" bir yol *düşlemenin*, sağduyuya kesinlikle aykırı bir şey olduğunu söyler. Engels, elini kolunu bağlamamak için, hayli sıkıntılıdır.

Cumhuriyetin, ya da çok büyük özgürlüğün varolduğu ülkelerde, sosyalizme doğru barışçı bir evrimin "tasarlanabileceğini" (yalnızca "tasarlamak"!) kabul eder. Ama Almanya'da, diye yineler,

"... hükümetin gücünün hemen her şeye yettiği, Reichstag ve bütün öteki temsili kurumların gerçek bir güçleri olmadığı Almanya'da, böyle şeyler ilan etmek ve üstelik bunu bir zorunluluk da olmadan yapmak mutlakiyetin [apış arasındaki -ç.] asma yaprağını kaldırmak ve onun çıplaklığını kendi vucuduyla örtmek demektir...".

Mutlakiyetin çıplaklığını örtenler, aslında, büyük çoğunlukları içinde, bu bilgileri "künk altına" koyan [saklayan] Alman sosyal-demokrat partisinin resmi önderleridir.

"Böylesine bir siyasa, uzun erimde, partiyi yanlış bir yola sürüklemekten başka bir sonuç vermez. Genel ve soyut siyasal sorunlar birinci plana konur, ve böylece, ilk önemli olaylarda, ilk siyasal bunalımda kendiliğinden gündeme giren en ivedi somut sorunlar saklanır. Bundan, karar anında partinin fenersiz yakalanması ve önemli noktalar üzerinde, bu sorunların hiç tartışılmamış olması yüzünden, karışıklık ve birlik yokluğunun egemen olmasından başka ne sonuç çıkabilir?

"Geçici günlük çıkarlar karşısında büyük temel düşüncelerin bu unutuluşu, bu geçici başarılar peşinde koşma ve daha sonraki sonuçlarını hesaba katmadan geçici başarılar yöresinde girişilen bu savaşım, hareketin yarınının bugüne feda edilerek bu yüzüstü bırakılışı,—bütün bunların belki namuslu dürtüleri vardır. Ama bütün bunlar oportünizmdir ve oportünizm olarak kalır. Oysa, 'namuslu' oportünizm, belki de bütün oportünizmlerin en tehlikelisidir...

"Partimizin ve işçi sınıfının, egemenliğe ancak demokratik bir cumhuriyet biçimi altında ulaşabileceği son derece açık bir şeydir. Demokratik cumhuriyet, büyük Fransız Devriminin daha önce göstermiş olduğu gibi, proletarya diktatorasının da özgül biçimidir..."

Engels burada, Marx'ın bütün yapıtlarını kırmızı bir çizgi gibi işaretleyen o temel düşünü, yani demokratik cumhuriyetin proletarya diktatorasına götüren en kısa yol olduğu düşününü özellikle belirgin bir duruma koyarak, yeniden ele alır. Çünkü böyle bir cumhuriyet, sermaye egemenliğini, dolayısıyla yığınların ezilmesini ve sınıflar savaşımını hiçbir zaman ortadan kaldırmadığı halde, kaçınılmaz bir biçimde, savaşımın genişlemesine, gelişmesine, depreşmesine, kızışmasına götürür; öyle ki, ezilen yığınların canalıcı çıkarlarını karşılama olanağı bir kez ortaya çıktıktan sonra, bu olanak, ancak ve yalnızca proletarya diktatorasında, bu yığınların proletarya tarafından yönetiminde gerçekleşir. Tüm II. Enternasyonal için, bunlar da marksizmin "unutulmuş sözleri"dir; ve bu unutuş Menşevik partisi tarihinde, 1917 Rus devriminin [Şubat Devrimi -ç.] ilk altı ayı sırasında çok belirgin bir biçimde ortaya çıkmış bulunuyor.

Federatif cumhuriyeti, nüfusun ulusal bileşimiyle ilişkili olarak ele alan Engels, şöyle yazar:

"Neyi gerçekleştirmek gerekir bugünkü Almanya'da (gerici kralcı anayasası ve Almanya'nın küçük devletler biçiminde, daha az gerici olmayan, 'prusyacılık' özelliklerini bir bütün oluşturan bir Almanya içinde eritecek yerde, devam ettiren bölünmesiyle birlikte)? Bana kalırsa, proletarya, bir ve bölünmez cumhuriyetten başka bir biçimden yararlanamaz. Birleşik Devletlerin engin toprakları üzerinde, federatif cumhuriyet, bundan böyle doğuda bir engel olmaya başlamasına karşın, bugün de, tümü bakımından, bir zorunluluktur. Federatif cumhuriyet, iki ada üzerinde dört ulusun yaşadığı, ve tek parlamentoya karşın, bugün bile yanyana üç farklı mevzuatın varolduğu İngiltere'de bir ilerleme oluşturabilir. Küçük İsviçre'de, bu ülke yalnızca Avrupa devletler sistemi içinde salt pasif bir üye olmakla yetindiği için, federatif cumhuriyet uzun zamandan beri göz yumulması olanaklı bir engel oluşturuyor. İsviçre türü bir federatif örgütlenme, Almanya için büyük bir gerileme oluşturabilir. Federal bir devleti merkeziyetçi bir devletten iki nokta ayırdeder:

önce, her federe devletin, her Kanton'un, kendi öz yurttaşlık ve ceza yasalarına kendi öz tüzel (adli) örgütüne sahip olması; sonra da, halk meclisinin yanısıra, büyük ya da küçük her Kanton'un kanton olarak oy verdiği bir federe devletler temsilcileri meclisinin varlığı." Federal devlet Almanya'da tamamen merkeziyetçi bir devlete geçişi oluşturur; ve 1866 ve 1870'te yapılmış olan "yukarıdan aşağı devrimi" geriletmek değil, tersine, onu "aşağıdan yukarı bir hareket"le tamamlamak gerekir.

Engels, devlet biçimleriyle ilgilenmeyi yararsız bulmak şöyle dursun, tersine, üzerinde durulan geçici biçimin *hareket ve varış noktalarını*, her belirli durum içinde, bu durumun tarihsel ve somut özelliklerine göre belirlemek için, geçici biçimleri büyük bir özenle çözümlemeye çalışır.

Engels de, tıpkı Marx gibi, proletarya ve proleter devrim açısından, demokratik merkeziyetçiliği, bir ve bölünmez cumhuriyeti savunur. Federatif cumhuriyeti, ya bir istisna ve gelişmeye bir engel olarak, ya da monarşiden merkezileştirilmiş cumhuriyete bir geçiş olarak, ama bazı koşullarda bir "ilerleme" olarak düşünür. Ve bu özel koşullar arasında, ulusal soruna ilk planda yer verir.

Marx'ta olduğu gibi Engels'te de, her ikisi de küçük devletlerin gerici niteliğini ve bazı somut durumlarda bu gerici niteliği gizlemek için ulusal sorundan yararlanılmasını amansızca eleştirmiş olmalarına karşın, yapıtlarının hiçbir yerinde, bir istek belirtisi halinde de olsa, ulusal sorunun öneminin küçümsendiği, geçiştirildiği görülmez; oysa Hollandalı ve Polonyalı marksistler, "kendi" küçük devletlerinin dar burjuva milliyetçiliğine karşın son derece haklı savaşımdan hareketle, çoğu kez ulusal sorunun önemini küçümseme, onu geçiştirme hatasını işliyorlar.

Hatta, coğrafi koşulların, dil birliğinin ve yüzlerce yıllık tarihin, ülkenin küçük parçalara bölünmesiyle ilgili olarak ulusal soruna "son vermesi" gerekir gibi görünen İngiltere'de bile, Engels, ulusal sorunun henüz bir sonuca bağlanmamış olması açık gerçeğini hesaba katar; ve

bu yüzden, federal cumhuriyeti bir "ilerleme" olarak düşünür. Kuşkusuz, bunda ne federal cumhuriyetin kusurlarını eleştirmekten, ne de birlikçi, demokratik ve merkeziyetçi cumhuriyet yararına propaganda ve kararlı savaşımdan bir vazgeçme belirtisi vardır.

Ama bu demokratik merkeziyetçiliği, Engels, hiçbir zaman, burjuva ve aralarında anarşistlerin de bulunduğu küçük-burjuva ideologların ona verdikleri bürokratik anlamda anlamaz. Engels bakımından, merkeziyetçilik, "komünler" ve bölgelerin devlet birliğini tamamen kendi istekleriyle savunmaları koşuluyla, her tür bürokratizm ve her tür yukarıdan "buyurma"yı söz götürmez biçimde ortadan kaldıran geniş bir yerel yönetsel özerkliliği hiç mi hiç dıştalamaz.

Devlet üzerine, marksist bir programın temelinde bulunması gereken görüşlerini geliştirerek, "... O halde, merkeziyetçi cumhuriyet" diye yazar Engels. "Ama, 1798'de kurulmuş, imparatorsuz imparatorluktan başka bir şey olmayan bugünkü Fransız cumhuriyeti anlamında değil. 1792'den 1798'e dek, her Fransız ili, her komün *(Gemeinde)*, Amerikan örneğine göre, tam yönetsel özerkliliğine sahipti. Bizim de tıpatıp sahip olmamız gereken şey, budur. Bu özerkliliğin nasıl örgütleneceğini ve bürokrasiden nasıl vazgeçilebileceğini, Amerika ve birinci Fransız cumhuriyeti bize göstermiş bulunuyor; ve bugün de, Avustralya, Kanada ve öteki İngiliz sömürgeleri bize aynı şeyi gösterir. Böylesine bir bölgesel ve komünal özerklilik, örneğin Kanton'un Bund (yani konfederal devletin tümü -L.) karşısında, ama aynı zamanda il *(Bezirk)* ve komün karşısında da, gerçekten çok bağımsız bulunduğu İsviçre federalizminden çok daha fazla özgürlük kaldırır. Kantonal hükümetler, illerin genel yöneticilerini *(Bezirksstatthalter)* ve valilerini atarlar; bu yöntem İngilizce konuşulan ülkelerde hiç bilinmez, ve biz de, gelecekte, Prusyalı Landräte ve Regierungsräte'lerden (komiserler, yönetim çevresinin polis şefleri, yöneticiler ve genel olarak yukarıdan atanan memurlar —L.) kurtulmakta ne kadar kararlıysak, bu yöntemden kurtulmakta da

o kadar kararlı olmalıyız." Bundan dolayı, Engels, programın özerklikle ilgili maddesinin şöyle formüle edilmesini önerir: "İl, ilçe ve bucaklarda genel oyla seçilmiş memurlar aracıyla, tam özerk yönetim. Devlet tarafından atanmış bütün yerel ve bölgesel otoritelerin ortadan kaldırılması."

Kerenski ve öteki "sosyalist" bakanlar hükümeti tarafından yasaklanan Pravda'da[16] (28 Mayıs 1917 tarihli 68. sayısında), bizim sözde devrimci bir sözde demokrasinin sözde sosyalist temsilcilerinin bu noktada —tabii yalnızca bu noktada değil, nerde o günler— *demokratizm*'den göze batar bir biçimde ayrıldıklarını göstermek fırsatını daha önce bulmuştum. "Koalisyon"larıyla emperyalist burjuvaziye bağlanmış bulunan adamların, bu söylenenlere sağır kalmalarında anlaşılmayacak bir şey yoktur.

Engels'in özellikle küçük-burjuva demokratları arasında çok yaygın bulunan bir önyargıyı, olaylara dayanarak, yetkin bir belginlikle çürüttüğünü belirtmek büyük bir önem taşır. Bu önyargıya göre, federatif bir cumhuriyet, merkezi bir cumhuriyetten daha çok özgürlük içerir. Bu, yanlıştır. Engels tarafından sözkonusu edilen, 1792-1798 merkezi Fransız cumhuriyeti ve federatif İsviçre cumhuriyeti ile ilgili olgular, bu savı çürütür. Gerçekten de demokratik merkezi cumhuriyet, federatif cumhuriyetten daha çok özgürlük sağlıyordu. Başka bir deyişle, tarihin gördüğü *azami* yerel, bölgesel vb. özgürlükler, federatif cumhuriyet tarafından değil, *merkezi* cumhuriyet tarafından sağlanmıştır.

Partimiz, tüm federatif ve merkezi cumhuriyet sorunuyla yerel, yönetsel özerklilik sorununa olduğu gibi, bu olguya da, propaganda ve ajitasyonunda yeterince dikkat göstermemiş ve gene de göstermemektedir.

5. MARX'IN İÇ SAVAŞ'ININ 1891 ÖNSÖZÜ

Engels, *Fransa'da İç Savaş*'ın üçüncü baskısına yazdığı önsözde —18 Mart 1891 tarihini taşıyan ve ilk kez

olarak *Neue Zeit*'ta basılan önsöz—, devlet karşısındaki tutum üzerine çok yararlı bazı düşüncelerin yanısıra, Komün'den çıkan dersleri dikkate değer bir belirginlikle özetler. Yazarını Komün'den ayıran yirmi yıllık dönemin tüm deneyi ile zenginleşmiş bulunan bu özet, özellikle Almanya'da çok yaygın olan "devlete duyulan boş inanç"a karşı yöneltilmiştir ve haklı olarak bu sorun üzerinde marksizmin *son sözü* gibi kabul edilebilir.

Fransa'da, her devrimden sonra, işçiler silahlanmışlardır, diye belirtir Engels; "öyleyse, iktidarda bulunan burjuvalar için, işçilerin silahsızlandırılması ilk görevdi. Bundan ötürü, işçilerin kanı pahasına başarılan her devrimden sonra, işçilerin yenilgisiyle biten yeni bir savaş patlar"...

Burjuva devrimler deneyinin bilançosu, anlamlı olduğu kadar özlüdür de. Sorunun temeli —devlet sorununda da olduğu gibi *(ezilen sınıfın elinde silah var mı?)*— yetkin bir biçimde kavranmıştır. Küçük-burjuva demokratları gibi, burjuva ideolojisi etkisinde kalan profesörler de, çoğunlukla, bu temel üzerinde hiç söz etmezler. 1917 Rus devriminde [Şubat Devrimi -ç.], burjuva devrimlerin bu gizemini arada bir açıklama övüncesi (bir Cavaignac övüncesi), "kendisi de marksist" olan, "menşevik" Çereteli'ye düştü. Çereteli, 11 Haziran'daki "tarihsel" söylevinde, burjuvazinin Petrograd işçilerini silahsızlandırmaya kararlı olduğunu açıklama sakıntısızlığında bulundu; bu kararı, açıkça, aynı zamanda kendi kararı olarak ve daha genel biçimde, bir "devlet" zorunluluğu olarak sunuyordu!

Çereteli tarafından 11 Haziran'da verilen tarihsel söylev, 1917 devriminin bütün tarihçileri için, kuşkusuz, Çereteli efendi tarafından yönetilen Devrimci-Sosyalistler ve Menşevikler blokunun, devrimci proletaryaya *karşı*, nasıl burjuvaziden yana çıktığını en iyi gösteren örneklerden biri olacaktır.

Engels'in, gene devlet sorununa bağlı bir başka düşüncesi de, dinle ilgilidir. Alman sosyal-demokrasisinin, kangren yayılıp gitgide daha çok oportünistleştikçe,

kendini ünlü, "din özel bir sorundur" formülünün yanlış ve burjuvaca bir yorumuna gitgide daha fazla kaptırdığı bilinir. Bilindiği gibi, bu formül, din sanki devrimci proletaryanın *partisi içinde* de özel bir sorunmuş gibi yorumlanıyordu!! Engels, proletaryanın devrimci programına bu kesin ihanete karşı isyan etti. 1891'de, partisi içinde ancak çok *güçsüz* oportünizm tohumları gözlemleyebilen Engels, düşüncelerini aşırı bir sakıntıyla açıklıyordu:

"Komün'de hemen hemen salt işçiler, ya da işçilerin ünlü temsilcileri yer alıyorlardı; bu yüzden, alınan kararlar açıkça proleter bir nitelik taşıyordu. Komün, ya *devlete göre* dinin özel bir sorundan başka bir şey olmadığı ilkesinin gerçekleşmesi gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin düpedüz korkaklıktan savsakladığı, ama işçi sınıfının özgür eylemi için zorunlu bir temel oluşturan reformları kararlaştırıyor; ya da doğrudan doğruya işçi yararına alınmış bir yandan da, eski toplumsal düzende derin çatlaklar açan kararları resmen yayınlıyordu..."

Engels, "devlete göre" sözcüklerinin altını özellikle çizmiştir; böyle yapmakla, dinin *partiye göre* özel sorun olduğunu bildiren ve böylece devrimci proletaryanın partisini, hiçbir din olmamasını kabul etmek isteyen, ama *parti*'nin: halkı alıklaştıran din afyonu ile savaşma görevinden el çeken en bayağı küçük-burjuva "özgür düşünür"ü düzeyine düşüren Alman oportünizmine doğrudan bir vuruş indiriyordu.

Bu partinin 1914'teki utanç verici batkısının nedenlerini araştıran Alman sosyal-demokrasisinin gelecekteki tarihçisi, bu sorun üzerine, bu partinin ideolojik önderi Kautsky'nin yazılarındaki, oportünizme kapıyı ardına dek açan kaçamaklı bildirimlerinden, partinin 1913'te *Los-von-Kirche Bewegung* (Kiliseden ayrılma hareketi) karşısındaki tutumuna dek, yüklü ve ilginç belgeler bulacaktır.

Ama şimdi, Komün'den yirmi yıl sonra, savaşım içindeki proletaryaya Komün'ün sağladığı dersleri, Engels'in nasıl özetlediğini görelim.

İşte ilk plana koydukları:

"... Önceki merkezi hükümetin bastırıcı gücüne, Napoleon tarafından 1798'de kurulmuş, ondan sonra da, gönül borcu ile, her yeni hükümet tarafından yeniden ele alınıp karşıtlarına karşı kullanılmış bulunan ordu, siyasi polis ve bürokrasiye gelince, Paris'te alaşağı edilmiş bulunduğu gibi, her yerde alaşağı edilmesi gereken şey, işte bu gücün ta kendisiydi.

"Komün, işçi sınıfının bir kez iktidara geçtikten sonra, eski devlet makinesi ile yönetmeyi sürdüremeyeceğini hemen kabul etmek zorunda kaldı; daha yeni elde etmiş bulunduğu kendi öz egemenliğini yeniden yitirmemek için, bu işçi sınıfı, bir yandan, o zamana dek kendisine karşı kullanılmış bulunan eksi baskı makinesini yok etmek, ama öte yandan, kendi öz vekil ve memurlarına karşı da, onların her zaman ve istinasız geri alınabilir olduklarını açıklayarak, önlem almak zorundaydı..."

Engels, gene ve hep belirtir ki, yalnız monarşi rejiminde değil, *demokratik cumhuriyette* de devlet, devlet olarak kalır; yani, memurları "toplumun hizmetkârları" durumundan toplumun *efendileri* durumuna dönüştürlek olan başlıca ayırdedici niteliğini korur.

"... Başlangıçta toplumun hizmetkârları olan devlet ve devlet örgenliklerinin toplumun efendileri durumuna, önceki tüm rejimlerde kaçınılmaz olan bu dönüşümünü önlemek için, Komün iki sağlam araç kullandı. İlk olarak, bütün yönetsel, tüzel ve eğitsel işlerde görevlendirilecek kimselerin, bu işlerle ilgili herkesin oy verdiği seçimlerle seçilmesi ve tabiî bütün görevlilerin, aynı ilgililerce her an geri alınabilmesi yöntemini kabul etti. Ve ikinci olarak, en aşağısından en yükseğine, bütün görevler için, ancak işçilerin aldığı kadar bir para ödedi. Ödediği en yüksek görevli ücreti 6000 franktı.* Böylece, üstelik temsilî

* Bu para, nominal kurdan 2.400 ruble dolaylarındadır, cari kurdan ise 6.000 ruble kadar tutar. *Devletin tümü* bakımından en çok 6.000 ruble —yeterli tutar— yerine örneğin belediyelerde 9.000 rublelik maaşlar öneren Bolşevikler, bağışlanmaz bir yanlışlıkta bulunuyorlar.

kurullar delegelerinin emredici vekâletleri [*] bir yana, makam ve ikbal avcılığına bir son veriliyordu..."

Engels, burada tutarlı demokrasinin bir yandan sosyalizme *dönüştüğü*, öte yandan da sosyalizmi *gerektirdiği* o ilginç sınıra varıyor. Gerçekten, devletin ortadan kalkması için, devlet hizmetlerinin büyük çoğunluk tarafından, giderek tüm halk tarafından yapılabilecek kadar basit kayıt-kuyut ve denetim işlemlerine dönüşmesi gerekir. Ve, ikbal avcılığının tamamen ortadan kalkması ise, devlet hizmetindeki "onursal" görevlerin, en özgür kapitalist ülkelerde bile *sık sık* olduğu gibi, banka ve anonim şirketlerdeki yüksek kazançlı mevkilere erişmek için basamak hizmeti görmekten *çıkmasına* bağlıdır.

Ama Engels, örneğin, ulusların kendi yazgılarını kendileri belirleme hakkı konusunda bazı marksistlerin düştükleri yanılgıya düşmez. Bazı marksistler, bu hak kapitalist rejimde gerçekleşmesi olanaksız bir haktır, sosyalist rejimdeyse gereksiz bir duruma gelir, derler. Görünüşte akıllıca, ama aslında yanlış olan bu düşünce, *bütün* demokratik kurumlara, bu arada memurların mütevazi maaşına uygulanabilir; çünkü sıkısıkıya tutarlı bir demokratizm, kapitalist rejimde gerçekleşmesi olanaksız bir şeydir; sosyalist rejimdeyse, tüm demokrasi *sönerek* son bulacaktır.

Bu safsata, şu eski şakaya benzer: Saçından bir kıl dökülürse, insan dazlak olur mu?

Demokrasiyi *sonuna dek* geliştirmek, bu gelişmenin biçimlerini araştırmak, bu biçimleri *pratiğin* deneyinden geçirmek vb.: toplumsal devrim savaşımının en önemli görevlerinden biri de budur. Tek başına alındığı zaman, hangisi olursa olsun, hiçbir demokratizm sosyalizmi sağlamaz; ama gerçek yaşamda, demokratizm hiçbir zaman "tek başına" değil, "tümün içinde" alınacaktır; demokratizm bir yandan ekonomik gelişmenin etkisine uğraya-

[*] *Emredici vekâlet:* Seçilenin, kendisine vekâlet verenlerin yönergesi yönünde davrandığı, o yönde oy kullandığı siyasal temsil sistemi. -ç.

cak, ama bir yandan da, dönüşümün uyardığı ekonomi üzerinde etkide bulunacaktır vb.. Yaşayan tarihin diyalektiği böyledir.

Engels, devam eder:

"... Şimdiye dek olan biçimiyle devlet gücünün bu parçalanması *(Sprengung)* ve yerini, yeni, gerçekten demokratik bir iktidara bırakması, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Ama orada anlatılan şeylerden birkaçı üzerinde burada kısaca durmak zorunluydu; çünkü, Almanya'da devlet boş inanı felsefeden ortak bilince, burjuvazinin, hatta birçok işçinin ortak bilincine geçmiş bulunuyor. Filozofların kafasında devlet, "düşünün gerçekleşmesi" ya da Tanrının dünya üzerindeki egemenliğinin felsefe diline aktarılmış biçimidir; sonsuz doğruluk ve adaletin gerçekleştiği, ya da gerçekleşmesi gereken alandır.

Devlete ve devlete ilişkin her şeye karşı duyulan, ve beşikten beri, tüm toplumun bütün işleri ve bütün ortak çıkarlarının, şimdiye dek olduğundan, yani devlet ve onun gereğince yerleşmiş otoriteleri tarafından çekilip çevrildiklerinden başka türlü çekilip çevrilemeyeceklerini düşünmeye alışıldığı ölçüde kolayyerleşen o boş inana dayalı saygı da işte buradan gelir. Ve soydan geçme krallığa beslenen güvenden kurtulup da, artık demokratik cumhuriyet üzerine ant içmekten aşağısı kurtarmadığı zaman, çok gözüpek bir adım atıldığı sanılır. Ama, gerçeklikte, devlet bir sınıfın bir başka sınıfı baskı altında tutmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir; ve bu, krallıkta ne kadar böyleyse, demokratik cumhuriyette de o kadar böyledir; bu konuda söylenebilecek en hafif şey, devletin sınıf egemenliği savaşımında yenen proletarya tarafından devralınmış ve tıpkı Komün gibi, yeni ve özgür toplumsal koşullar içinde yetişmiş bir kuşak, tüm bu devlet hurdasından kurtulacak duruma gelinceye dek, en zararlı yönlerini hemen ve en yüksek derecede budamaktan kendini alamayacağı bir kötülük olduğudur."

Engels, krallığın yerine cumhuriyeti geçirecekleri sırada, genel olarak devlet sorununda sosyalizmin ilkelerini unutmamaları için Almanları uyarır. Engels'in uyarmaları, bugün, doğrudan doğruya, "koalisyon" uygulamalarında devlete ilişkin boş inanlarını, devlete karşı boş inana dayalı saygılarını açığa vuran Çereteli ve Çernov efendilere yönelmiş bir ders gibi görünmektedir.

İki gözlem daha: 1) Engels, tıpkı bir krallıkta olduğu "kadar", demokratik bir cumhuriyette de, devletin "bir sınıfın bir başka sınıfı baskı altında tutmasına yarayan bir makine"den başka bir şey olmadığını söylerken, bu sözleriyle hiçbir zaman, bazı anarşistlerin "tedris ettikleri" gibi, baskı *biçiminin* şöyle ya da böyle olmasının proletarya bakımından önem taşımadığını anlatmak istemez. Sınıf savaşımının ve sınıfları baskı altında tutmanın daha geniş, daha özgür, daha açık bir *biçimi*, proletaryanın genel olarak sınıfların ortadan kalkması için yürüttüğü savaşımı büyük ölçüde kolaylaştırır.

2) Neden bütün bu devlet hurdasından yalnız yeni bir kuşak kurtulabilecektir? Bu sorun, şimdi sözünü edeceğimiz demokrasinin aşılması sorununa bağlanır.

6. ENGELS VE DEMOKRASİNİN AŞILMASI

Engels, "sosyal-demokrat" adlandırmasının *bilimsel* yanlışlığını gösterirken, bu nokta üzerindeki düşüncesini açıklamıştır.

1870 yıllarında, en başta "uluslararası" konulara olmak üzere, çeşitli konulara ayrılmış yazılarından meydana gelen derlemenin *(Internaitonales aus dem Volksstaat),* * 3 Ocak 1894 tarihli önsözünde, yani ölümünden bir buçuk yıl önce, Engels, yazılarında "sosyal-demokrat" *değil,* "komünist" sözcüğünü kullandığını, çünkü bu dönemde, Fransa'da proudhoncuların, Almanya'da lasalcıların kendilerine sosyal-demokrat dediklerini yazar.

---

* Volksstaat (halk devleti) içinde ele alınmış uluslararası nitelikte konular.

Ve şöyle sürdürür:

"... Marx için de, benim için de, kendi öz görüşümüzü dile getirmek için bu kadar esnek bir deyimi kullanmakta kesin bir olanaksızlık vardı. Bugün durum değişmiştir; ve bu sözcük ("sosyal demokrat"), gene de elverişsiz *(unpassend)* kalmasına karşın, ekonomik programı yalnızca genel olarak sosyalist değil, açıkça komünist olan bir parti için, son siyasal ereği tüm devletin, dolayısıyla demokrasinin ortadan kaldırılması olan bir parti için, gerektiğinde pekâlâ kullanılabilir *(magpassieren)*. Ayrıca, *gerçek* (altı Engels tarafından çizilmiştir) siyasal partilerin adları hiçbir zaman kendilerine tam olarak uymaz; parti gelişir, adı olduğu gibi kalır."

Diyalektikçi Engels, yaşamının son günlerinde de, diyalektiğe bağlı kalır. Marx ve ben, der, parti için kusursuz, bilimsel bakımdan doğru bir ada sahiptik, ama o zamanlar gerçek proleter partisi, yani proleter yığın partisi yoktu. Şimdi (19. yüzyılın sonu), gerçek bir parti var, ama adı bilimsel bakımdan doğru değil. Ne çıkar; bu ad "kullanılabilir"; yeter ki parti *gelişsin;* yeter ki, adının bilimsel bakımdan doğru olmadığı aklından çıkmasın ve onu doğru yönde gelişmekten alıkoymasın!

Belki şaka yapmayı seven biri, biz Bolşevikleri de, Engels gibi avutmaya kalkabilir: Gerçek bir partiye sahibiz; hayran olunacak biçimde gelişiyor; öyleyse, şu saçma ve barbar "bolşevik" sözcüğü 1903 Brüksel-Londra kongresinde çoğunluğu kazanmış olmamız gibi tamamen *raslantısal* bir olgudan başka bir şey anlatmamasına karşın, pekala *"kullanılabilir"*... Cumhuriyetçiler ve "devrimci" küçük-burjuva demokrasisi tarafından Temmuz-Ağustos 1917'de partimize yapılan kıyıcılıkların "bolşevik" sözcüğünü halkın gözünde o kadar onurlu bir duruma getirdiği şu anda; bu kıyıcılıkların, ayrıca, partimiz tarafından *gerçek* gelişmesi içinde başarılan engin tarihsel ilerlemenin bir belirtisi olduğu şu anda, belki ben bile, Nisan'da yapmış olduğum öneriyi, partimizin adını değiştirme önerisini, ileri sürmeye çekinebilirim. Belki, arkadaşlara bir "kompromi" [uzlaşma] önerebilirim: "Bol-

şevikler" sözcüğünü ayraç içinde koruyarak, partimize Komünist Parti adını vermek biçiminde bir kompromi.

Ama partinin adlandırılma sorunu devrimci proletaryanın devlet karşısındaki tutumu sorununun yanında son derece önemsiz kalır.

Devlet üzerindeki alışılmış düşüncelerde, Engels'in burada sözü edilen önsözünde dikkati çektiği ve yukarıda değinmiş bulunduğumuz yanılgıya gerçekten sık sık düşülüyor; devletin ortadan kalkmasının, demokrasinin de ortadan kalkması olduğu; devletin sönmesinin, demokrasinin de sönmesi demek olduğu sık sık unutuluyor.

Böyle bir sav, ilk bakışta çok tuhaf ve anlaşılmaz görünür; belki de azınlığın çoğunluğa boyun eğmesi ilkesine uyulmadığı bir toplumsal düzenin kurulmasını istemediğimizden korkanlar çıkacaktır; çünkü, eninde sonunda, demokrasi bu ilkenin kabulü demek değil midir?

Hayır. Demokrasi ile azınlığın çoğunluğa boyun eğmesi özdeş şeyler *değildir*. Demokrasi, azınlığın çoğunluğa boyun eğmesini kabul eden, tanıyan bir *devlettir;* başka bir deyişle, demokrasi, bir sınıf tarafından bir başka sınıfa, nüfusun bir bölümü tarafından nüfusun bir başka bölümüne karşı, sistemli *zor* uygulamasını sağlamaya yarayan bir örgüttür.

Biz, devletin, yani tüm örgütlenmiş ve sistemli zorun, genel olarak insanlar üzerinde uygulanan her tür zorun ortadan kalkmasını son erek olarak alıyoruz. Biz, azınlığın çoğunluğa boyun eğmesi ilkesine uyulmayacağı bir toplumsal düzenin çıkagelmesini beklemiyoruz. Ama biz, sosyalizmi yürekten dileyerek inanıyoruz ki, sosyalizm, evrimi içinde komünizme varacak, ve sonuç olarak, insanlara karşı zora başvurma zorunluluğu, bir insanın bir başka insana, nüfusun bir bölümünün nüfusun öteki bölümüne boyun eğme zorunluluğu büsbütün ortadan kalkacaktır; çünkü insanlar, *zor ve boyun eğme olmaksızın,* toplum halinde yaşamanın yalın koşullarına uymaya *alışacaklardır.*

Engels, işte bu alışma öğesinin altını çizmek için, "yeni ve özgür toplumsal koşullar içinde yetişmiş", ve

demokratik cumhuriyetinki de içinde, her türlü devletten, "bütün bu devlet hurdasından kurtulacak durumda" olacak bir yeni *kuşak*'tan sözeder.

Bu noktayı aydınlatmak için, devletin sönmesinin ekonomik temellerini çözümlemek gerekir.

BÖLÜM V

DEVLETİN SÖNMESİNİN EKONOMİK TEMELLERİ

BU SORUNUN en derinleştirilmiş irdelemesi, Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'nde yapmış olduğu irdelemedir (Bracke'ye, 5 Mayıs 1875 tarihli mektup, ancak 1891'de *Neue Zeit*, IX, I'de basılmış ve bir Rusça çevirisi de yayınlanmıştır). Bu ilginç yapıtın, lasalcılığın bir eleştirisini oluşturan polemik yönü, yapıtın olumlu yönünü, yani, komünizmin gelişmesi ile devletin sönmesi arasındaki karşılıklı ilişkinin çözümlenmesini, deyim yerindeyse, gölgede bırakmıştır.

1. MARX SORUNU NASIL KOYAR?

MARX'ın Bracke'ye yazdığı 5 Mayıs 1875 tarihli mektup ile Engels'in Bebel'e yazdığı, yukarıda incelenmiş bulunan 28 Mart 1875 tarihli mektup kabaca karşılaştırılırsa, Marx'ın Engels'ten daha "devletçi", ve bu iki yazarın devlet üzerindeki düşünceleri arasındaki ayrımın çok belirgin olduğu sanılabilir.

Engels, Bebel'i, devlet üzerindeki bütün gevezeliği kesmeye, programdan devlet sözcüğünün büsbütün

atılıp, yerine "ortaklık" sözcüğünün konmasına çağırır; Komün'ün artık gerçek anlamda bir devlet olmadığını bildirmeye dek gider. Buna karşılık, Marx da, "komünist toplumun gelecekteki devleti"nden sözetmeye dek gider, yani komünist rejimde bile devletin zorunluluğunu kabul etmişe benzer.

Ama bu görüş biçimi adamakıllı yanlış olacaktır. Daha dikkatli bir inceleme, Marx ve Engels'in devlet ve devletin sönmesi üzerindeki düşüncelerinin adamakıllı uyumlulaştığını ve Marx'tan aktarılan deyimin, salt *sönme* yolundaki devlete uygun düştüğünü gösterir.

Zorunlu olarak uzun süreli bir süreç oluşturacağı için, bu *gelecekteki* "sönme" zamanını elifi elifine belirlemenin sözkonusu olamayacağı açıktır. Marx ve Engels arasında göze çarpan ayrım, işledikleri konular ve izledikleri erekler arasındaki ayrımla açıklanabilir. Engels'in niyeti, devlet üzerindeki (Lasalle tarafından önemli ölçüde paylaşılmış olan) yaygın önyargıların tüm saçmalığını ana çizgileriyle, çarpıcı, keskin bir biçimde Bebel'e göstermekti. Marx ise *bu* soruna ancak şöyle bir değinip geçiyordu; çünkü onun dikkatini bir başka konu çekiyordu: komünist toplumun *evrimi*.

Marx'ın tüm teorisi, evrim teorisinin, en tutarlı, en tam, en düşünülmüş ve özlü biçimiyle, çağdaş kapitalizme uygulanmasıdır. Öyleyse, Marx'ın, bu teoriyi kapitalizmin *yakın* batkısına olduğu gibi, *gelecekteki* komünizmin *gelecekteki* evrimine de uygulama sorununu düşünmek zorunda kalmasında anlaşılamayacak bir şey yoktur.

Gelecekteki komünizmin gelecekteki evrimi sorunu, hangi *verilere* dayanarak konulabilir?

Komünizmin kapitalizmden *doğduğu*, tarihsel olarak kapitalizmden itibaren geliştiği, kapitalizm tarafından *oluşturulan* bir toplumsal gücün etkisinden sonuçlandığı olgusuna dayanarak. Marx'ta bir ütopyalar türetme, bilinemeyecek bir şey üzerine boş şeyler tasarlama girişiminin izi bile bulunmaz. Marx, komünizm sorununu, bir doğa bilimcinin, örneğin kökeni ve değişikliklerinin yönü bilinen yeni bir biyolojik türün evrim sorununu koyacağı gibi koyar.

Her şeyden önce, Marx, devlet ve toplum arasındaki ilişkiler sorununda Gotha programı tarafından getirilen karışıklığı ortadan kaldırır.

Marx, şöyle yazar:

"...'güncel toplum', bütün uygar ülkelerde varolan, ortaçağ öğelerinden az çok arınmış, her ülkenin özel tarihsel evrimi tarafından az çok değişikliğe uğratılmış, az çok gelişmiş kapitalist toplumdur. 'Güncel devlet' ise, tersine, sınır ile birlikte değişir. Prusya-Alman İmparatorluğunda İsviçre'dekinden başkadır. İngiltere'de Birleşik-Devletler'dekinden başka. Öyleyse 'güncel devlet' bir yapıntıdır.

"Bununla birlikte, biçimlerindeki büyük çeşitliliğe karşın, çeşitli uygar ülkelerdeki çeşitli devletlerin hepsinde ortak olan şey şudur ki, hepsi de, kapitalist açıdan az çok gelişmiş bulunan modern-burjuva toplum temeline dayanırlar. Bundan ötürü, bazı özsel nitelikler hepsinde ortaktır. Bu anlamda, bugün kendisine kök hizmeti gören burjuva toplumun varolmaktan çıkacağı gelecek ile karşıtlık içinde, cinsil (générique) bir deyim olarak alınmış, 'güncel devlet'ten sözedilebilir.

"Öyleyse, ortaya şu sorun çıkıyor: Komünist bir toplumda devlet nasıl bir dönüşüme uğrayacak? başka bir deyişle: bu toplumda, devletin güncel görevlerine benzer hangi görevler kalacak? Bu sorunu yalnızca bilim yanıtlayabilir; ve sorun, halk sözcüğünü devlet sözcüğü ile bin türlü birleştirerek, bir parmak bile ilerletilemeyecektir."[18]

"Halk devleti" üzerindeki bütün gevezelikleri böylece alaya aldıktan sonra, Marx, sorunun nasıl konması gerektiğini gösterir; ve ancak sağlam bilimsel verilere dayanarak bu soruna bilimsel bir yanıt verilebileceğini belirterek, bir çeşit uyarmada bulunur.

Bütün evrim teorisi tarafından ve genellikle bilim tarafından şaşmaz bir biçimde ortaya konan ilk nokta —ütopyacıların unutmuş bulundukları ve sosyalist devrimden korkan oportünistlerin bugün unuttukları nokta—, tarihsel bakımdan, hiç kuşkusuz, kapitalizmden

komünizme özel bir *geçiş* aşamasının ya da evresinin varolması gerektiğidir.

2. KAPİTALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ

"... Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında —diye sürdürür Marx—, kapitalist toplumdan komünist topluma devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Bu döneme, devletin *proletaryanın devrimci diktatorasından* başka bir şey olamayacağı bir siyasal geçiş dönemi karşılık düşer..."

Bu sonuç, Marx'ta, proletaryanın bugünkü kapitalist toplumda oynadığı rolün çözümlemesine, bu toplumun gelişmesiyle ilgili verilere ve proletaryayla burjuvazinin karşıt çıkarları arasındaki uzlaşmazlığa dayanır.

Eskiden sorun şöyle konuyordu: Proletarya, kurtuluşunu sağlamak için, burjuvaziyi alaşağı etmek, siyasal iktidarı fethetmek, devrimci diktatorasını kurmak zorundadır.

Şimdi, sorun biraz başka türlü konuyor: komünizme doğru giden kapitalist toplumdan komünist topluma geçiş, "siyasal bir geçiş dönemi" olmaksızın olanaksızdır; ve bu dönemin devleti de, proletaryanın devrimci diktatorasından başka bir şey olamaz.

O halde, bu diktatorayla demokrasi arasındaki ilişkiler nelerdir?

Komünist Manifesto'nun şu iki kavramı, "proletaryanın egemen sınıf durumuna dönüşümü" ve "demokrasinin fethi" kavramlarını, açıkça birbirine yaklaştırdığını görmüş bulunuyoruz. Buraya dek söylenenler, demokrasinin kapitalizmden komünizme geçiş sırasında uğradığı değişikliklerin daha doğru bir biçimde belirlenmesini sağlar.

En elverişli gelişme koşulları içinde düşünülen kapitalist toplum, demokratik cumhuriyet biçiminde az çok tam bir demokrasi görünümündedir. Ama bu demokrasi, hep kapitalist sömürünün dar çerçevesi içine sıkışıp kalmıştır; bu yüzden, sonuçta hep azınlık için, yalnızca

varlıklı sınıflar, yalnızca zenginler için bir demokrasi olarak kalır. Özgürlük eski Yunan cumhuriyetlerinde neydiyse, kapitalist toplumda da aşağı-yukarı o kalır: köle sahipleri için bir özgürlük. Kapitalist sömürü sonucu, bugünün ücretli köleleri, yoksulluk ve sefalet yüzünden öylesine bunalmış, öylesine bitkin bir durumda bulunuyorlar ki, "demokrasiye boş veriyorlar", "siyasaya boş veriyorlar" ve, olayların olağan, dingin akışı içinde, nüfusun büyük çoğunluğu siyasal ve toplumsal yaşamın dışına atılmış bulunuyor.

Bu söylenenlerin doğruluğunu, belki de en iyi biçimde, Almanya gösteriyor, çünkü bu ülkede, anayasal yasallık, yarım yüzyıllık bir süre (1871-1914) boyunca, şaşırtıcı bir sabır ve süreklilikle korunmuş ve çünkü, bu dönem boyunca, sosyal-demokrasi "yasallıktan yararlanmak" ve işçileri, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir genişlikte, bir siyasal parti olarak örgütlemek için, öteki ülkelerde yapılanlardan daha çoğunu yapmasını bilmiştir.

Peki, siyasal bakımdan bilinçli ve etkin olan bu ücretli kölelerin —kapitalist toplumda gözlemlenen en yüksek— oranı nedir? 15 milyon ücretli işçi üzerinden bir milyon sosyal-demokrat parti üyesi! 15 milyon üzerinden 3 milyon sendikalı!

Çok küçük bir azınlık için demokrasi; zenginler için demokrasi: kapitalist toplumun demokratizmi işte budur. Kapitalist demokrasi mekanizması daha yakından incelendiğinde, her yerde, seçim yasasının "küçük" (sözde küçük) ayrıntılarında (oturma koşulları, kadınlara oy hakkı tanınması vb.), temsili kurulların işleyişinde, toplanma hakkına konulan fiili engellerde (kamu yapıları "sefiller"in toplantı yeri değildir), günlük basının kapitalistçe örgütlenmesinde vb., vb. —her yerde, demokratizme sınırlama üstüne sınırlama konduğu görülecektir. Yoksullar için bu sınırlamalar, uzaklaştırmalar, dıştalamalar, engeller; özellikle ne kendileri yoksulluk çekmiş, ne de ezilen sınıflar yığınlarının yaşamını yakından tanımış bulunan kimselerin gözüne küçük görünürler —ve

burjuva gazete yazarı ve siyasacılarının onda dokuzunun, hatta yüzde doksan dokuzunun da durumu budur—, ama, hepsi bir araya gelince, bu kısıtlamalar yoksulları siyasetten, demokrasiye etkin katılımdan dıştalar, uzaklaştırırlar.

Marx, Komün deneyi üzerine yaptığı çözümlemede, "ezilenlere, dönem dönem, ezenler sınıfının temsilcileri arasından, birkaç yıl için, parlamentoda kendilerini kimin temsil edeceğini ve ayaklar altına alacağını kararlaştırma izni verilir!" dediği zaman, kapitalist demokrasinin bu *özsel özelliğini* yetkin bir biçimde kavramıştır.

Ama, bu —kaçınılmaz biçimde dar, yoksulları sinsice ezen, ve sonuç olarak ikiyüzlü ve yalancı— kapitalist demokrasiden başlayarak ilerlemek, burjuva profesörlerle küçük-burjuva oportünistlerin ileri sürdükleri gibi, dolambaçsız, dosdoğru ve çatışmasız bir biçimde "gitgide daha yetkin bir demokrasi"ye götürmez. Hayır. İleriye, yani komünizme doğru gidiş, proletarya diktatorası aracıyla yapılır; başka türlü yapılamaz, çünkü sömürücü kapitalistlerin *direncini kırabilecek* başka hiçbir sınıf ve araç yoktur.

Oysa, proletarya diktatorası, yani ezilen sınıflar öncüsünün, ezenlerin sırtını yere getirmek için egemen sınıf olarak örgütlenmesi, demokrasinin yalın bir genişlemesiyle yetinemez. *İlk kez olarak* zenginler için değil, yoksullar için, halk için demokrasi durumuna gelmiş bulunan demokrasideki önemli bir genişleme *ile birlikte,* proletarya diktatorası, ezenler, sömürenler, yani kapitalistler için bir dizi sınırlamalar da getirir. İnsanlığı ücretli kölelikten kurtarmak için bunların sırtını yere getirmek zorundayız; bu adamların direncini zorla kırmak gerekir; ve baskının olduğu yerde, özgürlüğün olmadığı, demokrasinin olmadığı apaçık bir şeydir.

Engels, okurun anımsayacağı gibi: "... proletarya devlete hâlâ gereksinim duyduğu sürece, bunu hiç de özgürlük için değil, ama düşmanlarına karşı bastırmayı örgütlemek için duyar. Ve özgürlükten sözetmenin olanaklı duruma geldiği gün, devlet, devlet olarak varolmaktan

çıkar", dediği Bebel'e mektubunda, bunu hayranlığa değer bir biçimde dile getirmiştir.

Halkın engin çoğunluğu için demokrasi ve sömürücüler için zora dayanan bastırma, yani demokrasiden dıştalama; kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında demokrasinin uğradığı değişiklik, işte böyle bir değişikliktir.

Ancak komünist toplumda, kapitalistlerin direnci kesin olarak kırıldığı, kapitalistler ortadan kalktığı ve sınıflar yokolduğu (yani toplumsal üretim araçlarıyla ilişkileri bakımından toplum üyeleri arasındaki ayrım silindiği) zaman, *ancak* o zamandır ki, "devlet ortadan kalkar ve *özgürlükten sözetmek olanaklı duruma gelir*". Ancak ve ancak o zaman gerçekten tam, gerçekten hiçbir istisna tanımayan bir demokrasi olanaklı duruma gelecek ve uygulanacaktır. Ancak ve ancak o zaman demokrasi *sönmeye* başlayacaktır —şu basit nedenle ki, kapitalist kölelikten, kapitalist sömürünün sayısız korkunçluk, yabanıllık, saçmalık ve alçaklıklarından kurtulduktan sonra, insanlar, toplum biçiminde yaşamanın yüzyıllardan beri bilinen, binyıllar boyunca bütün törel buyruklarda yinelenen yalın kurallarına uymaya ve, hiçbir zor, hiçbir baskı, hiçbir bağımlılık olmaksızın, devlet adı verilen *o özel baskı aygıtı olmaksızın* uymaya, yavaş yavaş alışacaklardır.

"Devlet *söner* " deyimi, çok başarılı bir deyimdir, çünkü, aynı zamanda sürecin hem kertelilik ve hem de kendiliğindenliğini dile getirir. Böyle bir sonuca ancak alışkanlık yol açabilir ve kuşkusuz o yol açacaktır, çünkü, sömürü olmadığı, öfke uyandıran, hoşnutsuzluk ve başkaldırmaya yol açan, *baskıyı* gerektiren hiçbir şey olmadığı zaman, insanların, toplum biçiminde yaşamanın zorunlu kurallarına uymaya ne büyük bir kolaylıkla alıştıklarını çevremizde binlerce ve binlerce kez görüyoruz.

Demek ki, kapitalist toplumda, yalnızca kolu kanadı kırpılmış, sefil, bozulmuş bir demokrasiye, yalnızca zenginler için, azınlık için bir demokrasiye sahip bulunuruz. Proletarya diktatorası, yani komünizme geçiş dönemi, ilk kez olarak sömürücü bir azınlığın baskı altına alınması-

nın yanısıra, halk için, çoğunluk için bir demokrasi gerçekleştirecektir. Ancak komünizm, gerçekten tam bir demokrasiyi gerçekleştirmeye yeteneklidir; ve demokrasi ne kadar tam olursa, o kadar gereksiz bir duruma gelecek ve kendiliğinden sönecektir.

Başka bir deyişle: kapitalist rejimde, sözcüğün gerçek anlamında devlete, yani bir sınıfın bir başka sınıfı, azınlığın çoğunluğu baskı altında tutmasına yarayan özel bir makineye sahip bulunuruz. Anlamak kolaydır ki, sömürülen bir çoğunluğa karşı sömürücü bir azınlık tarafından uygulanan sistemli baskının yürütülmesi, bu işte büyük bir yırtıcılık, büyük bir kan dökücülük ister; insanlığın, kölelik, serflik ve ücretlilik rejimleri altında yoluna devam ederken, içinden geçtiği kan deryalarını gerektirir.

Sonra, kapitalizmden komünizme *geçiş* döneminde, bastırma *gene* zorunludur; ama bu kez sömürülen bir çoğunluk tarafından sömürücü bir azınlığa karşı uygulanır. Özel aygıt, özel bastırma makinesi, yani "devlet", gene zorunludur, ama bu artık gerçek anlamda bir devlet değil, bir geçiş devletidir; çünkü *dünün* ücretli köleleri tarafından sömürücü bir azınlığa karşı uygulanan bastırma, görece öyle kolay, öyle basit ve öyle doğal bir şeydir ki, köle, serf ve ücretli işçi ayaklanmalarının bastırılmasından çok daha az kana malolacak, insanlığa çok daha ucuza malolacaktır. Bu bastırma, demokrasinin o kadar büyük bir halk çoğunluğuna yayılmasıyla bağdaşan bir şeydir ki, *özel bir bastırma makinesi* zorunluluğu ortadan kalkmaya başlar. Sömürücüler, çok karmaşık ve bu işe ayrılmış bir makine olmaksızın, elbette halkın sırtını yere getirecek durumda değildirler; oysa *halk*, çok yalın bir "makine" ile bile hemen hemen "makine"siz, özel aygıtsız, yalnızca *silahlanmış yığınların örgütlenmesi* ile (bir öncelleme yaparak, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri gibi diyeceğiz), sömürücülerin sırtını yere getirebilir.

Ensonu, ancak komünizm, devleti büsbütün gereksizleştirir; çünkü o zaman, sırtı yere getirilecek *hiç kimse*, hiçbir *sınıf* anlamında *"hiç kimse"* yoktur; nüfusun belirli

bir bölümüne karşı sistemli bir savaşım, artık yoktur. Biz ütopyacı değiliz ve *bireysel* aşırılıkların olanaklı ve kaçınılmaz şeyler olduğunu hiçbir zaman yadsımıyoruz; ama *bu* aşırılıkları bastırmanın zorunlu olduğunu da yadsımıyoruz. Nedir ki, her şeyden önce, bunun için özel bir makine, özel bir bastırma aygıtı hiç de gerekli değildir; silahlanmış halk, herhangi bir uygar insan topluluğunun, hatta bugünkü toplumda bile dövüşen insanları ayırması, ya da bir kadına kötü davranılmasına göz yummaması kadar yalın ve kolay bir biçimde, bu görevi kendisi üstlenecektir. Sonra, biliyoruz ki, toplum içinde yaşama kurallarına bir saldırı oluşturan aşırılıkların derindeki toplumsal nedeni, yoksulluğa, sefalete adanmış yığınların sömürülmesidir. Bu temel neden, bir kez ortadan kaldırıldıktan sonra, aşırılıklar kuşkusuz "sönme"ye başlayacaklardır. Hangi hız ve hangi sırayla, onu bilmiyoruz; ama biliyoruz ki, söneceklerdir. Ve, bu aşırılıklarla birlikte, devlet de *sönecektir*.

Marx, ütopyaya düşmeden, bu gelecek konusunda şimdiden tanımlanabilecek şeyi, yani: komünist toplumun alt ve üst evresi (derece, aşama) arasındaki ayrımı en ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır.

3. KOMÜNİST TOPLUMUN BİRİNCİ EVRESİ

Gotha Programının Eleştirisi'nde, Marx, Lassalle'ın, sosyalist rejimde işçinin, emeğinin "budanmamış" ürününü, ya da "tüm ürününü" alacağı yolundaki düşüncesini inceden inceye çürütür. Gösterir ki, toplumsal fonların tümünden, bir yedeklik fonu, üretimi artırmaya ayrılmış bir fon, "yıpranmış" makinelerin değiştirilmesine ayrılmış bir fon vb. çıkarmak gerekir. Sonra, tüketim nesnelerinden de: yönetim giderleri, okullar, hastaneler, yaşlılık yurtları vb. için bir fon çıkarmak gerekir.

Lassalle'ın ("emeğinin tüm ürünü işçiye" biçimindeki), bulanık, karanlık ve genel formülü yerine, Marx, sosyalist toplumun işleri nasıl yöneteceğini açıklıkla gösterir. Marx, kapitalizmin varolmayacağı bir toplumdaki

yaşama koşullarının *somut* çözümlemesine girişir ve düşüncesini şöyle açıklar:

"Burada [işçi partisi programının incelenmesinde] uğraştığımız şey, kendine özgü temeller üzerinde *gelişmiş* bulunduğu biçimiyle değil, tersine, kapitalist toplumdan *çıkmış* bulunduğu biçimiyle bir komünist toplumdur; o halde, ekonomik, törel, entellektüel bütün bakımlardan henüz bağrından çıktığı eski toplumun izlerini taşıyan bir toplum."

İşte kapitalizmin bağrından henüz çıkmış bulunan ve bütün alanlarda eski toplumun izlerini taşıyan bu komünist toplumu, Marx, komünist toplumun "birinci", ya da alt evresi olarak adlandırır.

Üretim araçları, daha şimdiden, artık bireylerin özel mülkiyetinde değildir. Tüm toplumun malıdır. Toplumsal bakımdan gerekli çalışmanın belirli bir parçasını tamamlayan her toplum üyesi, toplumdan, sağladığı çalışmanın niceliğini gösteren bir bono alır. Bu bono ile, kamusal tüketim nesneleri mağazalarından, çalışmasına denk düşen bir nicelikte ürün alma hakkını elde eder. Sonuç olarak, toplumsal fona ödenen çalışma tutarı çıktıktan sonra, her işçi, toplumdan, ona vermiş olduğu kadarını alır.

"Eşitlik"in egemenliği denebilir buna.

Ama, (çoğunlukla sosyalizm denilen ve Marx'ın komünizmin birinci evresi adını verdiği) bu toplumsal düzenden sözeden Lassalle, bu düzende "hakkaniyetli bölüşüm", "eşit emek ürünü üzerinde herkesin eşit hakkı" olduğunu söylerken yanılır ve Marx bu yanılmanın nedenini açıklar.

Marx, "eşit hak" der; gerçekten, burada eşit hak vardır; ama burada sözkonusu olan şey, *henüz* "burjuva hukuku"dur; her hukuk gibi, *eşitsizliği öngerektiren* burjuva hukuku. Her hukuk, *farklı* insanlara, gerçekte ne özdeş ne de eşit olan farklı insanlara, *tek* bir kuralın uygulanmasına dayanır. Bundan ötürü, "eşit hak", aslında eşitliğe bir saldırı, bir adaletsizlik demektir. Gerçekte, herkes toplumsal üründen, kendisi tarafından sağlanan toplumsal

çalışmanın eşit bir parçası için (yukarıda belirtilen çıkarmalarla), eşit bir pay alır.

Oysa, bireyler birbirine eşit değillerdir: biri daha güçlü, öteki daha güçsüzdür; biri evli, öteki değildir; birinin çocuğu çok, ötekinin azdır vb...

"... Emek eşitliğinde ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonuna katılma eşitliğinde, demek ki biri gerçekte ötekinden çok alır, biri ötekinden daha zengindir vb.. Bütün bu sakıncalardan kaçınmak için, hakkın eşit değil, eşitsiz olması gerekirdi" diye bağlar Marx.

Öyleyse komünizmin ilk evresi, adalet ve eşitliği gerçekleştiremez; zenginlik bakımından insanlar arasındaki farklılıklar, hem de haksız farklılıklar sürecektir; ama insanın insan tarafından *sömürülmesi* de olanaksız olacaktır, çünkü *üretim araçları*, yani fabrikalar, makineler, toprak vb. üzerinde, özel mülkiyet olarak, egemenlik kurulamayacaktır. Lassalle'ın *genel olarak* "eşitlik" ve "adalet" üzerindeki karışık ve küçük-burjuva formülünü çürüterek, Marx, *yalnız* üretim araçlarının bireyler tarafından maledilmesi "haksızlığını" yıkmakla başlamak zorunda olan, ama öteki haksızlığı: tüketim nesnelerinin (gereksinimlere göre değil) "emeğe göre" bölüşümü haksızlığını birdenbire yıkmakta *yeteneksiz* bulunan komünist toplumun *gelişme akışını* gösterir.

Sıradan iktisatçılar, ve onlar arasında, "bizim" Tugan [Tugan Baranovski -ç.] dahil, burjuva profesörler, sosyalistleri sık sık insanlar arasındaki eşitsizliği unutmak ve onun ortadan kaldırılmasını "düşlemek" ile kınarlar. Bu kınamanın ancak ve ancak, burjuva ideolog bayların aşırı bilgisizliğini tanıtladığı görülüyor.

Marx, yalnızca insanlar arasındaki kaçınılmaz eşitsizliği değil, üretim araçlarının tüm toplumun ortak mülkü haline dönüşümünün (sözcüğün alışılmış anlamında "sosyalizm"in), tek başına bölüşümdeki kusurları, ve, ürünler "emeğe göre" dağıtıldığına göre, *egemen olmakta devam eden* "burjuva hukuku"nun eşitsizliğini *ortadan kaldırmayacağı* gerçeğini de, sıkısıkıya hesaba katar.

"... Ama, diye sürdürür Marx, bu kusurlar, uzun ve sancılı bir doğum döneminden sonra, kapitalist toplumdan henüz çıkmış bulunduğu biçimiyle, komünist toplumun birinci evresinde kaçınılmaz şeylerdir. Hukuk, ekonomik durum ve ona karşılık düşen uygarlık derecesinden hiçbir zaman daha yüksek olamaz..."

Demek ki, komünist toplumun (genellikle sosyalizm adı verilen) birinci evresinde, "burjuva hukuku" tamamen *değil*, ancak kısmen, ancak ekonomik devrimin yapılmış bulunduğu ölçüde, yani ancak üretim araçlarıyla ilgili olarak yürürlükten kaldırılmıştır. "Burjuva hukuku", bireylerin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetini tanıyordu. Sosyalizm üretim araçlarını *ortaklaşa* bir mülkiyet haline getirir. İşte *bu ölçüde*, ama ancak *bu ölçüde* "burjuva hukuku" yürürlükten kaldırılmış olur.

Ama bunun dışında, ürünlerin bölüşümü ve çalışmanın toplum üyeleri arasındaki dağılımının düzenleyicisi olmak bakımından [burjuva hukuku] yürürlükte kalır. "Çalışmayan yemez": Bu sosyalist ilke, şimdiden [komünist toplumun ilk evresinde -ç.] gerçekleşmiştir; "eşit nicelikte emeğe eşit nicelikte ürün": bu öteki sosyalist ilke de, *şimdiden* gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, bu henüz komünizm değildir, ve henüz, eşit olmayan insanlara eşit olmayan (gerçekte eşit olmayan) bir emek tutarı için, eşit bir nicelikte ürün veren "burjuva hukuku"nu ortadan kaldırmaz.

İşte bu bir "sakınca"dır, der Marx; ama bu sakınca, komünizmin ilk evresinde kaçınılmaz bir şeydir, çünkü, kapitalizm yıkıldıktan hemen sonra, insanların, *hiçbir tür hukuk kuralı olmaksızın* toplum için çalışmayı hemen öğrenecekleri, ütopyaya düşmeden düşünülemez; kaldı ki, kapitalizmin ortadan kalkışı, *böylesine* bir değişikliğin ekonomik öncüllerini *hemencecik vermez*.

Oysa "burjuva hukuku" kurallarından başka hukuk kuralı yoktur.

Bir yandan üretim araçlarının ortaklaşa mülkiyetini korurken, bir yandan da emek eşitliğini ve ürünlerin bölüşümündeki eşitliği korumakla yükümlü bir devletin zorunluluğu, bu nedenle sürer.

Bundan böyle, kapitalistler olmadığı, sınıflar ve dolayısıyla *tepesine binilecek* bir sınıf olmadığı için, devlet söner.

Ama, fiili eşitsiz iği onaylayan "burjuva hukuku" korunmaya devam edildiğine göre, devlet henüz büsbütün yokolmamıştır. Devletin büsbütün sönmesi için, tam komünizmin gerçekleşmesi gerekir.

4. KOMÜNİST TOPLUMUN ÜST EVRESİ

Marx, devam eder:

"... Komünist toplumun yüksek bir evresinde, bireylerin işbölümüne köleleştirici bağımlılığı ve, onunla birlikte, kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlık yokolacağı zaman, çalışmanın yalnızca bir yaşama aracı olmaktan çıkıp, bir ilk dirimsel gereksinim durumuna geleceği zaman; bireylerin çok yönlü gelişmesi ile birlikte, üretim güçlerinin de artacağı ve bütün kollektif zenginlik kaynaklarının bollukla fışkıracağı zaman; ancak o zaman burjuva hukukunun sınırlı ufku kesin olarak aşılabilecek ve toplum, bayrakları üstüne 'herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!' diye yazabilecektir..."

Acımasız alaylarıyla "özgürlük" ve "devlet" sözcükleri arasındaki o saçma birleşmeyi toz eden Engels'in düşüncelerinin tüm doğruluğunu ancak şimdi değerlendirebiliriz. Devlet varoldukça, özgürlük yoktur. Özgürlük olacağı zaman, devlet olmayacaktır.

Devletin büsbütün sönmesinin ekonomik temeli, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki tüm karşıtlık yokolacak ve, dolayısıyla, çağdaş *toplumsal* eşitsizliğin, yalnız üretim araçlarının toplumsallaşmasının, yalnız kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin hiçbir biçimde kökünü hemen kurutamayacağı başlıca kaynaklarından biri yokolacak kadar yüksek bir gelişme derecesine erişmiş komünizmdir.

Bu mülksüzleştirme, üretim güçlerinde büyük bir gelişmeyi olanaklı duruma getirecektir. Ve, kapitalizmin daha şimdiden bu gelişmeyi ne kadar *engellediğini* ve şu

anda erişilmiş bulunulan çağcıl teknik sayesinde ne büyük bir gelişme sağlanabileceğini gördükten sonra, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin toplumdaki üretim güçlerinde zorunlu olarak büyük bir gelişme sonucunu vereceğini mutlak bir kesinlikle ileri sürme hakkına sahip bulunuyoruz. Ama bu gelişmenin hızı ne olacak, işbölümünün son bulmasına, kafa ve kol emeği arasındaki karşıtlığın ortadan kalkmasına, çalışmanın "ilk dirimsel gereksinim" durumuna dönüşümüne ne zaman ulaşacak; işte bunu bilmiyoruz ve *bilemeyiz* de.

Bundan ötürü, bu sürecin süresini, komünizmin *üst evresinin* gelişme hızına bağlılığını belirterek, ve bu sönmenin mühlet ya da somut biçimleri sorununu tamamen askıda bırakarak, devletin kaçınılmaz sönmesinden başka bir şeyden sözetme hakkına sahip bulunmuyoruz. Çünkü bu tür sorunları çözmemizi sağlayabilecek veriler yoktur.

Toplum, "herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinimlerine göre" ilkesini gerçekleştirmiş olacağı zaman, yani, insanlar, *yeteneklerine göre* isteye isteye çalışacak kadar toplum içinde yaşamanın temel kurallarına uymaya alışacakları, ve emeklerinin bunu sağlayacak kadar üretken bir duruma geleceği zaman, devlet büsbütün sönebilecektir. Bir Shylock [*] açgözlülüğü ile: "Sakın komşudan yarım saat çok çalışmış olmayayım? Sakın ondan düşük ücret almış olmayayım?" biçiminde hesaplamaya zorlayan "burjuva hukukunun sınırlı ufku" o zaman aşılmış olacaktır. Ürünlerin bölüşümü, herkese verilen ürünün toplum tarafından tayına bağlanmasını artık gerektirmeyecek, herkes "gereksinimlerine göre" özgürce alacaktır.

Burjuva açıdan, böylesine bir toplumsal rejimi "ütopyanın dikâlâsı" gözüyle görmek ve, her yurttaşa, çalışmasına hiç bakmaksızın, toplumdan istediği kadar yer mantarı, otomobil, piyano vb. alma hakkı vaadeden

---

[* Shylock, Shakespeare'in "Venedik Taciri" adlı komedisinin açgözlü ve acımasız tefecisidir. -ç.]

sosyalistlerle alay etmek kolaydır. Bugün de, burjuva "âlim"lerinin çoğu bu gibi alaylarla yetinir, böylece bilgisizliklerini ve kapitalizmin çıkarcı savunucusu anlayışlarını ortaya koyarlar.

Bilgisizliklerini ortaya koyarlar; çünkü, komünizmin üst evresinin gerçekleşeceğini "vaat etmek" hiçbir sosyalistin aklına gelmemiştir; büyük sosyalistler tarafından bu evrenin gerçekleşeceğinin *önceden sezilmesi* 'ne gelince, bu sezgi, bugünkünden farklı bir emek üretkenliği, ve *bugünün*, Pomialosvki'nin seminaristleri[19] gibi, kamu servetlerini "yok yere saçıp savurmaya ve olanaksızı istemeye" yetenekli ortalama insanın *yokolmasını* öngerektirir.

Komünizmin "üst" evresinin gelmesini beklerken, sosyalistler toplumdan ve *devletten*, çalışma ve tüketim ölçüsü üzerinde *en sıkı* denetimi uygulamalarını isterler; bu denetim kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinden, işçilerin kapitalistler üzerindeki denetiminden *başlamalı*, ve, memurlar devleti tarafından değil, *silahlı işçiler* devleti tarafından uygulanmalıdır.

Burjuva ideologları (ve onların Çereteli'ler, Çernov'lar ve hempaları gibi kuyrukçuları) tarafından kapitalizmin çıkarcı savunusu, uzak bir gelecek üzerindeki tartışmalar ve boş sözlerle, *bugünkü* siyasanın ivedi güncel sorununu: kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, *bütün* yurttaşların *tek bir* büyük "kartel"in, yani tüm devletin emekçi ve görevlileri haline dönüşümü; ve tüm bu kartelin her işinin, gerçekten demokratik bir devlete, *İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Devletine* bağlanması sorununu *el çabukluğuna* getirmeye dayanır.

Gerçekte, bir bilgiç profesör, sonra hamkafa bir burjuva, daha sonra da Çereteli'ler ve Çernov'lar, sağduyuya aykırı ütopyalardan, Bolşeviklerin demagojik vaadlerinden, sosyalizmi "yerleştirme"nin olanaksızlığından sözettikleri zaman, komünizmin, genel olarak onu "yerleştirmek" olanaksız olduğu için, kimsenin hiçbir zaman "yerleştirme"yi ne vaat ettiği hattâ ne de tasarladığı bu üst aşama ya da evresinin ta kendisini düşünürler.

Burada, "sosyal-demokrat" adının yerinde kullanılmamış olması üzerine daha önce Engels'ten aktarılmış bulunan parçada değinilip geçilen bir soruna, sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım sorununa geliyoruz. Siyasal açıdan komünizmin ilk ya da alt evresiyle üst evresi arasındaki ayrım, elbette zamanla önem kazanacaktır; ama bugün, kapitalist rejimde, bunu sorun yapmak gülünç bir şey olur; ve belki yalnızca birkaç anarşist bunu birinci plana koyabilir (tutalım ki anarşistler arasında, Kropotkin'lerin, Grave'ların, Cornelissen'lerin ve anarşizmin öbür "yıldızları"nın, sosyal-şoven haline, ya da onur ve vicdanını koruyan ender anarşistlerden biri olan Gay'in deyimine göre, siper-anarşistleri durumuna "Plekhanov'vari" değişiminden sonra, hiçbir şey öğrenmemiş kimseler kalmış olsun).

Ama sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım açıktır. Genel olarak sosyalizm diye adlandırılan şeyi, Marx, komünist toplumun "birinci" ya da alt evresi olarak adlandırmıştır. Üretim araçları *ortaklaşa* mülkiyet durumuna geldiği ölçüde, bunun tam komünizm *olmadığını* unutmamak koşuluyla, "komünizm" sözcüğü bu evre için de kullanılabilir. Marx'ın açıklamalarının büyük değeri, burada da, materyalist diyalektiği, evrim teorisini, tutarlı biçimde uygulamak, ve komünizmi, kapitalizmden *başlayarak* gelişen bir şey olarak düşünmektir. (Sosyalizm nedir, komünizm nedir? gibi) "uydurulmuş", skolastik ve yapay tanımlamalarla, kuru sözcük çekişmeleriyle yetinme yerine, Marx, komünizmin ekonomik olgunluk aşamaları denebilecek şeyi çözümler.

Komünizm, ilk evresinde, ilk aşamasında, ekonomik bakımdan, henüz adamakıllı olgun, geleneklerin ya da kapitalizmin kalıntılarından henüz büsbütün kurtulmuş *olamaz*. Bu yüzden, komünist rejimde, bu rejimin ilk evresinde, *"burjuva* hukukunun sınırlı ufku" korunur; bu ilginç olayın nedeni budur. Kuşkusuz, burjuva hukuku, *tüketim* nesnelerinin bölüşümü bakımından, zorunlu olarak bir *burjuva devlet*'e dayanır; çünkü, koyduğu ku-

rallara uymaya *zorlamaya* yetenekli bir aygıt olmaksızın, hukuk hiçbir şey değildir.

Bundan şu sonuç çıkar ki, komünist rejimde, belirli bir zaman boyunca, yalnızca burjuva hukuk değil, burjuva devlet de sürer—ama burjuvazisiz burjuva devlet!

Bu söylenen şey bir paradoksa, ya da düpedüz diyalektik bir zekâ oyununa benzeyebilir; zaten, marksizmin o derin özünü azıcık da olsa irdeleme zahmetine ömürlerinde hiç katlanmamış kimseler, onu çoğu kez bir paradoks ya da diyalektik bir zekâ oyunu olarak kınarlar.

Gerçekte, doğada olsun toplumda olsun, geçmişin şimdiki zamanda süren kalıntılarını, yaşam bize her adımda gösterir. Ve Marx, bir "burjuva" hukuku parçasını komünizm içine asla keyfi olarak sokuşturmamıştır; o, kapitalizmin bağrından çıkmış bir toplumda, ekonomik ve siyasal bakımdan kaçınılmaz olan şeyi saptamaktan başka bir şey yapmamıştır.

İşçi sınıfının, kurtuluşu için, kapitalistlere karşı yürüttüğü savaşım içinde, demokrasinin çok büyük bir önemi vardır. Ama demokrasi hiçbir zaman aşılamayacak bir sınır da değildir; o yalnızca, feodaliteden kapitalizme ve kapitalizmden de komünizme giden yol üzerinde bir evredir.

Demokrasi, eşitlik demektir. Proletaryanın, *sınıfların* ortadan kalkması anlamında almak koşuluyla, eşitlik ve eşitlik sloganı için savaşımının taşıdığı çok büyük önem kolay anlaşılır. Ama demokrasi yalnızca *biçimsel* eşitlik anlamına gelir. Ve, bütün toplum üyelerinin üretim araçları mülkiyetine *göre* eşitliği, yani emek eşitliği, ücret eşitliği gerçekleşir gerçekleşmez, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe, yani "herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinimlerine göre" ilkesinin gerçekleşmesine geçmek için, insanlığın karşısına tamamlanması gereken yeni bir ilerleme sorununun dikildiği görülecektir. İnsanlık bu yüce ereğe doğru hangi evrelerden, hangi pratik önlemlerden geçerek gidecektir, bilmiyoruz, bilemeyiz de. Ama önemli olan, sosyalizmin ölü, donmuş, değişmez bir şey olduğu yolundaki yaygın burjuva düşüncesinin

içinde sakladığı büyük yalanı görmektir; oysa gerçeklikte, toplumsal ve özel yaşamın bütün alanlarında, hızlı, edimsel, gerçek bir yığın niteliğine sahip ve, önce *çoğunluğun*, sonra da tüm nüfusun katılacağı bir ilerleme hareketi, *yalnızca* sosyalizm ile başlayacaktır.

Demokrasi bir devlet biçimidir, çeşitli devlet biçimlerinden biridir. Öyleyse, her devlet gibi demokrasi de, zorun, örgütlenmiş olarak, sistemli biçimde insanlara uygulanmasıdır. İşin bir yanı, bu. Ama, öte yandan, demokrasi yurttaşlar arasındaki eşitliğin, herkese eşit olarak devletin biçimini belirleme ve onu yönetme hakkının resmen tanınması anlamına da gelir. Öyleyse bundan şu sonuç çıkar ki, demokrasi, gelişmesinin belirli bir aşamasında, önce, proletaryayı, bu devrimci anti-kapitalist sınıfı birleştirir, sonra da, onun, cumhuriyetçi de olsa, burjuva devlet makinesini, yani sürekli orduyu, polisi, bürokrasiyi yıkmasını, parçalamasını, yeryüzünden silip atmasını ve onlar yerine milise katılan silahlı işçi yığınları, sonra kerteli olarak, tüm halk biçimi altında, *daha* demokratik, ama gene de bir devlet makinesi olmaktan geri kalmayan bir devlet makinesini geçirmesini sağlar.

Burada, "nicelik niteliğe dönüşür": *bu* aşamaya eriştikten sonra demokratizm, burjuva toplum çerçevesinden çıkar ve sosyalizme doğru evrimlenmeye, sosyalizme dönüşmeye başlar. Eğer *herkes* gerçekten devlet yönetimine katılırsa, kapitalizm artık tutunamaz. Ve kapitalizmin gelişmesi de, kendi payına, "herkes"in devlet yönetimine gerçekten *katılabilmesi* için zorunlu *öncülleri* oluşturur. Bu öncüller içinde, ötekiler arasında, en ileri kapitalist ülkelerin birçoğu tarafından daha şimdiden gerçekleştirilmiş bulunan genel eğitim, sonra sosyalize edilmiş engin ve karmaşık posta, demiryolları, büyük fabrikalar, büyük ticaret, bankalar vb., vb. aygıtı tarafından, milyonlarca işçinin "disiplin bakımından eğitimi ve yetiştirilmesi" vardır.

Bu tür *ekonomik* öncüllerle, kapitalistler ve memurlar alaşağı edildikten sonra, üretim ve bölüşümün *denetimi*, emeğin ve ürünlerin *kaydı* için, bugünden yarına, pe-

kâlâ silahlı işçiler, tüm silahlı halk onların yerine geçirilebilir. (Kayıt ve denetim sorunu ile, mühendis, tarım uzmanı vb. gibi bilimsel bir formasyona sahip personel sorununu birbirine karıştırmamak gerekir: bugün kapitalistlerin buyruğu altında çalışan bu baylar, yarın silahlı işçilerin buyruğu altında daha da iyi çalışacaklardır.)

Kayıt ve denetim: komünist toplumun, *ilk evresinde*, hem "yoluna konması", hem de düzenli işlemesi için *özsel* olan, işte budur. Burada, *bütün* yurttaşlar, silahlı işçiler tarafından kurulmuş olan devletin ücretli görevlileri durumuna dönüşürler. *Bütün* yurttaşlar *bir tek* devlet "kartel"inin, *bir tek* tüm halk "kartel"inin görevlileri ve işçileri olurlar. Önemli olan, herkesin eşit bir çaba göstermesini, çalışma kurallarına tastamam uymasını ve eşit bir ücret almasını sağlamaktır. Bu alandaki kayıt ve denetim, bu işleri en yalın gözetim ve yazma işlemlerine, ve bunlara karşılık düşen makbuzların teslimine, her şeyi, okur-yazar ve aritmetiğin dört işlemini bilir herhangi birinin yapabileceği bir duruma indirgemiş bulunan kapitalizm tarafından son derece *yalınlaştırılmıştır*.*

Halk *çoğunluğu*, bu kayıt işine, (bundan böyle görevli durumuna dönüşmüş olan) kapitalistlerle, kapitalist alışkanlıklarını koruyacak olan aydın bayların bu denetimi işine kendisi ve her yerde girişeceği zaman, o zaman bu denetim gerçekten evrensel, genel ve ulusal bir denetim olacak ve hangi biçimde olursa olsun, hiç kimse kendini bundan kurtaramayacak, "artık yapacak hiçbir şey kalmayacaktır".

Toplumun tümü, çalışma ve ücret eşitliğiyle, artık bir tek büro ve bir tek atelyeden başka bir şey olmayacaktır.

Ama, proletaryanın kapitalistleri yenip sömürücüleri alaşağı ettikten sonra toplumun tümüne yayacağı bu

---

* Devlet, başlıca görevlerini, işçilerin kendileri tarafından yapılan böylesine bir kayıt ve bu tür bir denetime indirgediği zaman, "siyasal devlet" olmaktan çıkar: "kamu görevleri siyasal niteliklerini yitirir ve basit yönetsel görevler durumuna dönüşürler." (Bakınız: Yukarıda Bölüm IV, paragraf 2, s. 85, "Engels'in Anarşistler ile Polemiği".)

"atelye" disiplini, bizim için asla ne ülkü ne de son erektir; bu yalnızca, toplumu kapitalist sömürünün bayağılık ve alçaklıklarından tamamen kurtarmak ve ileriye doğru *sürekli* gidişi *sağlama bağlamak* için zorunlu bir *basamaktır*.

Toplumun bütün üyeleri, ya da hiç olmazsa bunların büyük bir çoğunluğu, devleti *kendileri* yönetmeyi öğrendiği, işi kendi ellerine aldığı, son derece küçük kapitalist azınlığı üzerinde, kapitalit alışkanlıklarını korumada istekli küçük beyler ve kapitalizm tarafından iyiden iyiye bozulmuş işçiler üzerinde denetimi "örgütlediği" andan başlayarak, genel olarak her türlü yönetim zorunluluğu ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar tam ise, gereksiz duruma geleceği an da o kadar yakındır. Silahlı işçiler tarafından kurulan "devlet" ne kadar demokratik ise, ne kadar "artık gerçek anlamda bir devlet değil" ise, *tüm* devlet de o kadar çabuk sönmeye başlar.

Gerçekte, *herkesin* toplumsal üretimi kendisi yönetmeyi öğreneceği ve gerçekten yöneteceği zaman, herkesin kayıt-kuyut işlerine ve asalakların, haramzadelerin, üçkâğıtçıların ve başka "kapitalizm gelenekleri koruyucuları"nın kayıt ve denetimine kendileri girişeceği zaman, tüm halk tarafından uygulanan bu kayıt ve bu denetimden paçayı kurtarmak, her halde öylesine inanılmaz bir güçlükte ve öylesine ender bir istisna durumunda olacaktır ki, bu kayıt ve denetimden kurtulma çabası her halde öyle çabuk ve öyle sert bir ceza gerektirecektir ki, (silahlı işçiler pradtik bir yaşam anlayışına sahiptirler; onlar duygusal küçük entellektüeller değildirler ve kendileriyle alay edilmesine asla izin vermeyeceklerdir), tüm insan toplumunun yalın ama özsel kurallarına uyma *zorunluluğu*, çabucak bir *alışkanlık* durumuna gelecektir.

Komünist toplumun birinci evresinden üst evresine, ve, sonuç olarak, devletin tamamen sönmesine geçişi sağlayacak kapı, o zaman ardına dek açılacaktır.

BÖLÜM VI

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN ALÇALTILMASI

DEVLETİN toplumsal devrim ve toplumsal devrimin de devlet karşısındaki tutumu sorunu, ayrıca genel olarak devrim sorunu gibi, II. Enternasyonal'in (1889-1914) en gözde teorisyen ve yazarlarını çok az ilgilendirdi. Ama, II. Enternasyonal'in 1914'te batmasına yol açan oportünizmin kerteli gelişmesi içinde en belirleyici olan şey, hatta bu sorun kendisini apaçık bir biçimde ortaya koyduğu zaman bile, *çevresinden dolaşarak geçmeye çalışılması*, ya da büsbütün bilmezlikten gelinmesiydi. Genel olarak, proleter devrimin devlet karşısındaki tutumu sorununun *savsaklanması eğiliminin*, oportünizm için elverişli olan ve onu besleyen bu eğilimin, marksizmin *çarpıtılması* ve bütünsel alçaltılması sonucunu verdiği söylenebilir.

Bu acıklı süreci, kısaca da olsa belirlemek için, marksizmin en gözde teorisyenlerini, Plekhanov ve Kautsky'yi ele alalım.

1. PLEKHANOV'UN ANARŞİSTLER İLE POLEMİĞİ

Plekhanov, anarşizmin sosyalizm karşısındaki tutumuna, 1894'te Almanca yayınlanan özel bir broşür ayır-

mıştır: *Anarşizm ve Sosyalizm.*

Plekhanov bu konuyu, anarşizme karşı savaşımda en güncel, en ivedi ve siyasal bakımdan en özsel sorunu, yani, devrimin devlet karşısındaki tutumu ve genel olarak devlet sorununu tamamen atlayarak inceleme cambazlığını göstermiştir! Broşürü iki bölümdür: biri, Stirner'in, Proudhon'un vb. düşünlerinin evrimi üzerine değerli bir dokümantasyon kapsayan tarihsel-yazınsal bir bölüm; öteki, bir anarşisti bir hayduttan ayırdetmenin olanaksızlığı üzerine, kötünün kötüsü usyürütmelerin bulunduğu tümden hamkafa bir bölüm.

Konuların bu bağdaşımı, Plekhanov'un Rusya'nın devrim öncesi ve devrimci dönemi sırasındaki tüm etkinliğinin en eğlenceli ve en özellik belirtici yanıdır. Plekhanov, 1915'ten 1917'ye dek, işte böyle göründü: siyasette burjuvazinin ardından sürüklenen yarı-doktriner, yarı-hamkafa.

Marx ve Engels'in anarşistlerle yaptıkları tartışmalarda, devrimin devlet karşısındaki tutumu üzerine görüşlerini, özellikle ve büyük bir özenle belirtmeye çalıştıklarını gördük. Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'ni 1891'de yayınladığı zaman Engels şöyle yazmıştı: "O anda bizler (yani Marx ve Engels) Enternasyonal'in[20] (Birinci Enternasyonal) La Haye Kongresinden ancak iki yıl sonra, Bakunin ve anarşistlerle savaşın tam ortasında bulunuyorduk."

Anarşistler, Paris Komünü'nü, kendi öğretilerini doğrulayan, söz uygun düşerse, "kendilerine özgü" bir şey olarak göstermeye çalışmışlardır. Ama onlar, Komün'ün verdiği derslerden de, Marx'ın Komün üzerindeki çözümlemesinden de hiçbir şey anlamamışlardır. Eski devlet makinesini *parçalamak* gerekli midir ve onu *neyle* değiştirmek gerekir, gibi somut siyasal sorunlar üzerinde, anarşistler, yaklaşık biçimde de olsa, gerçeği yansıtan hiçbir şey söylememişlerdir.

Ama "anarşizm ve sosyalizm" konusunu, devlet sorununu tamamen atlayarak, marksizmin Komün'den önce ve Komün'den sonraki tüm gelişmesini *dikkate almak-*

sizin incelemek, kaçınılmaz bir biçimde oportünizme sapmak demektir. Çünkü oportünizm için özellikle gerekli olan şey, az önce belirttiğimiz iki sorunun hiç *konmamış olmasıdır*. Bu kadarı bile, oportünizm için bir yengidir.

2. KAUTSKY'NİN OPORTÜNİSTLER İLE POLEMİĞİ

Kautsky'nin yapıtları, Rusçaya, başka hiçbir dile olmadığı kadar çok çevrilmiştir. Bazı Alman sosyal-demokratlarının, şaka yollu, Kautsky'nin Rusya'da Almanya'dan çok okunduğunu söylemeleri boşuna değildir. (Ayraç içinde belirtelim ki, bu şakada, bu şakayı yapanların aklına bile gelmeyen derin bir tarihsel gerçek payı vardır. Rus işçileri, 1905'te, dünyanın en iyi sosyal-demokrat yazınının en iyi yapıtlarını, o zamana dek görülmemiş miktarda ısmarlayıp, bu yapıtların öteki ülkelerdeki çevirilerini ve asıllarını çok sayıda elde ederek, daha ileri bir komşu ülkenin hatırı sayılır deneyimini, söz yerindeyse, hızlı bir tempoyla bizim proleter hareketimizin genç toprağı üzerine aktardılar.)

Kautsky, bizde, marksizm üzerine popüler açıklamasıyla, ve özellikle, başta Bernstein olmak üzere, oportünistlere karşı açtığı tartışma dolayısıyla tanınır. Bununla birlikte, pek de iyi bilinmeyen, ama 1914-1915 büyük bunalımı sırasında Kautsky'nin o son derece utanç verici kafa karışıklığına ve sosyal-şovenizmin savunmasına nasıl kayabildiği çözümlenmek istenirse, üzerinde durulması gereken bir gerçek var. Bu gerçek, oportünizmin Fransa (Millerand ve Jaures) ve Almanya'daki (Bernstein) en gözde temsilcilerine karşı çıkmadan önce, Kautsky'nin çok büyük kararsızlıklar göstermiş olmasıdır. 1901-1902 arasında Stuttgart'ta çıkan ve devrimci proleter düşünleri savunan marksist *Zarya*[21] gazetesi, Kautsky ile tartışmak, ve, onun 1900 Paris Sosyalist Enternasyonal Kongresine[22] önerdiği melez, kaçamaklı ve oportünistlerle uzlaşıcı karar tasarısını "lastikli karar" olarak adlandırmak zorunda kalmıştı. Karl Kautsky'nin,

Bernstein'a karşı savaşıma girişmeden önce daha az olmayan duraksamalarını gösteren mektupları da Almanya'da yayınlanmış bulunuyor.

Çok daha önemli bir şey de şudur: Şimdi, Kautsky'nin marksizm karşısındaki son ihanetinin *tarihini* irdelerken, onun oportünistlerle yaptığı tartışmada, özellikle devlet sorununda, sorunu koyma ve inceleme biçiminde oportünizme doğru sürekli bir sapma saptayoruz.

Kautsky'nin oportünizme karşı ilk önemli yapıtını, *Bernstein ve Sosyal-Demokrat Program* adlı kitabını alalım. Kautsky, bu kitapta Bernstein'ı inceden inceye çürütür. Ama ilginç olan şudur:

Bernstein, onu Erostrat biçimi ünlüleştiren *Sosyalizmin Öncülleri* adlı kitabında, marksizmi *"blankicilik"* ile suçlar. (O zamandan bu yana, Rusya'daki oportünistler ve liberal burjuvalar tarafından, marksizmin devrimci temsilcilerine, Bolşeviklere karşı bin kez ileri sürülen suçlamadır bu.) Adı geçen kitabında, Bernstein, Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ı üzerinde özellikle durur; gördüğümüz gibi, Marx'ın Komün'den çıkan dersler üzerine görüşünü, Proudhon'un görüşüyle boş yere birleştirmeye, özdeşleştirmeye çalışır. Bernstein'in özellikle dikkatini çeken şey, *Komünist Manifesto*'nun 1872 onsözünde Marx'ın altını çizmiş olduğu sonuçtur. Marx bu önsözde şöyle der: "İşçi sınıfı, devlet makinesini olduğu gibi ele geçirmek ve onu kendi hesabına kullanmakla yetinemez."

Bu formül, Bernstein'ın o kadar "hoşuna gider" ki, bunu tamamen çarpıtılmış oportünist bir anlamda yorumlayarak, kitabında en az üç kez yineler.

Oysa görmüş olduğumuz gibi, Marx, işçi sınıfı, tüm devlet makinesini *parçalamak, yıkmak, berhava etmek (Sprengung,* patlama,—deyim Engels'indir) zorundadır demek ister. Oysa, Bernstein'a göre, Marx bu sözcüklerle, işçi sınıfını, iktidarı ele geçiriş sırasında, çok devrimci bir etkinliğe *karşı*, sözde uyarmış oluyordu.

Marx'ın düşüncesinin bundan daha bayağı, daha utanç verici bir çarpıtılması düşünülemezdi.

Ve Kautsky, bu "bernştaynculık"ı o inceden inceye

çürütmesinde nasıl davranmıştır?

Kautsky, oportünistler tarafından marksizmin bu noktasında yol açılan çarpıtmayı derinliğine bir çözümlemeden kaçınmıştır. Yalnızca, Marx'a göre, işçi sınıfının devlet makinesini *olduğu gibi* ele geçirmekle yetinemiyeceğini, ama genel olarak onun üzerinde egemenlik *kurabileceğini* doğrulayarak, Marx'ın *İç Savaş'* ına Engels'in yazdığı önsözden yukarıda sözü geçen parçayı aktarmış ve başka hiçbir şey söylememiştir. Bernstein, Marx'a gerçek düşüncesinin tam tersini mi maletmiş, Marx 1952'den başlayarak proleter devrime devlet makinesini "parçalamak" görevini mi vermiş, —bütün bunlar üzerine Kautsky tek söz söylemez.

Bunun sonucu, proleter devrimin görevleri sorununda marksizmi oportünizmden temelden ayıran şey, Kautsky tarafından el çabukluğuyla yokedilmiş olur!

Kautsky, Bernstein'a "karşı" şöyle yazar: "Proletarya diktatorası sorununun çözümü işini büyük bir dinginlikle, geleceğe bırakabiliriz" (Almanca baskı, s. 172).

Bu, Bernstein'a *karşı* bir polemik değil, aslında ona verilmiş bir *ödün*, oportünizm karşısında bir boyun eğmedir; çünkü şu anda, oportünistler, proleter devrimin görevleriyle ilgili en önemli sorunların "büyük bir dinginlikle geleceğe bırakılması"ndan başka bir şey istemiyorlar.

1852'den 1891'e dek, kırk yıl boyunca, Marx ve Engels, proletaryaya devlet makinesini parçalamak zorunda olduğunu öğrettiler. Ve Kautsky, 1899'da oportünistlerin bu noktada marksizme düpedüz ihanetleri karşısında, bu makinenin parçalanması gerekli mi, değil mi sorununu *el çabukluğuna getirip,* onun yerine bu parçalama işinin somut biçimleri sorununu koyarak, bu somut biçimleri önceden bilemeyeceğimiz yolundaki o "söz götürmez" (ve kısır) hamkafa gerçeği arkasına sığınır!

Proletarya partisinin, işçi sınıfını devrime hazırlama görevi karşısındaki tutumlarında, Marx ile Kautsky arasında derin bir uçurum vardır.

Kautsky'nin bir *sonraki* yapıtını, gene büyük ölçüde

oportünizmin yanlışlarını çürütmeye ayrılmış daha olgun yapıtını ele alalım. Bu, *Toplumsal Devrim* üzerindeki broşürüdür. Yazar, bu yapıtta, konu olarak özellikle "proleter devrim" ve "proleter rejim" sorunlarını almıştır. Kautsky, nice değerli düşünler ileri sürer bu broşürde; ama devlet sorununa gelince, işte o konuda *susar*. Broşürün her yerinde devlet iktidarının fethinden sözedilir, ama işte o kadar; yani, devlet makinesi *yıkılmaksızın* iktidarın fethini *kabul* ettiğine göre, yazar, oportünistlere ödün veren bir formülü seçmiştir. Marx'ın 1872'de *Komünist Manifesto*'nun programında bulunup da "eskimiş" olarak ilân ettiği şeyi, Kautsky, 1902'de *diriltir*.

Broşür, "toplumsal devrimin biçimleri ve silahları"na özel bir bölüm ayırır. Bu bölümde, hem siyasal yığın grevi, hem iç savaş, hem de "modern bir büyük devletin bürokrasi ve ordu gibi egemenlik aletleri" incelenir; ama Komün'ün daha önce işçilere verdiği dersler üzerine tek sözcük bile söylenmez. Engels'in, devlet konusundaki "boş inana dayalı" saygıya karşı herkesten çok Alman sosyalistlerini uyarmış olması, kuşkusuz bir rastlantı değildir.

Kautsky sorunu şöyle sunar: muzaffer proletarya "demokratik programını gerçekleştirecektir"; ardından, bu programın maddelerinin açıklanması gelir. Burjuva demokrasisi yerine proleter demokrasisinin geçmesi üzerine 1871'in yeni olarak getirdiği şeye gelince, bundan tek bir söz etmez. Kautsky, "ciddî" görünüşlü bayağılıkların arkasına sığınır. Şöyle:

"İktidara, güncel rejimin koşulları içinde geçmeyeceğimiz kendiliğinden anlaşılır. Devrimin kendisi, bugünkü siyasal ve toplumsal yapımızı değiştirmeye zamanı olacak, uzun soluklu, çok derin savaşımları öngerektirir."

Bu elbette "kendiliğinden anlaşılır"; tıpkı atların yulaf yemeleri ve Volga'nın Hazer Denizi'ne dökülmesi gibi. Ne var ki, "çok derin" bir savaşım üzerine boş ve tumturaklı birtümce yardımıyla, devrimci proletarya için canalıcı bir sorunun, *yapacağı* devrimdeki "derinlik"in, daha

önceki, proleter-olmayan devrimlerden farklı olarak, devlet ve demokrasiye göre *neye* dayandığı sorununun *baştan savulması* da can sıkıcı bir şeydir.

Bu sorunu baştan savarak, Kautsky, *gerçekte* bu çok önemli nokta üzerinde oportünizme bir ödün verir: ona *sözde* korkunç bir savaş açar, "devrim düşünü"nün önemini belirtir (ama devrimden çıkan somut dersleri işçiler arasında yaymaktan korktuğu zaman bu "düşün" kaç para eder); ya " her şeyden önce devrimci idealizm" der, ya da, İngiliz işçilerinin bugün "artık küçük-burjuvalardan başka bir şey olmadıklarını" bildirir.

Kautsky, şöyle yazar:

"Sosyalist toplumda çok çeşitli işletme biçimleri bir arada bulunabilirler: bürokratik(??), trade-unioncu [sendikalist -ç.] kooperatif bireysel ...örneğin, demiryolları gibi, bürokratik (??) bir örgütten vazgeçemeyecek işletmeler vardır. Burada, demokratik örgütlenme, şu görünüme bürünebilir: işçiler, çalışma rejimini düzenlemek ve bürokratik aygıtın işleyişini denetlemekle görevli bir tür parlamento oluşturacak delegeleri seçebilirler. Bazı işletmeler işçi sendikalarına verilebilirler; bazıları da kooperasyon ilkesine dayanabilirler" (Cenevre'de 1903'te yayınlanmış Rusça çeviri, s. 148 ve 115).

Bu görüş biçimi yanlıştır; Marx ve Engels'in, Komün'den çıkan derslerden esinlenerek, 1870 ve 1880 yılları arasında yaptıkları açıklamalara göre bir gerilemeyi gösterir.

Sözde "bürokratik" bir örgüt zorunluluğu bakımından, demiryollarıyla genel olarak bütün büyük mekanize sanayi işletmeleri arasında, herhangi bir fabrika, herhangi bir büyük mağaza, herhangi bir büyük kapitalist tarım işletmesi arasında hiçbir ayrım yoktur. Bütün bu işletmelerde, teknik, çok sıkı bir disiplin, herkesin kendi işini zamanında yapmasında çok büyük bir titizlik ister; tersi durumda tüm işletme durur, ya da makineler bozulur, ürünler ziyan olur. Bütün bu işletmelerde işçiler, elbette *"bir tür parlamento* oluşturacak olan delegeleri seçeceklerdir".

Ama burada önemli olan nokta, bu "bir tür parla-

mento"nun, burjuva parlemanter kurumları anlamında bir parlamento *olmayacağıdır*. Burada önemli olan nokta, bu "bir tür parlamento"nun, düşüncesi burjuva parlamentarizminin çerçevesini aşmayan Kautsky'nin düşündüğü gibi, "çalışma rejimini düzenlemek ve bürokratik aygıtın işleyişini denetlemek" ile *yetinmeyeceğidir*. Kuşku yok ki, sosyalist toplumda, işçi temsilcilerden kurulu "bir tür parlamento", "çalışma rejimini düzenleyecek ve aygıt'ın işleyişini denetleyecektir"; *ama* işte bu aygıt, "bürokratik" *olmayacaktır*. İşçiler, siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, eski bürokratik aygıtı parçalayacak, temellerine dek yıkacak, onda taş üstünde taş bırakmayacak ve onu işçi ve görevlileri kapsayan yeni bir aygıtla değiştireceklerdir. Bu işçi ve görevlilerin bürokrat durumuna gelmelerini *engellemek* için, Marx ve Engels tarafından enine boyuna incelenmiş olan önlemler hemen alınacaktır: 1) Her işe seçimle gelme, ama her an görevden geri alınabilme; 2) İşçinin aldığından yüksek olmayan bir ücret; 3) *Herkesin* denetim ve gözetim işlerini yapabilmesi, yani *herkesin* bir zaman için "bürokrat" durumuna gelmesi ve bu yüzden *kimsenin* "bürokrat" olamaması için gerekli önlemlerin hemen alınması.

Kautsky, Marx'ın şu sözlerinin anlamını hiç düşünmemiştir: "Komün parlemanter bir örgenlik değil, aynı zamanda hem yürütmeci, hem yasamacı, hareketli bir gövdeydi."

Kautsky, —*(halk için olmayan)* demokrasiyi *(halka karşı olan)* bürokrasiye bağlayan— burjuva parlamentarizmi ile, bürokrasiyi kökünden kazıyacak önlemleri hemen alacak, ve, bu önlemleri sonuna dek, bürokratizmin tamamen yıkılmasına ve halk için bir demokrasinin tamamen kurulmasına dek uygulayacak olan proleter demokratizm arasındaki ayrımı hiç mi hiç anlamamıştır.

Kautsky, burada, başka birçokları gibi, devlet karşısında "boş inana dayanan bir saygı"nın, "boş inana dayanan" bir bürokratizm "saygı"sının kanıtını verir.

Kautsky'nin oportünistlere karşı son ve en yetkin yapıtına, *İktidar Yolu* adlı broşürüne geçelim (galiba bu bro-

şürün Rusçası yayınlanmadı, çünkü Rusya'da gericiliğin en güçlü olduğu bir zamanda, 1909'da çıktı). Bu broşür büyük bir ilerleme gösterir; çünkü, ne Bernstein'a karşı yöneltilen 1899 broşürü gibi genel olarak devrimci programı inceler, ne de 1902'deki *Toplumsal Devrim* broşürü gibi gerçekleşme çağından bağımsız olarak toplumsal devrimin görevlerini; bizi "devrimler çağı"nın *başladığını* kabule zorlayan somut koşulları inceler.

Yazar, açıkça, genel olarak sınıf çelişkilerinin yeğinleşmesinden ve bu bakımdan özellikle önemli bir rol oynayan emperyalizmden sözeder. Batı Avrupa için "1789'dan 1871'e dek uzanan devrimci dönem"den sonra, 1905 yılı, Doğu için benzer bir dönem açar. Dünya savaşı korkunç bir hızla yaklaşır. "Proletarya için artık zamansız bir devrim sözkonusu olamaz." "Devrimci döneme girmiş bulunuyoruz." "Devrimci çağ başlıyor."

Son derece açık sözler. Kautsky'nin bu broşürü, Alman sosyal-demokrasisinin emperyalist savaştan önce *olmaya söz verdiği* şey ile, savaş patladıktan sonra (Kautsky ile birlikte) düştüğü yer arasında bir karşılaştırma yapılmasını olanaklı duruma getirir. Kautsky, irdelenen broşürde şöyle yazıyordu: "Güncel durum, bir tehlike içeriyor: bu tehlike, bizim (biz, Alman sosyal-demokratları), kolaylıkla gerçekte olduğumuzdan daha ılımlı sanılmamızdır." Ama Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin, gerçekte, göründüğünden çok daha ılımlı ve çok daha oportünist olduğu ortaya çıkmış bulunuyor!

Devrimler çağının başladığını öylesine bir kesinlikle ilân ettikten sonra, kendisinin de söylediği gibi, özellikle "siyasal devrim" sorununun çözümlenmesine ayrılmış bulunan bir broşürde, Kautsky'nin, devlet sorununu gene büsbütün bir yana bırakması çok dikkat çekicidir.

Bütün bu sorunu geçiştirme çabalarının, bütün bu susma ve eveleme-gevelemelerin kaçınılmaz sonucu, birazdan üzerinde duracağımız gibi, oportünizme tam bir katılma olmuştur.

Alman sosyal-demokrasisi, Kautsky'nin ağzıyla, sanki şöyle haykırıyordu: devrimci görüşlerimi koruyo-

rum (1899); proleter toplumsal devrimin kaçınılmaz bir şey olduğunu kabul ediyorum (1902); yeni bir toplumsal devrimler çağının başladığını kabul ediyorum (1909). Ama, proleter devrimin devlet karşısındaki görevleri sorunu ortaya çıkar çıkmaz, Marx'ın daha 1852'de söylediği şeye göre bir gerileme yapıyorum (1912).

Kautsky'nin Pannekoek'le tartışması sırasında, sorun işte böyle açıkça ortaya konmuş olur.

3. KAUTSKY'NİN PANNEKOEK İLE POLEMİĞİ

Kautsky'nin hasmı olan Pannekoek, saflarında Rosa Luxembourg, Karl Radek ve daha başkalarını toplayan "radikal sol" eğilimin temsilcilerinden biriydi. Devrimci taktik öneren radikal sollar, Kautsky'nin ilkelerden yoksun "merkezci" bir tutum kabul ettiğini ve marksizmle oportünizm arasında sallandığını kabul etmekte birleşiyorlardı. Haksız yere marksist adı verilen "merkezci" ya da "kautskist" denilen eğilim tüm çirkin yoksulluğuyla ortaya çıkınca, bu değerlendirmenin doğruluğunu savaş tamamen tanıtladı.

Pannekoek, başka şeyler arasında devlet sorununu da inceleyen "Yığın Eylemi ve Devrim *(Neue Zeit*, 1912, XXX, 2) adlı yazısında Kautsky'nin durumunu "pasif bir radikalizm" olarak, "hareketsiz bir bekleme teorisi" olarak tanımlıyordu. "Kautsky devrim sürecini görmek istemiyor" (s. 616). Pannekoek, sorunu bu biçimde koyarak, bizi ilgilendiren konuya, proleter devrimin devlet karşısındaki görevleri konusuna değiniyordu:

"Proletaryanın savaşımı, diye yazıyordu Pannekoek, yalnızca burjuvaziye karşı devlet iktidarı *için* bir savaşım değildir; aynı zamanda devlet iktidarına *karşı* bir savaşımdır da... Proleter devrim, devlet gücünün aletlerini parçalamaya ve onları proletarya gücünün aletleriyle ortadan kaldırmaya *(auflösung*, harfiyen: yoketmek, dağıtmak) dayanır... Savaşım, ancak nihaî sonuç alındığı anda, ancak devlet örgütü tamamen yıkıldığı anda biter. Çoğunluk örgütü, egemen azınlık örgütünü yokederek, üs-

tünlüğünü tanıtlar" (s. 548).

Pannekoek'ün düşüncesini büründürdüğü formülde büyük yanlışlar var. Ama, düşün açıktır; ve Kautsky'nin bu düşünü *nasıl* çürütmeye çalıştığını görmek ilginçtir.

Kautsky, şöyle yazar:

"Şimdiye dek, sosyal-demokratlarla anarşistler arasındaki karşıtlık, sosyal-demokratların devlet iktidarını ele geçirmek, anarşistlerinse onu yıkmak istemelerinden ibaretti. Pannekoek ikisini birden istiyor" (s. 724).

Pannekoek'ün açıklaması, açıklık ve belirginlikten yoksundur (yazısının, üzerinde durulan konuyla ilgili olmayan başka yanlışlarını bir yana bırakıyoruz); ama Kautsky, Pannekoek tarafından ortaya konmuş bulunan *ilke* sorununu ele almış, ve *bu çok önemli ilke sorununda*, oportünizmin göbeğine geçmek için, marksizm konumlarını büsbütün bırakmıştır. Kautsky'nin sosyal-demokratlarla anarşistler arasında kurduğu ayrım tamamen yanlıştır; marksizm kesin olarak çarpıtılmış ve alçaltılmıştır.

Marksistleri anarşistlerden ayırdeden şeyler şunlardır:

1) Marksistler, devleti tamamen ortadan kaldırmak istemekte devam ederek, bunun ancak sosyalist devrimle sınıfların ortadan kalkmasından sonra, devletin yokolmasına götüren sosyalizmin kuruluşu sonucu olarak, gerçekleşebilir bir şey olduğuna inanırlar; anarşistlerse, bunu olanaklı duruma getiren koşulları anlamaksızın, devletin bugünden yarına tamamen ortadan kalkmasını isterler.

2) Marksistler, proletarya için, siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, eski devlet makinesini tamamen yıkmanın ve onu silahlı işçilerin Komün örneğine göre örgütlenmesine dayanan yeni bir devlet makinesiyle değiştirmenin zorunlu bir şey olduğunu söylerler; anarşistler ise, devlet makinesinin yıkılmasından yana olmakla birlikte, proletaryanın onu *ne ile* değiştireceğini ve devrimci iktidarı *nasıl* kullanacağını ancak çok belirsiz bir biçimde düşünürler; onlar devlet iktidarının devrimci proletarya

tarafından kullanılmasını yadsımaya dek, devrimci diktatorayı yadsımaya dek giderler.

3) Marksistler, çağcıl devletten yararlanarak proletaryanın devrime hazırlanmasını isterler; anarşistler ise böyle bir davranışa karşıdırlar.

Bu polemikte, Pannekoek, Kautsky'ye karşı marksizmi temsil etmiştir; çünkü Marx, açıkça, proletaryanın devlet iktidarını ele geçirmekle yetinemeyeceğini (eski devlet aygıtının yalnızca başka ellere geçmekle kalmaması anlamında), ama bu aygıtı kırmak, parçalamak ve onu bir yenisiyle değiştirmek zorunda da olduğunu öğretmiştir.

Kautsky, oportünizm yararına marksizmi bırakır; çünkü devlet makinesinin parçalanmasını, oportünistler için kabulü olanaksız olan bu şeyi apaçık bir biçimde el çabukluğuna getirir, ve böylece oportünistlere devletin "fethi"ni basit bir çoğunluk sağlamak olarak yorumlama olanağını veren bir kaçamak yolu bırakır.

Marksizmin bu çarpıtılmasını gözlerden saklamak için, Kautsky, iyi bir açımlayıcı olarak davranır: Marx'ın bir "alıntı"sından yola çıkar. Marx, 1850'de "devletin elleri arasında kararlı bir güç toplanması"nı öneriyordu. Buna dayanarak Kautsky bayram eder: Pannekoek "merkeziyetçiliği" yıkmak istemiyor muydu?

Basit bir hokkabazlık; merkeziyetçiliğe yeğ tutulan federasyon üzerindeki görüşlerinde, marksizm ile proudhonculuğu özdeşleştiren Bernstein'in oyununu anımsatan basit bir hokkabazlık.

Kautsky'nin "alıntı"sı, çorbaya düşmüş saça benzer. Merkeziyetçilik, eski devlet makinesiyle olduğu gibi, yenisiyle de olanaklıdır. Eğer işçiler, kendi silahlı güçlerini özgürce birleştirirlerse, bu, merkeziyetçilik olacaktır; ama bu merkeziyetçilik, merkezî devlet aygıtının, sürekli ordunun, polisin, bürokrasinin "tamamen yıkılması" üzerine dayanacaktır. Kautsky, Marx ve Engels'in Komün üzerine iyi bilinen düşüncelerini atlayarak, sorunla hiçbir ilgisi olmayan bir alıntıyı bulup çıkartacak kadar dürüstlüğe aykırı bir biçimde davranır.

Ve, şöyle yazar:

"... Acaba Pannekoek memurların kamu görevlerini mi ortadan kaldırmak istiyordu? Ama devlet yönetimi şöyle dursun, biz ne parti ne de sendikalar örgütünde memurlardan vazgeçebiliriz. Programımız, devlet memurlarının kaldırılmasını değil, halk tarafından seçilmelerini ister... Şimdi bizde sözkonusu olan şey "geleceğin devleti"ndeki yönetim aygıtının hangi biçime bürüneceğini bilmek değil, bizim siyasal savaşımımızın devlet iktidarını, *biz bu iktidarı ele geçirmeden önce,* yıkıp yıkmayacağını *(auflösung,* harfiyen: yokedecek, dağıtacak) bilmektir [*"biz bu iktidarı ele geçirmeden önce"*nin altı Kautsky tarafından çizilmiştir]. Memurlarıyla birlikte ortadan kaldırılabilecek bakanlık hangisidir? (Kautsky, eğitim, adalet, maliye, savunma bakanlıklarını sayar.) Hayır, güncel bakanlıkların içinde, hükümete karşı olan siyasal savaşımımız tarafından ortadan kaldırılacak tek bakanlık yoktur... Yanlış anlamalardan kaçınmak için, yineliyorum: sözkonusu olan, muzaffer sosyal-demokrasinin "gelecekteki devlet"e hangi biçimi vereceğini bilmek değildir; sözkonusu olan, bizim muhalefetimizin bugünkü devleti nasıl dönüştüreceğini bilmektir" (s. 725.)

İşte bu gerçek bir hokkabazlıktır. Pannekoek, belgin *devrim* sorununu koyuyordu. Yazısının başlığı ve aktarılan parçalar bunu açıkça gösterir. Kautsky, "muhalefet" sorununa sıçrayarak, devrimci bakış açısı yerine, oportünist bakış açısını koymaktan başka bir şey yapmaz. Usyürütmesi şöyle özetlenebilir: şimdi, muhalefet; iktidarın elde edilmesinden *sonra,* bir çare düşünülecek. *Devrim yokoluyor!* Oportünistlerin istediği şeyin ta kendisidir bu.

Sözkonusu olan şey, ne muhalefet, ne de genel olarak siyasal savaşımdır; sözkonusu olan şey, düpedüz *devrim'* dir. Devrim de şuna dayanır: Proletarya, "yönetim aygıtı"nı ve *tüm* devlet aygıtını *yıkar* ve onun yerine silahlı işçiler tarafından oluşturulan bir yenisini koyar. Kautsky, "bakanlıklar" için "boş inana dayalı bir saygı" gösteriyor; ama işçi ve asker temsilcilerinin egemen ve son derece güçlü Sovyetleri yanında ve bu Sovyetlere bağlı uzman-

lardan kurulu komisyonlar, neden bu bakanlıklar yerine geçmesinler?

Önemli olan, "bakanlıklar"ın kalıp kalmayacağını, ya da bunların "uzman komisyonları", ya da başka örgütlerle değiştirilip değiştirilmeyeceğini bilmek değildir; bunun hiçbir önemi yoktur. Önemli olan (binlerce bağla burjuvaziye bağlı ve tamamen görenek ve tutuculuk etkisinde bulunan), eski devlet makinesinin korunup korunmayacağı, ya da *yıkılıp* bir *yenisiyle* değiştirilip değiştirilmeyeceğidir. Devrim, yeni sınıfın *eski* devlet makinesi yardımıyla buyurup yönetmesine değil, ama eski devlet makinesini *parçaladıktan* sonra, *yeni* bir makine yardımıyla buyurup yönetmesine yol açmalıdır: Kautsky'nin el çabukluğuna getirdiği, ya da hiç anlamadığı şey, işte marksizmin bu *temel* düşünüdür.

Memurlara ilişkin sorusu açıkça gösterir ki, Kautsky ne Komün'den çıkan dersleri anlamıştır ne de Marx'ın öğretisini. "...Biz ne parti, ne de sendikalar örgütünde memurlardan vazgeçebiliriz..."

Biz, *kapitalist rejimde, burjuvazinin egemenliği* altında, memurlardan vazgeçemeyiz. Pr letarya, kapitalizm tarafından ezilmiş, çalışan yığınlar köleleştirilmiştir. Kapitalist rejimde demokrasi, yığınların ücretli köleliği, yoksulluk ve sefaletinin yarattığı bu çevre içinde daralmış, sıkışmış, budanmış ve sakatlanmıştır. İşte bu nedenle, ama yalnızca bu nedenle, bizim siyasal ve sendikal örgütlerimizdeki memurlar kapitalist çevre tarafından b zulmuşlardır (ya da daha doğrusu bozulmaya eğilimlidirler) ve bürokratlar durumuna, yani ayrıcalıklı, yığınlardan kopmuş ve onlar *üzerinde* yer alan kimseler durumuna dönüşme eğilimini gösterirler.

Büroktarizmin *özü*, işte buradadır. Kapitalistler mülksüzleştirilmedikçe, burjuvazi alaşağı edilmedikçe, proletarya memurlarının bile belirli ölçüde "bürokratlaşmaları" kaçınılmaz bir şeydir.

Kautsky, kısacası, şöyle der: mademki, seçilmiş kamu görevlileri olacak, öyleyse sosyalist rejimde de memurlar ve bir bür krasi olacaktır! İşte yanlış olan da bu-

dur. Marx, Komün örneğiyle göstermiştir ki, kamu görevlileri, sosyalist rejimde, seçimle iş başına gelmeleri bir yana, *ayrıca* her an görevden geri alınabildikleri, *ayrıca* maaşları ortalama bir işçi ücreti düzeyine indirildiği, ve *üstelik*, parlamenter kuruluşlar yerine "hareketli", "aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı" topluluklar geçtiği *ölçüde*, bürokrat" olmaktan, "memur" olmaktan çıkarlar.

Gerçekte, Kautsky'nin Pannekoek'e karşı tüm kanıtlaması, hele özellikle, parti örgütlerinde olsun, sendikal örgütlerde olsun, memurlardan vazgeçemeyeceğimiz yolundaki o hayranlık verici kanıtı, onun, Bernstein'ın genel olarak marksizme karşı eski "kanıtlar"ını benimsediğini gösterir. Bernstein, *Sosyalizmin Öncülleri* adlı döneklik kitabında, "ilkel" demokrasi düşününe karşı, "doktriner demokratizm" dediği: emredici vekâlete, ücretsiz memuriyete, iktidarsız merkezî temsile vb. karşı, savaşa girişir. Bu "ilkel" demokrasinin başarısızlığını tanıtlamak için, Bernstein, İngiliz *trade-unionları*'nın karı-koca Webb'ler tarafından yorumlanan deneyinden yardım umar. Sözümona "tam bir özgürlük içinde" (Almanca baskı, s. 137) evrimlenmiş bulunn *trade-unionlar*, gelişmelerinin yetmiş yılı içinde, ilkel demokrasinin etkisizliğine inanmışlarmış da onun yerine bürokratizme bağlı bildiğimiz parlamentarizmi geçirmişlermiş.

Gerçekte, *trade-unionlar*, "tam bir özgürlük içinde" değil, *ama*, egemen kötülüğe, zora, yalana, yoksulların "yüksek" yönetimden elenmesine ödünler verilmesinden, kuşkusuz "kaçınılamayacak" olan *tam bir kapitalist kölelik içinde* gelişmişlerdir. Sosyalist rejimde, "ilkel" demokrasinin birçok yönleri zorunlu olarak yeniden canlanacaktır; çünkü, uygar toplumların tarihinde ilk kez olarak, halk *yığını*, yalnızca oylama ve seçimlere değil, *günlük yönetime de özerkli* bir katılma düzeyine yükselecektir. Sosyalist rejimde *herkes* sırayla yönetecek, ve kimsenin yönetmemesine çabucak alışacaktır.

Dahice çözümleme ve eleştiri zekâsı ile, Marx, Komün'ün pratik önlemlerinde, oportünistlerin alçaklıkları ve burjuvaziyle kesin olarak bozuşmayı reddetmeleri yü-

zünden, o kadar korktukları ve kabul etmek istemedikleri; anarşistlerinse, ya aşırı ivecenlikleri, ya da büyük toplumsal dönüşümlerin içlerinde oluştukları koşulları genel olarak anlayamayışları yüzünden görmek istemedikleri *bu dönüm noktasını* görmüştür. Hamkafalık iliklerine işlemiş ve, aslında devrime ve onun yaratıcı gücüne inanmak şöyle dursun, devrimden ödü patlayan (bizim Menşeviklerile Devrimci-Sosyalistlerin de ödlerinin patladığı gibi) oportünist: "Eski devlet makinesini yıkmayı düşünmemeli bile; bakanlardan ve memurlardan nasıl vazgeçebiliriz?" diye usyürütür.

Anarşist ise: *"Yalnızca* eski devlet makinesini yıkmayı düşünmek gerekir; daha önceki proleter devrimlerden çıkan *somut* dersleri derinleştirmek ve yıkılan şeyin yerine *neyin* ve *nasıl* konacağını çözümlemek yararsızdır" diye usyürütür (anarşistlerin en iyisi elbette, yoksa Kropotkin ve hempalarını izleyerek, burjuvazinin ardından sürükleneni değil); bu nedenle, anarşist, somut, gözüpek, sert, ama aynı zamanda yığın hareketinin pratik koşullarını da hesaba katan devrimci bir etkinliğe değil, *umutsuzluk* taktiğine varır.

Marx, bu iki yanılgıdan da kaçınmayı —bir yandan, eski devlet makinesinin bütünsel yıkılmasında en büyük gözüpekliği göstermeyi, öte yandan sorunu somut bir biçimde koymayı— öğretir: Komün, daha büyük bir demokrasi sağlamaya ve bürokratizmin kökünü kazımaya yönelen şu ve şu önlemleri alarak, birkaç haftada, *yeni,* proleter, şu ve şu biçimde davranan bir devlet makinesi kurmaya *başlayabilmiştir.* Öyleyse, Komüncülerden devrimci gözüpekliği öğrenelim, onların pratik önlemlerinde, pratik bakımdan ivedi ve hemen gerçekleştirilmesi olanaklı bir önlemler *taslağı* görmeye çalışalım; bürokratizmi büsbütün yıkmaya, ancak böyle, *bu yolu izleyerek* ulaşabiliriz.

Sosyalizm, işgününü kısaltarak, *yığınları* yeni bir yaşama yükselterek, halkın *büyük bölümünü, istisnasız herkese* "kamu görevleri" yapmasını sağlayan koşullara kavuşturacaktır—bürokratizmin bu yıkılması olanağını güvence altına alan şey, işte budur. Ve genel olarak, her

türlü devletin *büsbütün sönmesine* yol açacak olan şey de, işte budur.

"...Yığın grevinin rolü, diye sürdürür Kautsky, hiçbir zaman devlet iktidarını *yıkmak* değil, ama yalnızca hükümeti belli bir sorun üzerinde ödünlere hazırlamak, ya da proletaryaya düşman bir hükümet yerine, proletaryanın gereksinimlerini karşılamaya çalışan *(entgegenkommende)* bir hükümet geçirmek olabilir... Ama bu (yani proletaryanın kendine düşman hükümet üzerindeki zaferi), hiçbir zaman ve hiçbir durumda, devlet iktidarının *yıkılmasına* götüremez; bundan, *devlet iktidarı içinde* güçler dengesinin belli bir bir *yer değiştirmesinden (Verschiebung)* başka bir sonuç çıkarmaz... Öyleyse, bizim siyasal savaşımımızın ereği, gene geçmişte olduğu gibi, parlamentoda çoğunluğun kazanılması ile devlet iktidarının ele geçirilmesi ve parlamentonun hükümetin efendisi durumuna dönüştürülmesi olarak kalır" (s. 726, 727, 732).

İşte, en arı ve en yavan oportünizm; sözde devrimci kalarak, gerçekte devrimden vazgeçmenin ta kendisi. Kautsky'nin düşüncesi, "proletaryanın gereksinimlerini karşılamaya çalışan bir hükümet"ten öteye gitmez; *Komünist Manifesto*'nun "proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi"ni ilân ettiği 1847'ye göre, hamkafalığa doğru atılmış bir geri adımdır bu.

Böylece Kautsky, hepsi de "proletaryanın gereksinimlerini karşılamaya çalışan" bir hükümet için savaşımda oybirlikli olan Scheidemann'lar, Plekhanov'lar, Vandervelde'ler ile çok sevdiği "birlik"i gerçekleştirme düzeyine düşecektir.

Bize gelince, biz bu sosyalizm dönekleriyle selamı-sabahı kesecek ve, silahlı proletaryanın kendisinin *hükümet* durumuna gelmesi ereğiyle, tüm eski devlet makinesinin yıkılması için savaşacağız. "İki büyük ayrım"dır bu.

Kautsky, hepsi de oportünistler tarafından kabul edilebilecek hiçbiri parlamenter burjuva cumhuriyet çerçevesi dışına çıkmayan çok soylu erekler olan, "devlet iktidarı içinde güçler dengesinin bir yer değiştirmesi" için,

"parlamentoda çoğunluğun kazanılması ve parlamentonun hükümetin dediği dedik efendisi durumuna dönüştürülmesi" için savaşmaktan daha iyi bir şey istemeyen Legien ve David'lerin, Plekhanov, Potresov, Çereteli ve Çernov'ların o hoş arkadaş topluluğu içinde kalacaktır.

Bize gelince, biz oportünistlerle selamı-sabahı keseceğiz; ve bilinçli proletarya, "güçler dengesinde bir yer değiştirmek" için değil, ama *burjuvazinin alaşağı edilmesi* için, burjuva parlamentarizminin *yıkılması* için, Komün tipi bir demokratik cumhuriyet ya da bir İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Cumhuriyeti için, proletaryanın devrimci diktatorası için, savaşımda tümüyle bizimle birlikte olacaktır.

* * *

Uluslararası sosyalizm, Kautsky akımından daha sağda yer alan akımları da kapsar: Almanya'da *Aylık Sosyalist Defterler*[23] (Legien, David, Kolbe ve İskandinavyalı Staunning ve Branting dahil, daha birçokları); Fransa ve Belçika'da Jaures yandaşları ve Vandervelde; [İtalya'da -ç.] Turati, Trèves, ve İtalyan partisi sağ kanadının öteki temsilcileri; İngiltere'de Fabian'lar ve "bağımsızlar" (gerçekte her zaman liberallerin egemenliği altında bulunan "Independent Labour Party")[24] vb.. Parlemanter etkinlik içinde ve parti yayınlarında önemli ve çoğunlukla egemen bir rol oynayan bütün bu baylar, proletarya diktatorasını açıkça yadsırlar ve kılık değiştirmemiş bir oportünizm uygularlar. Bu baylara göre, proletarya "diktatora"sı, demokrasiyle çelişir! Gerçekte, bu bayları küçükburjuva demokratlardan ayırdeden ciddî hiçbir şey yoktur.

Bundan dolayı, II. Enternasyonal'in, resmî temsilcilerinin büyük çoğunluğu bakımından, boydan boya oportünizme battığı sonucunu çıkartmakta haklıyız. Komün deneyi yalnızca unutulmakla kalmamış, ayrıca bozulmuştur da. İşçi yığınlarına, harekete geçmek, eski devlet makinesini parçalayıp onun yerine bir yenisini koymak, ve böylece, kendi siyasal egemenliklerini toplumun

sosyalist dönüşümünün temeli yapmak gerekeceği anın yaklaştığı inancını aşılamak yerine, bunun tam tersi telkin ediliyor, ve "iktidarın fethi" oportünizme binlerce gedik açık kalacak biçimde sunulmuş bulunuyordu.

Proleter devrimin devlet karşısındaki tutumu sorununun çarpıtılması ve bu sorun yöresindeki susku komplosu, emperyalist yarışma sonucu güçlendirilmiş bir askerî aygıtla donatılmış bulunan devletlerin, İngiltere ya da Almanya'dan, İngiliz malî sermayesi ya da Alman malî sermayesinden hangisinin dünya üzerinde egemen olacağını kararlaştırmak için, milyonlarca insanı yokeden savaşçı canavarlar durumuna gelmiş bulundukları bir sırada, büyük bir rol oynamaktan geri kalamazdı.*

* Elyazmasında daha sonra şunlar yazılıdır:

BÖLÜM VII

1905 ve 1917 RUS DEVRİMLERİ DENEYİMİ

Bu bölümün başlığında belirtilen konu o kadar geniştir ki, bu konuda ciltlerce kitap yazılabilir, yazılmalıdır da. Bu broşürde, elbette ki, kazanılan deneyimin, devrim sırasında proletaryanın devlet iktidarı karşısındaki görevleriyle doğrudan ilgili en önemli dersleriyle yetinmemiz gerekecektir. (Elyazması burada biter.)

Bu broşür 1917 Ağustos ve Eylülünde yazılmıştır. Son bölümün, "1905 ve 1917 Rus Devrimleri deneyimi" başlığını taşıyan VII. bölümün planını daha önce kararlaştırmıştım. Ama, başlık dışında, 1917 Ekim Devriminin öngününü belirleyen siyasal bunalım tarafından "engellenmiş" olarak, bu bölümün bir tek satırını bile yazacak vaktim olmadı. Böylesine bir "engel"den yalnızca kıvanç duyulabilir. Ama bu broşürün ("1905 ve 1917 Rus Devrimleri Deneyimi"ne ayrılmış) ikinci fasikülü, kuşkusuz çok daha sonraya bırakılacak; "bir devrim deneyi" yapmak, o konuda yazmaktan daha güzel ve daha yararlıdır.

Yazar

Petrograd.
30 Kasım 1917.

1. *Devlet ve İhtilâl,* Lenin tarafından, 1917 Ağustos-Eylül ayları içinde yazılmıştır. Lenin, 1916'nın ikinci yarısından itibaren, devlet sorununun teorik bir irdeleme zorunluluğunu belirtiyordu. Gene bu dönemde, *GençlikEnternasyonali* başlıklı bir yazı yazdı (bk. *Yapıtlar,* c. 23. s. 179-183). Bu yazıda, Bukharin'in devlet sorunu üzerindeki anti-marksist tutumunu eleştiriyorve marksizmin devlet karşısındaki tutumu üzerine ayrıntılı bir yazı yazmayı vaadediyordu. Kollontay'a yazdığı 17 Şubat 1917 tarihli bir mektupta, Lenin, bu sorun üzerine gerekli dokümantasyon toplama işini hemen hemen tamamladığını bildirir. Bu mektupta sözkonusu edilen şey, *Marksizm ve Devlet* başlığını taşıyan mavi kaplı bir defter içine ince ve sık bir yazıyla kopya edilmiş gereçtir. Karl Marx ve Friedrich Engels'in yapıtlarından alınmış alıntılar, Kautsky, Pannekoek ve Bernstein'ın kitaplarından alınmış parçalar, Lenin'in eleştirici düşünceleri, çıkardığı sonuç *ve genellemelerle* birlikte, bu defterde bir araya getirilmiştir.

Devlet ve İhtilâl yedi bölümden meydana gelecekti; ama VII. bölüm, "1905 ve 1917 Rus Devrimleri Deneyimi" hiç yazılmadı; bu bölümden, yalnızca inceden inceye hazırlanmış bir plan kaldı (bk. Lenin külliyatı. XXI, 1933, s. 25-26). Yapıtının yayınlanmasıyla ilgili olarak yayıncıya gönderdiği bir mektupta, Lenin "... eğer yedinci bölüm için fazla gecikmişse, ya da bu bölüm kitabı fazla kalınlaştıracaksa, ilk altı bölümün ayrı olarak, *birinci fasikül* olarak yayınlanması gerekeceğini" yazmıştı.

Elyazmasının ilk sayfasında "F.F.İvanovski" takma adı bulunur. Lenin, kitabını bu takma ad altında yayınlamayı düşünüyordu: yoksa

Geçici Hükümet kitabı toplatabilirdi. Yapıt ancak 1918'de yayınlanabildiği için takma ada gerek kalmadı. Kitabın, ikinci bölüme Lenin tarfından eklenmiş yeni bir parçayı, "Marx Sorunu 1852'de Nasıl Koyuyordu?" adlı parçayı da içeren bir ikinci baskısı, 1919'da yayınlanmıştır.

2. *Fabian'lar*, İngiltere'de birentellektüel burjuvalar grubu tarafından kurulmuş (1884), aşırı derecede reformist ve oportünist "Fabian Derneği" üyeleri, derneğe, kesin çarpışmalardan kaçınmaya dayanan sakıntılı taktiği nedeniyle, kendisine *Cunctator* (uygun zaman bekleyerek oyalayan) lâkabı takılan *Romain Fabius*'un adı verilmişti. Lenin, Fabian derneği için, bu dernek "oportünizmin ve liberal işçi politikasının en yetkin dışavurumu"ydu der. Fabian'lar proletaryayı sınıf savaşımından saptırıyor, kapitalizmden sosyalizme reformlar yardımıyla, barışçı, kerteli bir geçişi salık veriyorlardı. Emperyalist dünya savaşı sırasında (1914-1918), Fabianlar sosyal-şovenizm tutumunu benimsedilir. Fabian'ların içyüzünü anlamak için, Lenin'in yapıtlarında özellikle şu yazılara bakmak gerekir: J. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx, vb.den, F. R. Sorge ve başka kimselere Mektuplar" adlı kitabın Rusça çevirisine "Önsöz"; "Rus Devriminde Sosyal-Demokrasinin Tarımsal Programı"; İngiliz Barışçılığı ve İngilizlerin Teori Hoşlanmazlığı."

3. Bakınız: F. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin* ve *Devletin Kökeni*. Sol Yayınları.

4. Bakınız: F. Engels, *Anti-Dühring*. Sol Yayınları.

5. *Gotha Programı*, 1875 Gotha Kongresinde, o zamana kadar ayrı kalmış Eisenachçılarla Lassallecıların birleşmesi sırasında kabul edilen Alman Sosyalist İşçi Partisi programı. Bu program iyiden iyiye oportünist birnitelik taşıyordu; çünkü bütün önemli sorunlar üzerinde Eisenachçılar Lassallecılara ödün vermiş ve Lassalle'ın formüllerini kabul etmişlerdi. Marx ve Engels, Gotha Programını sıkı bir eleştiriden geçirdiler.

6. Bakınız: K. Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Sol Yayınları.

7. Bakınız: K. Marx - F. Engels, *Komünist Manifesto*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

8. Bakınız: K. Marx, *Louis Bonapart'ın 18-Brumaire'i*, Sol Yayınları.

9. *Die Neue Zeit* [Yeni Zamanlar], Alman Sosyal-Demokrasisinin organı; Stuttgart'ta 1883-1923 arasında yayınlanmış bulunan dergi. *Neue Zeit*, 1885-1895 arasında, Engels'in yazılarını yayınlamıştır. Bu yazılar, dergi yazarlarına çoğunlukla yol gösteriyor, ve marksizmden saptıkları zaman, onları acımasızca eleştiriyordu. Engels'in ölümünden sonra, 90 yıllarının ikinci yarısından itibaren, dergi sistemli olarak revizyonist yazılar yayınladı. Emperyalist dünya savaşı (1914—1918) sırasında, merkezci, *Kautskist* bir tutumu benimsedi ve sosyal-şovenleri destekledi.

10. Bakınız: K. Marx - F. Engels, *Komünist Manifesto*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

11. Bakınız: K. Marx, *Fransa'da İç Savaş*, 1871, Marx, Engels, Lenin: *Paris Komünü Üzerine* içinde, Sol Yayınları.

12. *Dielo Naroda* Halkın Davası], Devrimci-Sosyalist Partinin günlük gazetesi. Birkaç kez ad değiştirerek, Mart 1917'den Haziran 1918'e kadar Petrograd'da yayınlandı. Ekim 1918'de Samara'da (üç sayı) ve Mart 1919'da Moskova'da (on sayı) yeniden yayınlandı. Sonra karşı-devrimci faaliyeti yüzünden yasaklandı.

13. Bakınız: F. Engels, *Konut Sorunu*, Odak Yayınları.

14. Burada şu makaleler söz konusudur: K. Marx: *Politik Aldırmazlık*; F. Engels: *Otorite Konusunda*.

15. *Erfurt Programı*. Alman sosyal-demokrasisinin, 1875 Gotha Programının yerine geçmek üzere, 1891 Ekiminde Erfurt Kongresinde kabul edilen programı. Erfurt programının yanlışlıkları Engels tarafından, *1891 Sosyal-Demokrat Program Taslağı Eleştirisine Katkı*'da eleştirilmiştir. (Bakınız: Marx-Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirileri*. Sol Yayınları.)

16. *Pravda* [Hakikat]. Petersburg'da yayınlanan ve Petersburg işçilerinin girişimiyle Nisan 1912'de kurulan yasal günlük Bolşevik gazete.

Pravda, işçiler tarafından toplanan parayla çıkan bir işçi yığın gazetesiydi. Gazete yöresinde, geniş bir işçi muhabir ve yazarlar çevresi oluştu. Bir yılda, gazete 11.000 işçi mektubu yayınlandı. *Pravda* ortalama olarak günde 40.000 basılıyordu ve günlük tirajının 60.000'e yükseldiği aylar da olmuştur.

Yurt dışında bulunan Lenin, *Pravda*'yı yönetiyor, yazı kuruluna hemen her gün yazıyor, ona direktifler veriyor, partinin en güçlü yazarlarını gazete yöresinde topluyordu. *Pravda*, sürekli olarak polis kovuşturmasına uğruyordu. Çıktığı ilk yıl içinde, 46 kez toplandı ve yazarlarına karşı 36 dava açıldı; yazarlar, toplam olarak, 47,5 ay hapiste kaldı. İki yıl üç ay içinde *Pravda*, Çar hükümeti tarafından sekiz kez yasaklandı, ama her kezinde yeni bir ad altında, yeniden yayınlandı: *Raboçaya Pravda* [İşçi Hakikatı], *Severnaya Pravda* [Kuzey Hakikatı], *Pravda Truda* [İş Hakikatı], *Za Pravda* [Hakikat İçin], *Proletarskaya Pravda* [Proleter Hakikatı], *Put Pravdi* [Hakikat Yolu], *Raboçi* [İşçi], *Trudovaya Pravda* [Çalışma Hakikatı]. 8 (21) Temmuz 1914'te Birinci Dünya Savaşı öncesinde gazete yasaklandı. Pravda'nın yeniden yayınlanması, ancak Şubat Devriminden sonra mümkün oldu. 5 (18) Mart 1917'den itibaren R.S.D.İ.P. (Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi)'nin organı olarak çıkmaya başladı. Lenin 5 (18) Nisan'da, yurt dışından döndüğünde, yazı kuruluna girdi ve gazetenin yönetimini eline aldı. 5 (18) Temmuz 1917'de *Pravda* idarehanesi, harbokulu öğrencileri ve Kazaklar tarafından yıkıldı. 1917 Temmuz-Ekim dönemi içinde, geçici hükümetin kovuşturmasına hedef olan *Pravda*, birkaç kez adını değiştirdi ve *Listok Pravdi* [Hakikat Yaprağı], *Proletari* [Proleter], *Raboçi* [İşçi], *Raboçi Put* [İşçi Yolu] adları altında yayınlandı. 27 Ekim'den (9 Kasım'dan) itibaren, gazete eski adını aldı.

17. Burada sözkonusu olan Marx'ın *Fransa'da iç Savaşı*'na Engels tarafından yazılan önsözdür. Bakınız: *Paris Komünü Üzerine*, Aynı yapıt.

18. Bakınız: K. Marx ve F. Engels, *Gotha ve Erfut Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları.

19. *Seminaristler*, Rus yazarı N. Pomialovski, aynı adı taşıyan romanında, Seminaristleri anlatır.

20. *I. Enternasyonal'in La Haye Kongresi*, 2-7 Eylül 1872'de toplandı. Marx ve Engels bu kongrede hazır bulundular. 65 delege katıldı. Gündemde başlıca şu konular yer alıyordu: genel kurulun hakları; proletaryanın siyasal eylemi. Çalışmalar, Bakuninciler e karşı sert bir savaşım havası içinde geçti. Kongre, Genel Kurulun haklarını genişletmeyi kararlaştırdı. "Proletaryanın siyasal eylemi" ile ilgili olarak, kararında, proletaryanın toplumsal devriminin yengisini sağlamak için kendi öz partisini kurmak zorunda olduğunu ve büyük görevinin siyasal iktidarın fethi olduğunu ilân etti. Bu kongrede, Bakunin ve Guillaume, bozguncu ve proletarya düşmanı yeni bir partinin kurucuları olarak, Enternasyonel'den çıkarılmışlardır.

21. *Zarya* [Şafak], *Iskra* [Kıvılcım] gazetesi yazı kurulu tarafından Stuttgart'ta 1901-1902 arasında yayınlanan siyasal ve bilimsel marksist dergi. Üç fasikül halinde 4 sayı çıktı. *Zarya*Lenin'in şu yazılarını yayınladı: "Rastgele Notlar", "Zemstvo palavracıları ve liberalizm Annibal'leri", "Tarımsal sorun ve Marx'ın eleştiricileri"nin ilk dört bölümü ("Tarımsal sorunda eleşti ici baylar" başlığıyla), "Rus Sosyal-Demokrasisinin tarımsal programı."

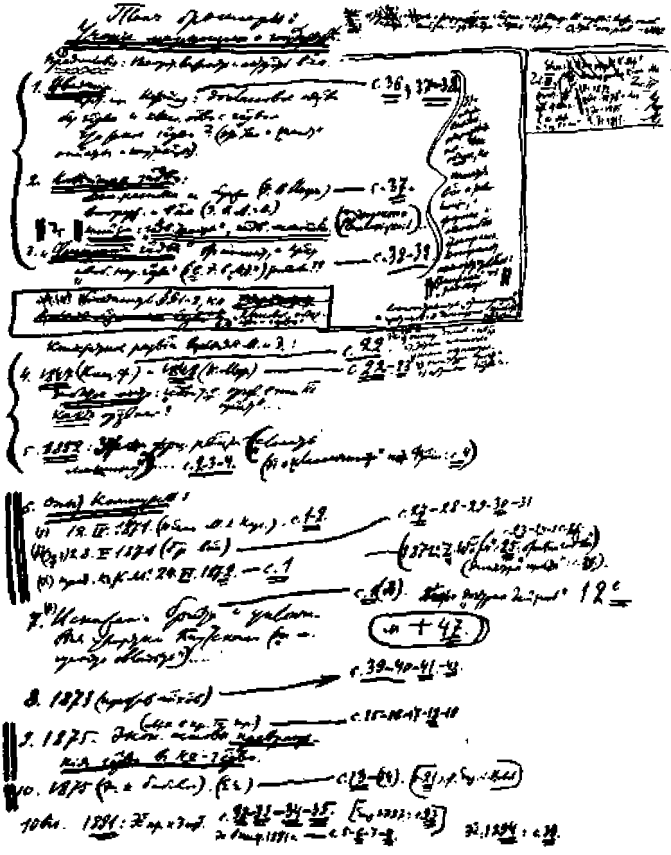
22. Burada, 23-27 Eylül 1900'de Paris'te toplanan II. Enternasyonel'in beşinci dünya sosyalist kongresi sözkonusudur. Bu kongrede 791 delege hazır bulunuyordu. Rus delegasyonu 23 üyeden kuruluydu. Kongre, temel sorun —siyasal iktida ın proletarya tarafından fethi— üzerine, çoğunlukla, Lenin'in sözünü ettiği kararı, yani Kautsky tarafından önerilen "oportünistlere karşı uzlaşıcı" kararı kabul etti. Kongre ayrıca, bütün ülkelerin sosyalist partilerinin katılacağı ve sekretaryasının Bruxelles'de bulunacağı bir enternasyonal sosyalist Büro'nun kurulmasını da kararlaştırdı.

23. *Sozialistische Monatshefle* [aylık sosyalist defterler]. Alman sosyal-demokrasisi oportünistlerinin başlıca organı ve enternasyonal oportünizmin organlarından biri olan dergi, emperyalist dünya savaşı sırasında (1914-1918), bu dergi sosyal şoven bir tutumu benimsedi: 1897-1933 arasında Berlin'de yayınlandı.

24. *Independent Labour Parti* [bağımsız İşçi Partisi] 1893'te kuruldu. Başında James Keir Hardie ve Ramsay Mac-donald gibi kimseler bulunuyordu. Burjuva partilere karşı siyasal bağımsızlıktan dem vuran I.L.P., gerçekte "sosyalizmden bağımsız, ama liberalizme bağımlıydı (Lenin). Emperyalist dünya savaşı sırasında (1914-1918), I.L.P. önce savaşa karşı bir bildi i yayınladı (13 Ağustos 1914). Sonra, 1915 Şubatında, Londra'da toplanan Antant ülkeleri sosyalistleri konferansında, bağımsızlar bu konferansta kabul edilen sosyal-şoven karara katıldılar. O zamandan beri, bağımsızların şefleri, barışçı sözleri

büyük bir çalımla sıralamayı sürdürerek, sosyal-şoven bir tutumu benimsediler. 1919'da Komünist Enternasyonalin kurulmasından sonra, I.L.P. yöneticileri, sola kayan partili yığınların baskısıyla II. Enternasyonal'den çekilme kararı aldılar. Bağımsızlar, 1921'de, 2,5'uncu denilen Enternasyonal'e katıldılar; sonra bu enternasyonalin dağılması üzerine, yeniden II Enternasyonale girdiler.

bilim ve sosyalizm yayınları

Lenin'in elyazmasından bir sayfa. "Devlet ve İhtilaf"in plan, özet ve notları. Temmuz-Eylül 1917.

FİYATI: 6.500.-TL